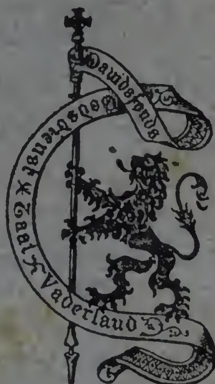
Nr 157

Handelingen & Verslagen

VAN HET

Katholiek-Vlaamsch Congres

door het DAVIDSFONDS ingericht

TE TONGEREN

1-2 September 1907

Gedrukt te YPER
bij CALLEWAERT-DE MEULENAERE, in de Boterstraat, 36.

MUZIEKUITGAVEN VAN HET DAVIDSFONDS

1. Het Gondellied,
2. *Trahit sua,*
3. Tranen,

} Woorden van H. Claeys, pr. Muziek van E. Tinel, 1 fr. per stuk.

4. Drie ridders, w. van H. Claeys, pr., Muz. van E. Tinel . 2.00
5. Looverkens, w. van Hoffman v. Fallersleben. Muz. van E. Tinel 1.50
6. Zanglust, woorden van Sielbo. Muziek van G. Nauwelaers 1.00
7. 't Molenrad, woorden van Hilda Ram. Muziek van Joz. d'Hooghe 1.00
8. Zeemanslied, woorden van Mej. Belpaire. Muziek van E. Wambach 1.50
9. Een zomernacht, w. van Alf. Janssens. Muz. van J. Vlemmeren 1.00
10. Lief duifken, woorden van Alf. Janssens. Muz. van Joz. d'Hooghe 1.00
11. *Ave Maria,* woorden van Aug. Snieders. Muziek van E. Wambach 1.75
12. 't Oude lied, woorden van Alf. Janssens. Muziek van Joz. d'Hooghe 1.50
13. De Schelde, woorden van Th. Sevens. Muziek van K. Mestdagh 1.00
14. Hosanna, woorden van P. Caluwaert. Muziek van A. Van den Eynde 1.00
15. Moeders klacht, Muziek van A. Bergs 2.00
16. Lief Knapelijn, woorden van H. Peters. Muziek van E. Wambach 1.00
17. Ik volg u, woorden van Van der Hoop, jn. Muziek van E. Wambach 1.00
18. Waar ? woorden van Tollens. Muziek van E. Wambach . 1.00
19. Aan een viooltje, woorden van Am. Joos. Muziek van Joz. d'Hooghe 1.00
20. Er glanst een sterre, w. v. P. H. Caluwaert. Muz. v. A. Van den Eynde 1.00
21. Van alle landen die er zijn, woord. v. Tollens, Muz. v. E. Wambach 1.00
22. Schoon is het blauw, woorden van Tollens. Muz. van E. Wambach 1.00
23. Mijn oud, mijn Vlaamsche lied, w. v. L. Mercelis. Muz. v. Joz. d'Hooghe 1.00
24. Voor de eerste communie, woorden van den Eerweerden Heer De Lepeleer. Muziek van Van Vlemmeren. 1.00
25. Het liefste liedje dat ik hoor, w. v. Th. Coopman. Muz. v. E. Wambach 1.00
26. Vlaanderland, w. van Ed. van Bergem. Muz. van E. Wambach. 1.00
27. Mijne ziel is vermoeid, w. v. E. van Oye. Muz. v. Osc. van Durme 1.00
28. Geurend blozend bloeit gij, Roosken, woorden van Em. Schiltz. Muziek van Oscar van Durme. 1.00
29. Moeder en kind, gedicht van F. de Cort. Muziek van Troffaes 1.00
30. De Winter, (voor mannen- of vrouwenstem) gedicht van A. Bultynck. Muziek van Troffaes . . . 1.00
31. Martelaars en Brigands, gedicht v. L. Mercelis. Muz. v. O. de Puydt 1.00
32. Koren uit *Besloten tijd,* w. van A. Janssens. Muziek van G. van Vlemmeren 1.00
33. Het viooltje, w. van Jan van Ryswyck. Muz. v. J. de Compaens 0.75
34. Zielzuchten, 6 gedichten van Guido Gezelle. Muz. v. Joz. Ryelandt 2.50

Nieuwe reeks.

1. De dreef, w. van K. de Gheldere
2. Weemoed, w. van G. Gezelle

} muziek van Jozef Ryelandt 1,50

3. «Er vaarde een bootje», w. van H. Heyman; «Het Angelus» (alleenzang en koor) w. van A. Scheiris } getoonzet door G. van Vlemmeren: 0,50 fr., 0,70 fr. voor de leden van het Davidsfonds; 1 fr., 1,50 fr. voor koopers vreemd aan het Davidsfonds

De liederen zijn te bekomen : voor de leden van het Davidsfonds, bij den boekverzender, M. V. Van Laer, Minderbroedersstraat, 10, te Leuven ; voor de andere personen, bij M. Karel Peeters, drukker-uitgever, Naamschestraat, te Leuven.

BERICHT

Het Davidsfonds verspreidt geene boeken, welke het zelf niet ter pers heeft doen leggen.

Vertalingen uit het Fransch worden door het Davidsfonds niet uitgegeven, het grootste getal Leden in staat zijnde werken van Fransche schrijvers in de oorspronkelijke taal te lezen.

CONGRES VAN HET DAVIDSFONDS

TE TONGEREN

RUST ROEST

Nr 157

Handelingen & Verslagen

VAN HET

Katholiek-Vlaamsch Congres

door het DAVIDSFONDS ingericht

TE TONGEREN

1-2 September 1907

Gedrukt t'YPER
bij CALLEWAERT-DE MEULENAERE, in de Boterstraat, 36.

De voorbereiding van het Congres

Het moet gezeid worden, tot eere van het inrichting-comiteit van dit Congres, dat, indien deze vlaamsche landdag in al de punten van zijn program opperbest gelukte, dit vooral aan zijn wijze voorbereiding verschuldigd was, en ook aan de eendrachtige en vriendelijke samenwerking van al de Davidsfondsers en vlaamsche vrienden van Tongeren. Tongeren was er fier op, de katholieke vlaamsche werkers te mogen ontvangen en zetelplaats te verleenen aan hun Congres.

Het inrichting comiteit, zond — onder dagteekening van 25 Juli 1907 — den volgenden omzendbrief — op meer dan 8000 exemplaren gedrukt — naar de leden van het « Davidsfonds » en naar de gekende vlaamsche katholieke ieveraars en ieveraarsters :

Zeer Geachte Heer,

Door het Hoofdbestuur van het « Davidsfonds » wordt dit jaar het **Vlaamsch-Katholiek Congres** belegd te **Tongeren** op 1en, 2en en 3en September e. k.

Indien Limburg tot zetelplaats gekozen is voor deze hoogst belangrijke katholieke vlaamsche familievergadering, 't is dat op taal- en letterkundig gebied — zijne waarde onbetwistbaar groot is,— op economisch standpunt — aldaar eene toekomst voorzien wordt van levensbelang voor gansch het vlaamsche land, en waarvan wij, katholieke vlamingen, — indien wij

het willen — de richting kunnen bepalen. Daarom is het, dat bij die gelegenheid vooral in bespreking zullen komen, de vlaamsche belangen op huishoudkundig en maatschappelijk gebied, zoodat dit Congres, benevens de gewone vlaamsch-katholieke propagande, een praktisch doel van onmiddelijke toepassing en ver dragend nut beoogt : namelijk met onze vrienden van Limburg de middelen te onderzoeken, van aard om hunne aankomende handels- en nijverheidsinrichtingen te doen gedijen tot meerdere eer en uitbreiding van onzen katholieken-godsdienst, tot versterking en verbetering onzer vlaamsche vaderlandsche zeden en tot keering aller vreemde ongodsdienstige indringing.

Tongeren, met zijn bloeiende en zeer werkzame afdeeling, bood ons — van den beginne reeds — zijn gulle gastvrijheid en wij waren gelukkig deze te kunnen aanvaarden. — Buiten de groote geschied- en oudheidkundige waarde dezer lieve stad, is zij zeer wel gelegen om onze Congresleden naar de prachtige *Tentoonstelling van St-Truiden* te brengen en ook naar de dichterlijke Kempen, van wier aanblik men zich thans haasten moet nog te kunnen genieten.

De inrichting van het « Congres » zal niets te wenschen laten en als Redenaars en Verslaggevers zullen wij de gunstigst gekende vlaamsche en nederlandsche geleerden en werkers zien optreden.

Kunstavonden, oprecht aantrekkelijk, worden ingericht met de welwillende medewerking der beroemde tooneelafdeeling van Tongeren « De Witte Lelie, » de Koninklijke Harmonie der « Concordia » en onderscheiden muziekliefhebbers van de stad en van elders.

In volle vertrouwen dan ook, Zeer Geachte Heer, noodigen wij UEd. uit, ons Congres bij te treden en voor zijn welgelukken te ieveren.

Het is de vurige wensch der inrichters, dat onze geëerbiedigde en beminde *Vlaamsche Vrouwen*, zeer talrijk onze

werkzaamheden volgen en er aan deelnemen. Zij mogen zich van wege het uitvoerend Comiteit, op een bijzondere en eerbiedige bezorgdheid verwachten.

Wij bieden UEd. onze Vlaamsche broederlijke groeten.

NAMENS HET HOOFDBESTUUR:

De Voorzitter,
JORIS HELLEPUTTE.

De Secretaris,
KAN. J. J. EVERS, O. S. N.

De Onder-Voorzitters,
KAN. CLAEYS,
FRANS SCHOLLAERT.

NAMENS DE INRICHTINGAFDEELING VAN TONGEREN:

De Eere- Voorzitters : Z. E. Heer Kan. Ph. Peeters, oud pastoor-deken ; Z. E. Heer Theunissen, pastoor-deken ; M. Frans Meyers, burgemeester, senator.— *De Voorzitter:* M. Nic. Theelen. — *De Onder-Voorzitter :* M. Joz. Libot. — *De Schrijver-Kashouder :* M. Emiel Van Grieken. -- *De Bestuurleden* : Eerw. Heeren Vanderdonck ; Janssens ; Lenaerts ; J.-B. Paquay ; MM.-Fr. Vranken en Hub. Vandeweerd.

Deze krachtige en vriendelijke oproep lokte bij de 700 schriftelijke toetredingen uit en bracht later in het oude dichterlijke Eburonen stadje verscheidene honderden medewerkers van het Congres.

Eenige dagen vóór deze heugelijke gebeurtenis, leverde de Sint-Maternusdrukkerij van Tongeren een prachtig gidsboekje ten dienste van den Congressist. In groot zak formaat, netjes in de Tongersche blauw-witte kleur gehuld, was dit werkje niet alleen een meesterstuk van afwerking, maar ook nog een model gids in den waren zin des woords.

Na het volledig en uitgebreid program van al de vergaderingen en feesten, zelfs de teksten van koren en liederen gegeven te hebben, wijdde dit boekje, dat 40 bladzijden telde, er 16 aan eene «geschiedkundige schets» en eene beschrijving

der « merkwaardigheden van de stad Tongeren ». Dit was het werk van den Eerw. Heer Kapelaan J.-B. Paquay en den Heer professor Hub. Vandeweerd, twee der werkzaamste leden van het Tongersch-Davidsfonds. De heer Theelen had daarbij — op twee groote, buiten tekst gedrukte bladen — 24 platen der geschied- en oudheidkundige merkwaardigheden gegeven.

Dit boekje — dat op 800 exemplaren gedrukt — aan de inschrijvers en medewerkers gezonden werd genoot een ongemeenen bijval. 't Was eene herinnering van waarde die door elkeen met gretigheid aanvaard en met zorg nog bewaard wordt.

Middelerwijl ieverden de groote katholieke maatschappijen der stad : « Concordia » en « Witte-Lelie » met de stedelijke afdeeling van het « Davidsfonds » mede, om den Congresleden een gulle ontvangst en een aangenaam verblijf voor te bereiden.

Dames en Heeren werkten onder de leiding van den Heer *Duysens*, muziekmeester der « Concordia », leeraar bij het Koninklijk Conservatorium van Luik, met ware toewijding voor het groote muziekfeest van Maandag 2n September.

De « Koninklijke Harmonie » van meester Duysens en de « Orkestvereeniging » van Kapelmeester *Fr. Vranken* bereidden zorgvuldig een feestprogram, dat zoo warm zou toegejuicht worden.

De « Witte Lelie » ook wilde niet achterblijven. Haar tooneelbestuurder, M. *Nic. Theelen*, de sympatieke voorzitter van het inrichtingcomiteit, ondanks zijn veelomvattend werk en den last dien hij grootendeels droeg der inrichting van het « Congres », liet zich overreden een geschiedkundig drama te schrijven, over de « Witte Lelie » te Tongeren tijdens het « Bezet dezer stad door de Franschen in 1747 ».

't Was geen klein werk voor hem, binnen de vijf weken zulk een historisch tooneelstuk te schrijven, doen aan te leeren en op de planken te brengen.

Voegen wij hier nog bij dat de Zeer Eerw. Heer *Karel Lemmens*, de onderscheiden Bestierder van O. L. Vrouw Collegie, met de minzaamste bereidwilligheid heel zijn prachtig gesticht ter beschikking van het Congres gesteld en zelf alle voorbereiding aldaar bestierd had, en dat de maatschappij « Concordia » met dezelfde genegenheid hare lokalen had afgestaan.

Zij ontvangen allen daarom in dit verslag onze openbare hulde en dank.

ZONDAG 1en SEPTEMBER

Het Vaandelfeest

't Was een zonnige zomerdag ! Tongeren had zich opgesmukt : «'t Welkom !» prijkte — bij 't uitkomen der spoorhalle — den vreemdelingen ter eere en aan honderde woningen klapperde gul en hertelijk de feestvlag.

Om 10 uren begon een zeer plechtige hoogmis in de Hoofdkerk van O. L. Vrouw, onder dewelke de vierstemmige mis van Singenberger door het « Zangkoor der H. Familie » — onder de leiding van Kapelmeester Frans Vranken — met zeer veel vaardigheid uitgevoerd werd.

— Na het H. Evangelie beklom de *Zeer Eerw. Heer Kanunnik Muyldermans*, den kansel en sprak bij gelegenheid van de wijding der schoone kunstvlag der Afdeeling Tongeren — de volgende merkwaardige feestrede uit, die op de dichte volksmenigte welke den luistervollen tempel vervulde, een diepen en bijblijvenden indruk te weeg bracht :

Feestrede van Z. E. H. Dr J. Muyldermans

Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus iusidias dlaboli. Aph. 6. 11. — Doet de wapenrusting Gods aan, opdat gij bestand kunt zijn tegen de belagingen des duivels.

Beminde Christenen !

Een gewichtig oogenblik is zeker in het krijgsmansleven de plechtigheid, waarop het vaandel aan 't regiment wordt toevertrouwd. Want die eenige ellen stof, hoe nietig ook voor den vreemdeling, hebben voor den trouwen soldaat eene beteekenis die diep in de ziele grijpt.

Dat regimentsvaandel verbeeldt het vaderland : hij die het ontloopt, die het verraadt, pleegt tegen zijn eigen land verraderij : wordt in oorlogstijd de dood niet zijne straf, althans wordt schande zijn loon ! Liefde voor dat vaandel zit den soldaat diep in het hert, en, schijnt die te smeulen in vredestijd, o ! in 't uur van gevaar en van nood zal zij opflakkeren in laaiende vlam, en om dat vaandel te beschutten, zet hij zijne borst te weer, en de stukken er van zal hij den vijand betwisten ten koste des levens. Zou men niet zeggen, dat met de plooien van dat vaandel de dierbaarste herinneringen vóór de oogen van zijn' geest wuiven, en dat er eene stem uit spreekt, — voor den christen soldaat eene stem des Hemels, — bezielende, ontvlammende stem, stemme die gebiedt in hooger naam en dwingt tot plichtvervulling, tot zelfverloochening en opoffering.

Ik weet wel,dat onze cosmopolitische wereld, meer en meer onder den invloed der socialistische grondbeginselen, hierbij de schouders ophaalt, omdat zij de vaderlandsliefde voor eene hersenschim houdt ; doch anderzijds heft men in die wereld zelve 'n roode vlag omhoog, en die toch ook heeft eene

beteekenis, eene akelige beteekenis bij de mannen die haar dragen...

Laat dan die wijze moderne lieden grimlachen, wanneer wij op vaderlandsche wijze en naar vaderlandschen zinne feest vieren, en de vaderlandsche vlag huldigen. Edoch, zoolang 's menschen hert voor edele gevoelens zal vatbaar zijn en kloppen kan voor godsdienst en vadergrond, zal het behoefte gevoelen naar een zinnebeeld, dat door kleur en teekenen vertolkt wat er in zijn binnenste trilt, wat hij waardeert en bemint, wat hem aanwakkert tot plicht en vervoert tot heldendeugd.

Waarde Leden van het Davidsfonds, daar geeft gij vandaag zelf een voorbeeld van.

Heden wordt u ook het regimentsvaandel, het vaandel uwer afdeeling toevertrouwd, en dat vaandel verbeeldt voor u hetgene den christen Belg zóó nauw aan 't herte ligt : zijnen godsdienst, zijne moedertaal en zijn vaderland.

Eén is dat vaandel in de verscheidenheid zijner stukken : één weze uw hert in de verscheidenheid uwer gevoelens, en gelijk die stukken onderling door kleur en beeltenis samenwerken om een prachtig geheel te vormen, zullen die drijvoudige gevoelens van trouw en eerbied en liefde jegens godsdienst, taal en vaderland in uw hert versmelten tot 'n prachtige eenheid, die van elk uwer een' Vlaming uit één stuk maakt. Over dat vaandel roept ge door de bemiddeling der Kerk den zegen des Hemels neêr. Maar beteekent dit niet, dat gij den Heere smeekt die zelfde gevoelens uwer herten te zegenen welke gij er openbaar door uitdrukt? Ja, en wat meer is, onderstelt en getuigt die daad van uwentwege niet de oprechtheid uwer gevoelens? is het geene belijdenis waar gij God tot getuige bij roept? 't Is als de eed aan uw vaandel, dien gij in weergave van 's Hemels zegen in de handen der Kerk, hier zelf, vóór het aanschijn Gods, aflegt! Ei! denkt er op na, op dat heden plechtig gegeven woord : denkt er op

na, later, in het uur der verlokking, in het uur des strijds, in het uur des gevaars ! Vergeet nimmer wat schande hij inloopt hij die zijn vaandel ontvlucht, hij die wankelt in zijne trouwe, of erger nog, die jegens zijn vaandel meineed pleegt. In dit geval ware het tegen God zelven u bezondigen.

Want ja, Christenen, deze vaandelinwijding dient ge voor meer dan 'n loutere plechtigheid of feestviering te houden.

Toen de Grieken zich tot den veldtocht tegen de Perzen uitreedden, droegen zij hunnen goden verscheidene offerdieren op, en met het bloed er van bevochtigde ieder Griek zijne hand en zijn zweerd. Beide hief hij dan ten hemel, en alzoo zwoeren zij zich onderling trouw totter dood en onwankelbaren moed in den aangevangen krijg.

Gij, 't is waar, gij doopt in geen bloed van offerdieren uwe hand en uwen degen. Uw strijd is vreedzaam : een echte strijd nochthans. Als Christenen voert gij eenen strijd voor uwen godsdienst, en het dunkt mij, dat gij in het bloed van het goddelijk Lam hand en zweerd doopt, welke gij naar uw nieuw vaandel omhoog steekt ! Geen brandoffer draagt gij den Heer op, want de tijd dier offeranden is voorbij : maar gij draagt hem het offer op van uwen eigen wil, van uw eigen hert ten dienste van het goede, offerande van zelfverloochening, waaruit wederzijdsche verdraagzaamheid, liefde en eendracht zullen ontstaan, welke uw leger zullen versterken, ja uwe rijen zóó ondoorbreekbaar maken, dat al het geweld van den vijand er zal op afschampen.

Welnu, B. Br., die zelfopoffering ten dienste van God en godsdienst ; die zelfverloochening, welke ons verbiedt louter eigen voordeel, eigen eer, eigen genot na te streven in den kamp voor het goede ; die verheven en noodzakelijke deugd zonder dewelke geene eenheid mogelijk is en de beste inzichten zouden verijdeld worden, ah ! die weze en blijve u herinnerd door de beeltenis uwer heilige stadgenoote *Lutgardis* in uw vaandel !

Toen op zekeren dag de Heer haar vroeg, wat gratie zij begeerde, antwoordde Lutgardis : « Heer, ik begeer uw hert ». En de Heer zeide daarop : « Ik begeer ook het uwe ! »

O laten wij ook, Christenen, niets anders begeeren : Jesus' Hert voor ieder van ons ! Jesus' Hert voor onze huishoudens ! Jesus' Hert voor de maatschappij ! En ook onze herten aan hem ! Die heerschappij komt aan Jesus toe : Hij weze het begin en het einde, het alpha en 't omega van ons leven en streven. Wat op hem niet berust, kantelt om in het zand : hij is de hoeksteen van allen bouw. Een met den Vader en den H. Geest, heeft hij onze herten gemaakt en gemaakt voor zich zelven. Hij alleen kan die maar vervullen met zijne oneindigheid ; ook kan er niets in overblijven dan door hem en met hem, wel te verstaan, van die wettige en geoorloofde gevoelens welke hij gezegend en gewild heeft : zonder Hem zijn die niets ; zonder hem bedriegen zij ons en eindigen met in het niet te verdampen.

Dit is het geval b. v. met de vaderlandsliefde.

Toen hij door zijne tranen over het wederspannige Jerusaem de vaderlandsliefde heiligde, beteekende hij, dat deze deugd niet die bloote liefde is, welke alleen de stoffelijke welvaart en grootheid des vaderlands betracht : zulke liefde koesterden ook de heidenen voor hunnen geboortegrond ; zij ook konden met heldenmoed voor het vaderland strijden en sterven ; doch het vaderland beminnen, Christenen, is zich tevens bevlijtigen deszelfs zedelijke welvaart en grootheid te bevorderen ; de wet en het rijk des Heeren in de herten te verspreiden, en derhalve te voorkomen,dat rampen en plagen, straffen der Rechtveerdigheid Gods, er op nedervallen. Dat is christene vaderlandsliefde in den geest van den goddelijken Meester. Want, onthoudt het immer, voor volkeren als voor menschen is God de looner van het goed en de straffer van het kwaad; maar beschikt zijne Rechtveerdigheid voor dezen over de eeuwigheid, voor genen echter is dit het geval niet,

en zal hij den volkeren loon of straf naar werken uitdeelen op aarde. Christene vaderlandsliefde, ik herhaal het, ievert dus om het vaderland op het pad van eer en deugd tegen de verleiding van het kwaad te vrijwaren, en door den weldadigen invloed van Christus' wet zijne beschaving uit te breiden, en orde en vrede op sterke grondzuilen te vestigen. Zij streeft er naar om huiselijke en openbare zeden met echt christelijken, godsdienstigen geest te bezielen, en mede te beletten dat losbandigheid het volksleven verwoeste en bederve, en het vaderland in een' afgrond storte, waaruit het zich niet zou kunnen ophelpen, omdat de vloek des Hemels er op drukken zou. Vaderlandsliefde bijgevolg die steun noch voedsel in den godsdienst zoekt, enafbreekt met Jesus zelven, is bedrieglijke grootsprekerij, die aldra onder den drang van 's menschen bedorven driften tot lage baatzuchtigheid zal overslaan, en onvermijdelijk moet uitloopen op tuchteloosheid en wanorde in landsbestuur en samenleving. Wilt ge er van overtuigd wezen, slaat dan onze zuiderburen gade, en luistert eene wijl naar de onhebbelijke en onvaderlandsche verklaringen der hoofdmannen, die vooraan staan in de rij der staatslieden zonder God.

O neen ! nietwaar ? zoo verstaan wij de vaderlandsliefde niet! Dat natuurlijk gevoel heiligen wij door het geloof, richten wij naar het voorbeeld des Heilands; en dus wordt de vaderlandsliefde voor ons tot eene godsdienstige deugd veredeld, en verheven tot eene strenge gewetensplicht. Die plicht erkent gij openbaar — en blijvet gij haar immer indachtig! — erkent gij voor de uwe, verzinnelijkt zooals zij is door den zwarten *Vaderlandschen Leeuw* op gouden veld nevens Ste-Lutgardis' beeltenis.

Edoch dat dubbele zinnebeeld van godsdienst en vaderland wekt nog een derde beeld in onzen geest op, het beeld van hetgene den godsdienst in ons leven moet als tolk verstrekken, en het vaderland immer tot sieraad blijven: ik bedoel onze

Dietsche tale! Eerbied en liefde voor onze moedertaal : christene Vlamingen, weze en blijve Ste Lutgardis daarin uwe patronesse.

Vóór 50 jaar reeds werd die vrome wensch door een geleerd Limburger, door een verdienstelijk man, wijlen Prof. J. H. Bormans, in de eerste uitgave van Ste Lutgardis' leven uitgedrukt: « Ik doe het voorstel », schreef hij, dat wij haar tot patronesse der Dietsche taal en letterkunde verkiezen en midden in onze banier plaatsen ! » (1).

En, God dank! zij prijkt er in, en blijve zij er in prijken als een waarborg van zegen en bescherming van harentwege, doch ook als een immer sprekend beeld van hetgene wij, door onze taal en letterkunde, door onze kunst en ons volksleven moeten beoogen : Gods wil namelijk en Gods eer ! —

Lutgardis hechtte aan hare Limburgsche gouw; zij hechtte aan hare Dietsche taal; doch niettemin verhuisde zij naar Awiers, in 't Walenland, zoodra zij des Heeren verlangen bewust was. Tot loon dier gewilligheid, en op hare aanvraag, bleef zij van het Walsch onkundig, en gebeurde 't « dat se met miraculen nyen const geleren Walsch » (2). En, merkt Thomas Cantipratanus in zijn leven der Heilige ook op :

« Als sy in de duytsche tale aensprack eenighe persoonen, « die de duytsche tale niet en konden, wiert sy van hen mira- « keleuselyck verstaen ».

Christenen, gij vooral christene vrouwen, zal ik u ook van dit gestoelte niet toeroepen: Blijft uwe Dietsche taal getrouw! En waarom niet? Waarom mochte die raadgeving door de kerkelijke plechtigheid van dit ure niet bekrachtigd worden ?

Zal ik u herhalen wat de geschiedenis bevestigt en de gezonde rede leert, dat de moedertaal de ziel eener natie is,

(1) Zie bladz. 56 van 's mans uitgave van « *Het Leven van Ste Lutgardis* », overdruk uit de « *Dietsche Warande* » van 1858.

(2) Zie Cap. 1 van IIe B. in het *Leven van Ste Lutgardis*, door *Br. Geraert van Linckhout* (14e eeuw).

de schutsweer van haar nationalen volksgeest ? Zij die meê-helpen om de taal uit den schoot van ons volk te verdringen, *Belgicam e Belgica tollunt*, rukken België uit Belgenland, Vlaanderen uit Vlaanderen weg, schreef Justus Lipsius tot Kiliaan in 1597. — Zal ik u herhalen hoe uitzinnig enwra ak-roepende het is, onze Vlaamsche kinderen in eene vreemde taal als papegaaien te onderrichten in gebed en godsdienst, en te vervreemden van dien voorouderlijken godsdienstzin en vromen landaard ? Verandering van taal en godsdienst, getuigde Machiavel, wischt alles uit in 's menschen geheu-gen. — Zal ik u herhalen, hoe noodlottiger het immer wordt voor maatschappij en vaderland, dat de gegoede standen door hunne onwetendheid der volkstaal zich van de lagere klas verwijderen, de klove in de samenleving verbreeden, en vrij spel laten aan socialisme en volksbederf om den braven, argeloozen werkman te verlokken, te bedriegen en op te hitsen ? — Zal ik u dat herhalen, christene Broeders ? Onnoo-dig, niet waar ?

Doch, ziet nog nader toe : Wanneer gij dat vaandel bemerkt met zijne zinnebeeldige voorstelling uwer trouwe aan godsdienst, moedertaal en vaderland, geeft dan ook acht op die versierende franjes in blauwe en witte kleur rondom uw vaandel : het zijn de kleuren uwer stad, omboordend wat gij liefhebt en wat gij in 't aanschijn van den lande belijdt. Het is het aloude Vlaamsche Tongeren, dunkt mij, dat in zijne armen sluit en op zijn herte drukt die drij kostelijke erfpanden van het voorgeslacht, godsdienst,taal en vaderland, en des te inniger, daar zijne liefde er voor zoo dikwijls in den loop der eeuwen de vuurproef der vervolging onderstaan moest. Het is 't aloude Vlaamsche Tongeren, met zijne dierbare herinneringen aan den heldenkamp der Eburonen en aan den ievergloed der eerste kruisherauten in onze gouwen ; het aloude Vlaamsche Tongeren, dat, ten teeken van eeuwige verbintenis met de Moeder Gods, hare maagdelijke kleuren tot de zijne nam, en zich vereerd achtte de stad van O. L.

Vrouw genoemd te worden ; het aloude Tongeren, de bakermat van het christen België, in wiens oudheid een adel ligt opgesloten, die het verplicht zich zelf trouw te blijven in vroomheid, in vrijheidsmin en dietschheid, trouw aan zijn grootsch en eerbiedwekkend verleden, en voor de toekomst den raad des Apostels indachtig : « Omgord u met de wapenrusting Gods, opdat gij tegen de belagingen van den vijand zoudet bestand zijn » !

Ziedaar, Christenen van Tongeren, wat dit vaandel in zijne zinnebeeldige tale mij toespreekt.

Aan u wordt het toevertrouwd, mannen van het Davidsfonds ! Draagt het met sterke hand, hoog boven uwe koppen : dat iedereen het zie, vrij waaiende in de vrije lucht, als zinnebeeld uwer vrije, vranke belijdenis van trouw aan godsdienst, taal en vaderland ! Steekt het op als herkenningsteeken, en stappe meê al wie het wel meent, jong en oud, arm en rijk : in de gelederen van ons leger moet immers voor iedereen plaats zijn. Uw strijd, onze strijd is een vreedzame strijd op het gebied van recht en wet ; nochtans is hij er niet minder hevig om, en wilt gij niet verrast worden, wilt ge uw vaandel niet zien neergehaald of in stukken gescheurd, weest op uwe hoede : de vijand loert en huichelt en dreigt ; hier is 't de godsdienst die wordt aangevallen ; ginder is 't de taal die verongelijkt of het vaderland dat belasterd wordt. Houdt wacht dan vóór uwe huisdeur, wacht vóór uwe scholen, wacht vóór uwe werkhuizen, wacht vóór raads- en gerechtszalen, en legt uwe wapenrusting niet af, noch hier of nergens, uwe christen, Vlaamsche, vaderlandsche overtuiging !

Daartoe helpe u uwe heilige patronesse Lutgardis, en uwe wederzijdsche christene trouw en eendracht van strijdmakkers in 't leger des Heeren !

Op het einde der mis schaarde zich de stoet van priesters in kerkgewaad rond het nieuwe vaandel en werd dit laatste

door den Z. E. Heer deken *Theunissen* tot een kristelijk strijd- en zegeteeken gewijd.

Daarna vormde zich een stoet van congressisten en studenten, sterk gekleurd door een aantal schitterende vaandels die blij ter hoogtij wapperden. Opgeleid door de Koninklijke Harmoniemaatschappij « Concordia » trok de stoet de straten der stad rond en 't dreunde van meeslepend muziek en van den mannelijken strijdzang : « De vlaamsche Leeuw ».

Na de ontbinding van den stoet op de Groote Markt, waar een ongewone beweging heerschte, gaf de Koninklijke Harmonie « Concordia » onder de kunstvolle en hooggeprezen leiding van meester *D. Duysens*, leeraar van het Conservatorium van Luik, een schoon concert, waarvan elk nummer met veel aandacht beluisterd en met veel warmte toegejuicht werd.

HET PROGRAM BEVATTE :

1. Marche der kleine Belgen . . .	EDM. JAMINÉ.
2. Fantazia op het « Opéra Comique » — Véronique — van	MESSAGER.
3. Mazurka van het ballet van Coppelia .	DELIBES.
4. N° 2. der Albumbladen. Lied voor trombone, solist. M. Edm. Jaminé . .	D. DUYSENS.
5. Heel vuur, heel vlam. — Polka . .	BERGER.
6. Parisiana. Wals	WESLY.

Studenten - Landdag.

Wat was zij schoon, onze jeugd, toen zij, omtrent 2 ure, met ontplooide vaandels — waarin de Leeuw en het Christi-Kruis blonken — door de straten trok onder het zingen van kernvolle, vlaamsche strijdliederen. — Uit al de gouwen van Limburg en alle provinciën waren de studenten opgekomen om in een groote vergadering, het warm kloppende harte lucht te geven, nieuwen moed te scheppen en te hooren wat men van hun jonge werkkrachten wilde.

— Na een knappe aanspraak van M. *Alf. De Groeve*, voorzitter van den Studentenbond, en een blijmarend verslag van M. *Emiel Wagemans*, sprak de Zeer Eerw. Heer *Theunissen*, Deken van Tongeren, een warmen groet uit tot die veel belovende jongelingschap.

De Zeer Eerw. Heer *Kanunnik Evers* wakkerde allen aan steeds verkleefd te zijn aan hunne studenten verbonden, die door Zijne Eminentie den kardinaal goedgekeurd en aangemoedigd worden. De Heer *Em. Vliebergh* gaf praktischen raad en wees iedereen op de trouwe vervulling zijner plichten.

Eindelijk handelde de Heer hoogleeraar *Paul Bellefroid* in eenige woorden vol gloed en overtuiging, over Limburg. Hij deed inzien, welk groot verschil er bestaat tusschen het Limburg van over 25 jaar en het huidige. Hij maande iedereen aan zich toe te leggen op de maatschappelijke kwesties, opdat er weldra in Limburg talrijke volksleiders zouden opstaan, bekwaam om ons volk te behoeden voor verbastering en ongeloof.

— Geestdriftvol, zooals onze vlaamsche jongens dit kunnen, werden al die toespraken begroet en bij 't sluiten der zitting dreunde weeral de « vlaamsche Leeuw » en toog men opnieuw in stoet naar de feestzaal van het O. L. Vrouw collegie, waar de Opening-Zitting van het Congres gehouden werd.

Ontvangst ten Stadhuize en Openingzitting

Rond 2 ure togen de heeren Congresleden in groepjes naar het Stadhuis, alwaar zij door den heer Burgemeester-Senator *Meyers*, omringd van de katholieke leden van den gemeenteraad, op zeer hartelijke wijze ontvangen werden en verwelkomd.

De Heer Meyers drukte er op, dat het eene eer was voor de stad Tongeren, zulke onderscheiden katholieke vóórmannen en vlaamsche werkers te mogen begroeten, in name eener

bevolking, die door de eeuwen heen — wars franschen invloed en drukke waalsche betrekkingen — hare vlaamsche taal bewaard heeft.

— De gulle welkomsrede van den Heer Meyers werd beantwoord, namens het hoofdbestuur van het Davidsfonds, door den heer professor *E. Ossenblock* van Borgerhout, die daar de gelegenheid vond aan een prachtige en zeer hartelijke ontboezeming lucht te geven, welke luide toejuichingen verwekte.

— Deze vereeniging ten stadhuize was zeer talrijk bijgewoond en liet een goeden indruk.

— Onmiddelijk daarna had de Openingzitting plaats in de nette feestzaal van het Ons-Lieve-Vrouw Collegie, alwaar een talrijk en uitgelezen publiek, waaronder verscheidene dames, vergaderd was.

— In de afwezigheid der Heeren Helleputte en Schollaert, zat de Heer *D. Claes* de zitting voor en sprak de volgende treffende openingsrede uit :

REDE VAN Mr D. CLAES

Mevrouwen, Mijne Heeren.

Het zal u verwonderen hier de personen niet aan te treffen, die aangewezen waren om dezen plechtigen zittijd te openen. Onderscheiden omstandigheden zijn daar de oorzaak van. Onze waardige Algemeene Voorzitter, onlangs geroepen om van den Raad der Kroon deel uit te maken, werd gelast met twee ministeries, die zijne tegenwoordigheid op tien plaatsen tegelijk vereischen. De familierouw van den achtbaren heer Schollaert, onzen eersten Ondervoorzitter, wettigt zijne afwezigheid en men zal het onzen tweeden Ondervoorzitter den eerw. Kanonnik Claeys niet ten kwade duiden dat hij het bezorgen zijner parochianen meer ten herte neemt, dan het voorzitterschap van gelijk welke vergadering.

Daarmede is echter nog niet uitgelegd hoe het komt dat die vereerende last aan mij werd opgedragen. Ik zelf kan op die vraag niet antwoorden; alleen kan ik gissen, dat het mijn ouderdom is, die in acht genomen werd; en als het zoo is, dan dank ik de Inrichtingscommissie om haar vasthouden aan een oud gebruik, dat anders ook al dreigt verloren te geraken.

Ik aanveerd dus den last, welke des te lichter zijn zal, daar hier enkel vrienden tegenwoordig zijn, strevend naar hetzelfde doel: de verzedelijking en de verheffing van het Vlaamsche volk door de herstelling in al hare rechten van onze dierbare Moedertaal.

Welke middelen er tot bewerking van dat doel ook beraamd of voorgesteld worden, laat ons niet vergeten dat eendracht maakt macht, dat liefde, die alles verwint, opoffering is.

Uit die eendracht, uit die liefde zal de eenheid spruiten onze taal door de opoffering aan het gemeentebest zoowel van verouderde stelsels als van gevraagde nieuwigheden; uit het beoefenen en het dagelijks gebruiken van ons beschaafd Nederlandsch, zal eene heilzame toenadering ontstaan, tusschen de leidende en de werkende klassen, tusschen rijken en armen.

Zoo worde de kanker van het socialismus genezen, zoo keere de vrede terug in de maatschappij, de vrede, die Vlaamsche nijverheid, koophandel, kunsten en wetenschappen voortdurend doet bloeien en als weleer, de Vlamingen hoog doet schatten de gansche wereld door.

Mijne taal klinkt misschien erg optimistisch voor mijne jaren? Hoe zou zij dat niet, wanneer ik mij in de tegenwoordigheid bevind van eene talrijke geestdriftige jeugd, in de tegenwoordigheid van nog vele strijdmakkers die met mij jong zijn geweest, in deze tegenwoordigheid vooral van een jammer te gering aantal aan onze zaak verkleefde dames. O! kon de Vlaamsche Beweging door de vrouwen gerugsteund wor-

den, dan ging zij hare volledige overwinning te gemoet; als de Vlaamsche vrouwen een grondig Vlaamsch onderwijs van hare dochters zullen eischen, dan is zij gewonnen.

Mevrouwen, Mijne Heeren,

Mogen de werkzaamheden van dit Congres daartoe leiden: dat is mijn en zeker ook ons aller vurigste wensch.

Nu sta ik het woord af aan mijnen vriend M. Nic. Theelen.

Daarna heette de Heer *Nic. Theelen*, Voorzitter van het Inrichtingbestuur, in de volgende schoone en merkwaardige rede, welkom aan de Congresleden.

REDE VAN Mr N. THEELEN

Eerwaarde Heeren, *Mevrouwen*, *Mijnheeren*,

Mij is thans een groote eer, en een genoegen dat ik door geene woorden kan malen.

Ik mag u, de vertegenwoordigers, de verdedigers der vervlaamsching, der vereigendommelijking van ons volk, ik mag u den groet, toesturen van 't oude Tongeren, den hartelijken welkomgroet. Gij hebt Tongeren gevlagd gezien en getooid, de vaandels en kartels der maatschappijen door onze straten zien golven en blinken, gij hebt de vreugdetonen van Tongeren opgevangen, gij zijt ingehaald geweest op ons oud raadhuis zoo dikwijls uit puinen verrezen, en, gij hebt kunnen zien, hooren en voelen, hoe innig, hoe wel gemeend het onthaal is, dat u in Atuatika te beurt valt, u de voorvechters zijner moedersprake. Er is meer, dan wat gij bestatigd hebt, maar wat de ziel heeft opgevangen: Tongeren heeft getrild, zenuwachtig, zich zelve beter bewust, getrild, op de oude grondvesten, op de dooreengesmeten brokkelingen van vroegere beschavingen waarmede het zoo dik bevloerd is, — getrild als een zieke, wien een heilzaam werkend vocht tot betooverende versterking, in de aderen wordt gegoten.

Ah! 't is, ziet ge... al keek ook, bij het wandelen door onze straten, uw oog bedroefd naar de fransche opschriften en uithangborden, — al hebt gij ook vernomen dat de tale van het volk, voor de belangen van het volk, hier niet altoos klinkt op het Dietsche raadhuis, — al hebt gij misschien tot de vlaamsche wichtjes op moederschoot eene taal hooren spreken die de moedertaal niet is, — 't is, ziet ge — dat Tongeren tot in 't innerlijke van zijn gemoed, van zijn wezen, vlaamsch is gebeven en vlaamsch blijven wil.

O ! dat vlaamsch zijn ! dat vlaamsch blijven van Tongeren, Dames en Heeren, door de brandende vloeden heen der eeuwen, dat is een reusachtig taai weerstandswroeten geweest.

Reeds vóór dat Christus zijne discipelen hier henen zond, hadden hier de romeinen hunne adelaars geplant ; meer dan drie eeuwen lang hebben zij van Atuatika's hoogte, zich boven heel 't omliggende verheffend, als het voorgeburchte willen maken, de versterkte romeinsche kaap in het germaansche zeeën veld.

Geen spade kan hier den vaderen grond wat diep omzetten, of het staal klinkt op het romeinsch ciment, werpt resten van romeinsche beschaving naar boven, en tusschen deze glanst nog zoo vaak de romeinsche munt, dat noodlottig middel ter verbastering.

Romeinsche tumuli's bedekken nog den grond, romeinsche kerkluven dooraderen hem, zuilen van romeinsche paleizen bevloeren hem, en in onze velden rijst nog grijs en grauw, de oude romeinsche vestingmuur, waaraan reeds 18 eeuwen hebben geknaagd, met barbaren vernielingszucht, met oorlogsverwoesting, en met het vreedzame maar taaie en rustelooze bijten van den ploeg.

Zóó diep en zóó sterk was die overheersching, en toch, terwijl de zusterstad in oudheid, Doornik, in hare sprake werd vervalscht, bleef Tongeren Dietsch in taal en zeden.

Het was immers ook in Tongeren, dat Cesar de romeinsche reus, een gewichtige nederlaag moest lijden, en zijne mannen vallen moesten, als een dennenbosch onder de machtige slagen der eburonsche bijlen.

De Vandalen en Noormannen maakten hier later wel bressen in de muren, plunderden en vernielden, maar dat waren slechts verwoestende orkanen, die wel verarmden aan bevolking en welvaart, maar ons de onschatbare weelde niet betwistten van ons, zoo trouw bewaarde, eigen volkren wezen.

Vele eeuwen lang bracht het lot der natiën Tongeren,onder het beheer van het waalsche prinsdom Luik. Tientallen geslachten achter elkaar, waren onze belangen, ons hoofdbestuur, onze wetgeving in Luik ; in Luik dus ook de bron van vele gunsten. De verfransching dreigde onverpoosd. De tijd toch, zou ze van lieverleê hier hebben moeten brengen. Maar Tongeren bleef Dietsch, en met Tongeren heel het oude graafschap Loon.

In de vergaderzalen van het Luiksch paleis, hoorde men, eeuwen lang, tot de fransche omwenteling kwam,— wat men in het vrije België,waar,op drie inwonerstwee vlamingen zijn, nog niet hooren kan, — men hoorde er, zeg ik, de afgevaardigden van Tongeren, de afgevaardigden van het land van Loon,slechts hunne Dietsche tale spreken,om hunne belangen en rechten te laten hooren en te verdedigen, en zij legden den walen de verplichting op van hen te verstaan.

In de zeventiende en in de achttiende eeuw, nestelden hier, tegen alle volkerenrecht in, de fransche legers. Jaren lang knaagde die andere egyptische plaag aan onze rust en aan onze welvaart. Zij waren legioenen en heel de pracht van het hof van Lodewijk de XV,schitterde hier bedwelmend.Maurits van Saxen trachtte zelfs openlijk, met de fransche taal, ook de fransche lichtzinnigheid der zeden hier in te voeren.

Tongeren werd geplunderd, uitgeprest, verbrand en verarmd, — maar toen het uur der verlossing was geslagen, —

was het dierbaarste pand nog aan Tongeren bewaard; — zijne taal, zijne zelfstandigheid; en daarom was het ook, dat het zoo spoedig verrees uit de ellende, en dat zijn majestatische kerk zich zalvend bleef verheffen tot een lust der oogen en der harten voor heel den omtrek. En nu, Heeren en Dames, nu nog in dezen tijd van vrede en vrijheid, duurt de bestoking voort der verfransching tegen het oude Dietsche Tongeren, zonder drukking, en zonder geweld ja, maar met de overwegende macht van het stoffelijk belang. Tongeren ligt als in een hoek van den waalschen grond, de markten van Tongeren worden gevoed door het waalsch gewest, zoo dat de kennis van het fransch en zelfs van het waalsch hier eene noodzakelijkheid des levens is geworden voor heel de bevolking. Is het dan te verwonderen dat uwe oogen, in de talrijke fransche opschriften in onze straten niet het genot hebben gevonden dat zij er zochten, dat uw oor er ook vreemde klanken heeft opgevangen, dat Tongeren niet zonder schaamte mag opzien, naar het louter vlaamsch zijn, van zoovele steden en dorpen die gij hier vertegenwoordigt ?

Het zijn de sterkste bolwerken, die tegen de vijandelijke legers worden opgeworpen. Toonen zij, na een eeuwen langen en hardnekkigen strijd, hier en daar een gapende bres in de muren, — dan getuigt deze slechts van de vermoeidheid van den strijd en de hardnekkigheid in den wederstand, — zoo lang het fort zelf fier en taai den vijand weerstand biedt.

Zoo ook de oude stad Tongeren die u thans met liefde, met trots en met blijde verwachting tevens, in hare muren ontvangt.

Het Zuiden heeft er sedert bijna 20 eeuwen op ingestormd en gebeukt, met overmacht en dwang, met Staats overzicht en stoffelijk belang, — is het dan te verwonderen dat er hier en daar een leemte gaapt in de muren? Maar het eigenlijk fort der stad,dat is, het hart van Tongeren, dat is vlaamsch gebleven : het jaagt stroomen van bruischend vlaamsche bloed door

de forsche aderen, het klopt onstuimig wild bij den strijd dien het vlaamsche volk strijden moet om op zijn eigen vrijen grond zijne zelfstandigheid te moeten bewaren, het juicht vreugdevol u toe, u de richters in het vlaamsche leger, het klopt van fierheid bij 't vernemen uwer wenken ter vervlaamsching, en van hoop, bij de blijde verwachtingen van zegepralen, die deze plechtige zittingen hier laten te gemoet zien.

Welkom ! roep ik u dan ook toe, in name van ons Davidsfonds niet alleen, maar in name van heel het vlaamsche Tongeren. Welkom gij allen, die den strijd meestrijdt ter hervorming en veredeling van het vlaamsche volk.

Moge uw werk hier, een weelderigen oogst van vruchten afwerpen; moge Tongeren, zich louterend aan het reine vuur uwer vlaamsche zielen, teenemaal herworden wat het zoo volkomen was in zijn verleden: een vlaamsche, ongeschonden steenen burcht, die daar trots staat op hare zending, opgeworpen als zij is, tegen den fellen vloed der verfransching steeds onmachtig er opbeukende, ook in zijn hevigste brandingen.

Welkom nog eens u allen, en heil aan uw werk !

Toen de toejuichingen, door deze rede uitgelokt gestild waren, las de Heer *Em. Van Grieken,* secretaris van het Congres, verontschuldigingen van de HH. Helleputte en Schollaert, de eene door ambtsplichten en de andere door rouw belet tegenwoordig te zijn. Van de Heeren senators de Grunne en de Renesse, van volksvertegenwoordigers Van Raemdonck, Cl. Cartuyvels en Adelfons Henderickx, van den Zeer Eerw. Pastoor Hugo Verriest en menige anderen.

In de zaal bemerkte men de aanwezigheid van de Heeren senator en burgemeester Meyers, volksvertegenwoordiger C. Desmaisières, ridder C. de Borman, voorzitter en A. Slegers, oudvoorzitter van den provincialen raad, Jos. Delvoie, ridder Frans Schaetzen, Flor. Deploige en Karel Willems, provinciale raadsleden, enz. enz.

De Heer *Dr Speleers* van Gent, hield nu de volgende fijne en zeer beluisterde toespraak :

REDE VAN Dr SPELEERS

Eerwaarde Heeren, Mevrouwen en Heeren,

Wie onder ons het reizen niet afkeerig is, en vriend is van natuurschoon, die heeft wel eens, bij een paar verlofdagen, een uitstapje gewaagd in onze Belgische Ardennen, zoo rijk aan prachtvolle natuurtafereelen. Wandelend is hij voortgestapt langs de glimmend witte grintwegen aan den voet van de heuvelen, genietend, om en rond zich, de pracht en de weelde van de schitterende kleurenschakeering der bosschen ; bewonderend de stoute architektuur van berg en heuveltop ; huiverend neerziende van de helling in de diepte van het dal, waar het schichtig riviertje langs zijn grillige bochten en kronkels, kabbelend over zijn keienbed heenschiet verder op naar een preutsch pocherig miniatuurwatervalletje.

Het geeft een aangename genotvolle stemming.

Doch, onvermengd blijft dit genot niet voortduren : ginds ergens verborg de berg in zijn schoot, schatten van kostbaren arduin- en marmersteen ; en, ongevoelig voor de omgevende schoonheid heeft de eigenaar met houweel en hamer,met zaag, buskruit en bom, de gapende groeve in zijne flanken ingedreven, en de harmonische lijn van het landschap verbroken ;

en verder heeft een akelige kalkbrander zijne poeierige ovens opgebouwd en bestuift midden in den zomer het naburige pijnbosch met stofferige sneeuw ;

en verder nog, vlak voor het woud waar het teedere zilverig groene blad van den slanken berk zoo heerlijk paart met de donkere eikenkroon en het schaduwbruin der beuken, heeft een eenzame brave inboorling zijn' blakerig witten gevel en zijn schelroode ticheldak opgetrokken ;

en verder nog gaat een donkere kleuf in den berg, en ligt de helling door den houthakker kaal geschoren ; en dieper ligt een modderige euvelriekende poel in het dal.

Zoo ge aldus aan het « detailleeren » gaat, dan komt ge allicht gansch ontstemd, wrevelig en misnoegd van uwe wandeling terug.

Verlaat dan de gebaande wegen en klim langs het glibberig steile kronkelpad op naar den hoogsten heuveltop; en wanneer ge daar boven, hijgend van inspanning, het opgejaagde bloed in uwe aders voelt kloppen, en met uitgezette longen de sterk gezonde woud- en berglucht inademt, en uwen blik laat wijden rond u ; — dan harmoniseeren wederom de stofferige kalkovens, en de donkere kleuf en de gapende steengroef in de golvende lijnen der heuvelenrei als hoefden zij er aan toe te behooren ; — en het schreeuwerig rood, en het blakerig wit verlevendigen de tinteling van het heerlijke kleurenspel ; — en het kale veld op de helling, en de modderige poel in het dal — alles, alles hangt wederom aanéén ; alles smelt weder samen tot de prachtige ongeschondene *éénheid* van het landschap dat u t'allerzijden, vóór u, achter u, rechts en links omringt, en, gekoesterd door de stralen der rijzende zonne, zich uitstrekt zoover het gezicht dragen kan, tot waar het opgaat in de nevelen van den gezichteinder.

—

Evenzoo, Mijne Heeren, wie aan onze Vlaamsche Beweging recht wil laten wedervaren, die mag evenmin zich vermeien bij het koude ontleden van bijzonderheden : want, dan stuit de opbruischende geestdrift van zijn jeugdig gemoed op den tragen slekkengang der gemaakte vorderingen ; — de kalme bezadigdheid zijner grijze jaren schrikt af van de voortvarendheid der immer hooger wordende eischen ;

dan vindt de ernst van den eene het vragen van tweetalige munt of postzegels, of het verlangen naar Vlaamsche opschriften of poststempels te banaal en te peuterig klein ; — de vreesachtigheid van den andere wijkt terug voor het vervlaamschen van ons onderwijs en het eischen eener Nederlandsche Hoogeschool ;

dan is dít onbehendig of overdreven ; — en dat andere te klein en de moeite niet waard ;

dan strijdt dit tegen mijn partijgeest ; — en dat andere tegen mijn eigenbelang ;

dan moet zóó iets buigen voor mijne eerzucht, — en dit andere plaats ruimen voor mijne pronk- en pralerigheid ;

dan acht ik mij te hoog geplaatst of te grootgeboren om af te dalen tot het spreken van dit grove, platte, gemeene, onhebbelijke, barbaarsche Vlaamsch ; — en die andere denkt zich te nederig klein om te laten rollen van zijne lippen de heerlijk mooie klanken van ons' uiterst verfijnd beschaafd algemeen Nederlansch.

Doch wie den blik richt, eens voor altijd, op het groote en grootsche doelwit dat wij, in onze Vlaamsche Beweging, beoogen, die omvat de vaste onbreekbare eenheid welke al die bijzondere strevingen, van de kleinste nietigheden tot de verstgedreven eischen samensnoert, waar het kalme woord en de onbesuisde kreet in klinken als verscheidene uitingen ééner zelfde waarheid ; — waar de vastbewuste en rustig afgemeten daad en de onstuimig onbezonnen stormloop beide streven tot de verwezenlijking van één zelfde noodzakelijkheid.

—

En zoo wensch ik vandaag, met u, een blik te werpen op onze Vlaamsche Beweging, niet stappend langs de baan waar een of ander, naar gelang uwen gemoedstoestand, u stemmen of ontstemmen kan ; maar met u den heuveltop opklimmend om voor uwe oogen te ontvouwen het heerlijke landschap, omvattend heel ons vlaamsche volksleven,dat daar ligt voor u, beschenen door de glanzende zon van het dagende oorbeeld dat ons wekt tot den strijd, belovend de levende werkelijkheid van den opkomenden dag.

Een « kijkje van hooger op » op onze beweging dus, zooals de titel mijner voordracht moet zijn.

De Vlaamsche Beweging, Mijne Heeren, is het streven van het vervallen vlaamsche volk naar zijne herwording, of beter naar zijne hergeboorte tot een eigen volle zelfstandig leven.

—

Leven ! Volle leven ! Zelfstandig leven !

Leven, doet het nederig plantje lijk de struische eikenboom; — Leven, de nietige slijmerige worm lijk het kostbare edele ros ; — Leven, het krachtelooze en zwakke schelpdier als de forsige geweldige leeuw.

Doch niet overal — mijne voorbeelden staven het — niet overal is het gehalte en de waarde van dit leven even groot : Ieder der duizende en nog duizende levende wezens die onder Gods zonne gedijen, zoowel in de ijzige poolstreken als in de zengende evenaarslanden, ieder vindt den graad zijner verhevenheid in waarde in den trap der ontwikkeling tot denwelken het geklommen is.

De *volheid* van het leven, de ontwikkeling van het ziele- en lichaamsleven ; van het stoffelijke en geestelijke leven ; dar is het wat den mensch tot koning der schepping heeft gemaakt.

En dit leven bezitten ook de volkeren !

Denkt nu niet, Mijne Heeren, dat men door het « leven van een volk » moet begrijpen enkel het bestaan nevent elkander van millioenen enkelingen, van millioenen levende personen. Neen, dit is slechts beeldspraak : (zoo leeft ook de mand van een palingventer, omdat in die mand een paar honderde palingen in alle bochten en kronkels door mekaas glibberen). — Doch een volk leeft door den *geest* die al die enkelingen tot ééne vaste eenheid verbindt ; — door den *drift* die al die zóó verscheidene en zóó uitéénloopende bestanddeelen nochtans met onweerstaanbaren aandrang denzelfden weg opjagen en tot *éénzelfde* onbewust maar gewis einddoel voortstuwen.

Ja ook de volkeren bezitten dit leven dat den mensch groot maakt : dit tweevoudige — stoffelijke en verstandelijke leven ; — en hier wederom geldt de regel : hoe grooter de ontwikkeling van dit volksleven is, des te edeler, des te roemrijker, des te grooter zal één volk wezen.

Nu, de volle ontwikkeling van het stoffelijke leven alleen kan niet voldoende zijn om een volk groot machtig en eerbaar te maken ;

de algeheelheid van verstandelijk leven alleen volstaat ook niet om een volk te verheffen tot den oppersten trap van volmaaktheid ;

maar wel de samenwerking van stoffelijken rijkdom en welvaart, gepaard aan grondige ontwikkeling van hoogere betrachting en verhevener beschouwing : — materieele ontwikkeling met hooge geestesvlucht ; een schoone ziel in een welgebouwd lichaam : *Mens sana in corpore sano* : ziedaar wat een volk verheft en veredelt ; wat het waardig maakt eene eereplaats te bekleeden onder de natiën, wat het voorbereidt eenen glansrijken rol op het wereldtooneel te vervullen ;

ziedaar waarom, zelfs al boogt dit volk op geen bloedige krijgslauweren, de geschiedenis van zóó een volk een der heerlijkste en meest verdienstelijke bladzijden uit de wereldgeschiedenis daarstellen zou.

Zoo versta men het leven van een volk !

En dit volle weelderige leven, — die vermenging, die ineenstrengeling van stoffelijke welvaart, met fijne kiesche vatbaarheid voor al het innige en grootsche dat hart en geest teweegbrengt, dit noemt men nog : de *beschaving* van een volk.

En, dit stoffelijke leven vindt zijne groote uitingen in die machtige, reusachtige ondernemingen van 's lands *nijverheid* die de wonderbare voortbrengselen van stoom- en barnkracht, langs talrijke spoorwegen en zeebanen de wereld rondvoeren en zoo rijkdom en weelde den lande binnenroepen.

Het vindt zijne nederiger uiting in de knapheid en werkzaamheid in den schoot onzer *ambachten* en *neringen* dag voor dag ten toon gespreid, waar steen voor steen, stap voor stap, de baan gelegd wordt tot meerder gemak en welzijn.

En dit geestelijk en verstandelijk leven, het vindt zijne grootsche onschatbare uïtingen in *kennis en wetenschap* die naast de voorbereiding tot stoffelijken overvloed den geest openen voor al de wonderbare verborgenheden der schepping; het vindt zijne edelste uiting in de *kunst* ; die — met de harmonische schakeering van kleuren en schaduwen in de schilderkunst ; — door den tooverenden zang van noten en maat in de toonkunst ; — door de inpassende kruising der lijnen en het smelten van het doorzicht in de bouwkunst ; — en bovenal door de wonderbare geheimzinnige kracht van woord en beeld in rede- en dichtkunst ; — de verhevenheid van het leven van een volk vertolken, hart en geest opleidt en veredelt, de innigste en heiligste gevoelens, de waardigste en verhevenste denkbeelden omkleedt en ze maakt tot het voedende bloed der geslachten.

En de verbintenis dier beide faktoren: de overgang tusschen die beide uiteinden : stoffelijke welvaart aan den eenen, kunst en wetenschap aan den anderen kant, die moet voor den dag roepen die reinheid en kiesheid der zeden ; — die keurigheid en fleurigheid der wellevendheid; — die dichterlijkheid der geplogentheden; die met gansch hun eigenaardig karakter een der schoonste eigendommelijkheden van een volk uitmaken.

En wanneer dit alles groeit en bloeit onder het wakende oog der Voorzienigheid; wanneer dit volk in de volheid zijner ontwikkeling niet vol eigenwaan aan zichzelf alleen de eer wijt, maar geloovig de glorie weerzendt tot Hem zonder wiens zegen niets op aarde gedijen kan; dan is dit volk groot boven al dat groot kan geheeten worden.

—

Het leven van een volk, Mijne Heeren, is dus zijne beschaving.

Hoe hooger een volk klimt in beschaving, hoe benijdenswaardiger groot het wordt, hoe aanzienlijker de rang dien het onder de natiën bekleedt.

Doch, Mijne Heeren, de beschaving van een volk is slechts het gevolg, de resultante der beschaving van ieder zijner samenstellende enkelingen.

En zoo is een volk beleefd, omdat gij en ik en millioenen anderen beleefd zijn ;

En zóó heeft een volk gebruiken en geplogentheden, omdat gij en ik en millioenen anderen die gebruiken eerbiedig naleven en de geplogentheden vervullen ;

En zóó is een volk godsdienstig en heeft het goede zeden, wanneer gij en ik en millioenen anderen het geloof onzer vaderen weten te bewaren en de reinheid van ziel en lichaam niet moedwillig schenden.

En zóó wederom, opdat een volk vaardigheid hebbe in handel en nijverheid; dat het rap en handig worde genoemd in ambacht en nering, is het niet voldoende dat er in dit volk groote handelaars, bedrijvige nijveraars, knappe ambachtslieden gevonden worden, doch gij en ik en duizenden anderen moeten dien ingeboren aanleg in ons dragen.

En opdat dit volk een kunstenaarsvolk weze, is het niet genoeg dat het groote kunstenaars hebbe voortgebracht, doch gij en ik en duizenden anderen moeten, naar gelang onzer ontwikkeling voorzeker, een greintje in ons voeren dier ingeborene gave die genieën schept en door een degelijk onderwijs ook tot talent en kunst mogen gedijen.

En opdat een volk op wetenschap en kennis boge is het niet voldoende groote geleerden in zijnen schoot te bezitten, doch ieder van ons, gij en ik en duizenden anderen moeten op dusdanige ontwikkeling mogen roemen, dat, indien wij niet ingewijd zijn in de verborgendste geheimen der schepping, toch de kennis van hooger vlucht dan onze dagelijksche stoffelijke behoeften ons niet koud en onverschillig laten.

En zóó zal de beschaving van het volk, van ons volk, slechts zijn de weersplete, de spiegel waar men het beeld der beschaving van elk onzer in weervindt.

—

Voorzeker, Mijne Heeren, moeten niet alle leden der maatschappij alle die hoedanigheden en deugden in gelijke mate bezitten, stellig niet ; doch geen volk mag zich in waarheid volkomen beschaafd noemen zoo een aanzienlijk deel zijner leden van dien stoffelijken, zedelijken en verstandelijken welstand verstoken blijft : de slavernij is eene eeuwige schandvlek voor de heerlijke beschavingen Rome's en Athene's.

Men leert, hoe ieder levend wezen, en, om meer te bepalen, hoe de mensch bestaat uit myriaden en nog myriaden in kleine levende deeltjes die men cellen noemt.

En deze cellen, ieder afzonderlijk hunnen volkomen levenskreits doorloopend. deelen nochtans mede in zijne groote trekken, aan de algemeene levensuitingen van het gansche lichaam. Niet alle op gelijke mate zijn ze deelachtig aan gelijke hevigheid van leven ; neen : ieder volgens het doel waartoe zij afgericht zijn ; ieder volgens den rol dien zij te vervullen hebben ; ieder volgens het werk waartoe zij bestemd zijn, bezitten zij eene min of meer groote leefbaarheid. Maar alle vinden zij de kracht, niet enkel tot het uitoefenen hunner functie, maar zelfs tot het behouden huns bestaans, in hunne innige verbintenis met deze cellen die de hoogste en edelste leefbaarheid bezitten, de zenuwcellen, in hunne verbintenis met de hersenen.

Er zijn er andere, de bloedcellen, die gelast zijn voedsel en spijze door anderen verwerkt het gansche lijf door te voeren.

Kapt die verbintenis af der ondergeschikte cellen met die zenuwcellen ; sluit hem af dien zenuwvloed die uit de hersenen vertrokken het gansch lichaam door eene levensrilling doet varen en alles tot groeien en werken aanprikkelt ; stuit den stroom van dit verkwikkende bloed dat voedsel en brand-

stof aan elke levende cel moet brengen en zegt me dan : wat moet er gebeuren ?

Zoo slechts eenige cellen zoo behandeld worden, ze zullen verdorren en te niet gaan, doch de levenskracht van het geheele zal die kiem van kwalen te boven komen ; maar dat duizende en duizende cellen, eene organische groep, al zij het ook de minst edele, in zijne ontwikkeling belemmerd worde, dan verdort of verrot die groep, hij sterft, en zijne verkwijning is oorzaak van ziekte voor het geheel.

Is dit niet eenigerwijze het beeld van de volkeren ?

Ook de volkeren bestaan uit duizende en duizende kleine levende wezens, die wij menschen noemen.

Dat eenigen gebrek lijden en arm zijn, en alle stoffelijke welvaart ontberen, dit zal geen kwaad berokkenen aan het geheele volk ;

dat eenigen van alle beschaving, van alle verstandelijke ontwikkelingen verstoken blijven, daar zal het geheele volk geene merkbare schade door lijden ;

doch dat honderden en duizenden, een aanzienlijk deel menschen van stoffelijken of zedelijken rijkdom, of erger nog, van beide beroofd zijn ; dan worden die honderden, die duizenden minderwaardig tegenover hunne landgenooten, dan kwijnen die maatschappelijk weg, en hunne dood is een vlek, een schandige vlek voor de beschaving van het volk.

—

En toch is dit niet het gevaar dat onzen stam bedreigt ? De hoogere standen, die standen, die als lichtbaak staan waar stoffelijke en zedelijke beschaving van een volk toe wendt ; — die zenuwcellen van ons groot maatschappelijk lichaam, — zij hebben door het verwerpen der volkstaal voor eene vreemde, alle verstandelijk verkeer, alle verbintenis afgebroken met de lagere standen, met de werkcellen onzes maatschappelijken lichaams.

Op politiek gebied bemerkt men dit gevaar ; omdat de leider de menigte, de menigte den leider niet meer verstaat. Doch ook op verstandelijk en zedelijk gebied blijft de waarheid recht : al de schatten hunner verhevener gevoelens, hunner grondiger kennis, hunner hoogere wetenschap, hunner kiescher uitdrukkingskracht. hunner fijnere wellevendheid, hunner meerdere beschaving met één woord, gaan verloren voor den minderen man die niet enkel het *recht* heeft ook een droppel kunst en kunde te bezitten, maar die tot heil van gansch den volksstam zijn greintje beschaving *hoeft* te kunnen erlangen.

Waar dit verband miskend wordt, daar groeien nevens elkander twee geslachten op, volkomen vervreemd aan elkander ; — vervreemd niet alleen door de taal, maar, omdat ze van taal verschillen, vervreemd ook in gedacht en gevoelen, in streving en neiging ;

daar groeien op denzelfden vaderlandschen bodem op, niet één enkel groot en machtig volk, strevende naar éénzelfde oorbeeld met vereenigde krachten ; maar twee volkeren, twee beschavingen, die elk hunnen eigenen weg opgaan, onafhankelijk eerst van malkander, onverschillig weldra aan malkander, straks elkander vijandig misschien ; — waar de hoogere beschaving onvermijdelijk met misprijzen en verachting moet neerzien op de mindere ; — waar de mindere beschaving, onmachtig reikhalzend naar den schitterenden luister der meerdere, hunkeren moet naar het oogenblik, dat zij eene geweldadige hand kan slaan aan de onreikbare meerdere.

—

En toch nietwaar,de hoogere standen dienden het voorbeeld te geven : zij zouden moeten vlaamscher en vlaamschgezinder zijn dan al de andere standen : zij zouden moeten het uitverkorene deel uitmaken van het volk ; zij hoefden de fijnste, de meest beschaafde uiting van den volksaard uit te beelden ;

omdat zij staan als de pool waar al het streven, al het verlangen, al het verzuchten der middenstanden zich naar wenden als zoovele magneetnaalden naar hun Noorden ;

omdat ze zijn de modemakende gemeente wier voorbeeld alle onnadenkende en onzelfstandige elementen der andere volksklassen zoeken na te volgen;

omdat zij, sterk door fortuin en talent en verstandelijke ontwikkeling, hunnen invloed kunnen laten uitstralen over alle de minderen die rond hen, door hen, werken en leven ;

omdat zij staan te midden van hun volk, bekleed met wereldlijk en geestelijk gezag, hebbende in hunne handen de richtende macht van het bestuur en de opvoedende kracht van het onderwijs, met dewelke zij *hunne* levensopvatting en *hunne* gedachten kunnen doen doordringen tot de innerste lagen van de volksziel;

omdat zoolang *zij* niet Vlaamsch worden, ons Vlaamsche volk gedoemd is tot een machteloozen strijd, daar men van boven afbreekt wat men beneden in pijnlijk zwoegen heeft opgebouwd ;

omdat anders onze Vlaamsche beschaving steeds hare bekroning zal ontberen en blijven een huis zonder dak, een tempel zonder toren, een man zonder kop.

—

Want, Mijnheeren, de taal is de tolk der beschaving, de verspreidster der beschaving, en meer: zij is als de opperste uiting, het spiegelbeeld van het zedelijk en verstandelijk leven van het volk.

Evenals onze samenspraak den opmerkzamen toehoorder verraadt hoever ons verstand en ons hart ontwikkeld zijn, evenzoo uit zich de beschaving der volkeren in de beschaving hunner taal: door hunne taal verkondigen zij den trap van ontwikkeling tot den welken zij gestegen zijn, hunne neigingen en strevingen, hunne driften en verlangens, hun kunstgevoel, hunne weetgierigheid, hunne verfijnheid van levenswijze hunne voorbeelden en gansch den aard van hun karakter.

En zoo is het, niet alleen omdat alle de denkende en dichtende leden van dit volk in de taal van hun volk, door hunne gewrochten de *hoogere* strevingen van hun volk hebben geboekt; maar omdat zelfs de minste rimpeling op het vlak der eindelooze zee die wij het volk noemen en waarvan de millioenen droppels niets anders zijn dan de millioenen leden der maatschappij, haren indruk gelaten heeft in de taal: Deze draagt den stempel mede der duizende hartstochten die zoo verscheiden de zielen van al die enkelingen vervoeren; den stempel van al de kleine gebeurtenissen die ons in allerlei omstandigheden wisten te boeien; den stempel van al de betrachtingen die, hoe vluchtig ook één oogenblik, al was het ook maar één enkel, onzen geest hebben vervuld.

—

Wanneer hoogere en lagere standen door gemeenschap van tale met elkander verbonden zijn, dan bestaat de natuurlijke band dien God zelf heeft geplaatst tusschen hen die bevoordeeligd door fortuin en talent, met volle teugen zich laven mogen aan de bron van geestes- en hartengenot, en de onbevoordeeligden die, onder ongunstiger star geboren, die voordeelen ontberen moeten.

En daarom, Mijne Heeren, hebben wij ons streven tot veredeling, tot verheffing van ons volk gesynthetiseerd in den strijd voor de taal, en daarom, niet énkel daarom, maar toch bijzonderlijk om dit alles klinkt onze leuze « *In Vlaanderen Vlaamsch* », omdat wij mét en dóór zijne taal het Vlaamsche volk in zijne algeheelheid tot hooger peil van eigen beschaving willen opvoeren.

—

Die taak is grootsch, Mijne Heeren, en ons aller pogingen waardig ; doch die taak is ook nog groot en zwaar.

Wel mag nog steeds onze Nederlandsche stam in zijne algeheelheid beschouwd bogen op eene eigene beschaving van ongemeenen luister ; want aan gene zijde van den Moerdijk is

onze taal gebleven de tolk van een knap en fijngevoelig volk, zoowel voor de intiemste gevoelens van zijn innerlijk huishoudelijk leven als voor de verhevenste en edelste uitingen zijner kunst en wetenschap. Als oorstreelende muziek rolt ze van de vorstelijke lippen eener geliefde koningin, terwijl, gedoscht in het prachtgewaad harer gelouterde klanken, getooid met de juweelen harer kiesche, beschaafd verfijnde uitdrukkingen, ruischend met den sleep harer verzorgde en passende rythmen, onze tale zelf er heerschen mag als eene vorstinne over den lande.

Maar wijzelf toch, wij Vlamingen, wij hebben den staf der heerschappij, uit onze handen laten vallen.

Wel groeit wederom in ons de zucht, de « sehnsucht » naar de verloren grootheid van vroeger ; de obsessie dier groote nederlandsche beschaving die eens hier op onzen eigenen bodem zoo een schitterenden bloei beleefde dat gansch de toen beschaafde wereld afjonstig en begerig opzag naar ons kleine vaderland ; — maar onze taal zuiveren en louteren, ze liefkozend tooien en opsmukken als eene geliefde vrouw, dit hebben wij nog niet geleerd !

En toch, het moet !

Wel heeft onze dichter Guido Gezelle gezongen :

« Mijn Vlaanderen spreekt zijn eigen taal,
God gaf elk land de zijne,
En laat ze rijk zijn, laat ze kaal :
Ze is Vlaamsch en ze is de mijne ! »

Een prachtige uitdaging is het in den strijd, doch enkel een dichterlijke leugen :

Men mint niet wat arm is, medelijden koestert men daarvoor ;

een kaal kleedingstuk legt men af wanneer men in treffelijk gezelschap komt ;

Asschepoester, blijft asschepoester ; en enkel nadat de prins harer droomen haar van heur lompen en klompen ontdaan

heeft, haar het vorstelijk gewaad heeft ombangen, en den diadeem op het hoofd heeft gedrukt, dan alleen zal ze hare zusters door den luister harer pracht en schoonheid verblinden en als zegevierende bruid het vorstelijk paleis der legende binnentreden.

En zoo, wanneer wij, gerugsteund door het voorbeeld onzer noorderbroeders, (zonder daarom onze eigenaardigheid te verloochenen) onze gemeenschappelijke nederlandsche taal in al hare zuiverheid zullen laten weerklinken, dan, maar dan alleen, zal ze erin gelukken de plaats die haar rechtmatig toekomt weder te veroveren. Dan zal ze wederom worden, wat nu een vreemde taal voor ons is : de onverbasterde tolk der beschaving van gansch ons volk. Dan zal, ik draag daarvan de overtuiging diep in mijn hart met mij rond, voor iederen intellectueelen Vlaming, arm of rijk, dit woord van een anderen onzer Vlaamsche dichters bewaarheid worden :

« O tale van goude
So niemen el
Die minnen soude
Ic minne di wel ! »

—

Ik eindig deze reeds al te lange uiteenzetting van gedachten en ik besluit :

Het herstelllen der grieven die dagelijks bijna, waar we den voet wenden, ons gemoed komen verbitteren en het strijdvuur aanhitsen ; — rechtmatige toepassing der bekomen taalwetten ; — rechtvaardige taalverordeningen in bestuur, in gerecht en in leger ; — dit alles op zichzelf kan belang genoeg opleveren en de aandacht der Vlamingen een oogenblik vestigen ; wij mogen niets van al wat ons stamgevoel krenkt, van al wat onzen vooruitgang in den weg staat onaangeroerd laten.

Doch wie daarin alleen het doel zoekt onzer beweging — het hoeft luidop verklaard te worden — die slaat den bal mis :

onze werking streeft hooger ; — onze blik draagt wijder ; — ons doel ligt verder :

Het heropbouwen onzer Nederlandsche beschaving op Vlaamschen bodem, dit is en dit alleen het einddoel onzer beweging.

Ieder van ons hoeft dit ideaal dat hij droomt voor gansch zijn volk, voor zichzelf en in zichzelf te verwezenlijken :

Ieder van ons moet worden een man sterk beslagen in zijn vak, en het met voorliefde in ons Nederlandsch beoefenen ;

ieder van ons moet worden een man ontvankelijk voor de edele aandoeningen aller kunsten ; doch smakend het innigste en zoetste genot in eigen Vlaamsche kun.t ;

ieder van ons moet worden een fijnvoelende, een krachtig denkende, een sierlijk sprekende Vlaamsche Nederlander ; zijn eigen mooie Nederlandsche spraak latende rollen over zijne lippen in al de heerlijke pracht van haar zuivere klankenspel ; dat hij sta als een voorbeeld voor den minderen man, en den glimlach der minachting verjage van de lippen der grooten.

En dan zal er een stap, een belangrijken stap gezet zijn tot het bereiken van ons doel.

Doch niet alles.

Die individueele werking kan den zegepraal voorbereiden zij kan hem niet bewerkstelligen.

Willen wij dat onze Nederlandsche beschaving weder opbloeie, dan moet het onderwijs, van den schoot onzer moeder tot den jubeldag van den doctorstitel, het hart en den geest onzer jeugd kneden en vormen in vaderlandsche taal, opdat die taal vastgroeie in denken en voelen, in lieven en lijden, in haten en minnen, in leven en streven onzer mannen en vrouwen ; — en het Fransch worde voor ons wat het steeds had dienen te zijn : de mooiste, de aanminnelijkste, de liefelijkste, de meest geëerde, de meest geliefde der... vreemde talen.

En daartoe, weze ook het onderwijs de burcht tegen denwelken wij met vereenigde krachten en spijts alle nederlagen immer opnieuw dienen storm te loopen, tot onze taal klinke, niet enkel uit den mond van den eenvoudigen dorpsonderwijzer bij de lessen van het A. B. boek, maar nog en bijzonder, bij de diepgeleerde orakels van den hoogleeraar.

Thans werd het woord gegeven aan den Heer *Poelhekke*, een befaamd Noord-Nederlandsch redenaar, Bestierder der Hoogere-Burgerschool te Nijmegen, die deze algemeene vergadering met de vruchten van zijn groot talent wel wilde komen opluisteren.

Rede van Mr Poelhekke

Mevrouwen en Mijne Heeren,

De geachte vorige redenaar, haalde aan Gezelle, dien grooten kenner van uw rijk Vlaamsch. En nu ik, die mijn vaderland niet minder liefheb, dan gij het uwe, hier het woord ga nemen in mijn lief Nederlandsch, moet het mij toch van het hart, dat hoe mooi ik mijn taal ook vind, de uwe niet minder heerlijk is. Ja het Vlaamsch bevat schatten, die wij missen, schatten van buigzaamheid, van uitbeeldvermogen, van klank, zoodat zeker eenmaal de tijd zal komen, dat het Vlaamsch als ware Koningin over deze Gewesten zal heerschen.

Het is mij een voorrecht hier te mogen spreken voor u, mijn taalgenooten, mijn stamverwanten, mijn broeders.

Ik voel mij hier t'huis, dubbel nog, omdat gij en ik behalve stamverwanten ook geestverwanten zijn, door ons katholiek geloof. Broeders zijn we en strijdgenooten tevens. Want we strijden denzelfden grooten strijd. Wel kan ik tot u niet spreken over plaatselijke belangen, die kent ieder uwer beter dan ik, doch ik sta in uw taalstrijd aan uw zijde, en kan met u strijden uit de verte.

Daarenboven een kamp van nog veel verdere strekking bindt ons samen. Een wereldstrijd, die in Frankrijk en Duitschland, in Italië en Engeland, zoowel als in België en Nederland wordt gevoerd, de strijd van het katholicisme in de moderne maatschappij.

Ik mag daarom met enkele woorden over dien gemeenschappelijken grooten strijd spreken, niet waar? Een boom put wel zijn sappen uit beperkten bodem, maar leeft toch ook van het licht der universeele zon.

Daarom zijn uwe en mijne beginselen gelijk, daarom ook kan ik tot u spreken over den noodzaak, dat ieder onzer kleur bekennen moet.

Mocht men meenen, dat op deze wapenschouw en bij dit vlagvertoon niet over kleur bekennen behoeft gesproken te worden, dan wijs ik er op, dat ten eerste de tegenpartij ons ziet, maar vooral dat het van tijd tot tijd goed is, zich zelf rekenschap te geven van eigen daad en beginsel.

Ieder moet kleur bekennen. Gij allen weet dit. Men kan alleen dan met iemand werken, dan iets met hem bereiken, wanneer men weet, wat men van hem kan verwachten. Lauwen worden overal uitgespuwd. Wie heeft eerbied voor den laffen middenman, den modderaar, die steeds bang is iemand te kwetsen en daarom niets doet. Een man moet staan voor zijn meening, durven zeggen, wat hij denkt, durven doen wat hij zegt. Wat heerlijk schouwspel : een man van overtuiging te zien werken voor zijn zaak in het volle licht van den dag.

Moet ieder kleur bekennen, wij hebben heel bijzonder den plicht het te doen. Waarom? Omdat wij zoozeer boven anderen bevoorrecht zijn, want wij weten wat anderen niet weten; want wij bezitten, wat anderen missen. Wij weten den weg, dien anderen zoeken. Wij kennen het einddoel, dat voor anderen in nevelen ligt. Waar anderen maar een straaltje licht zien doorsijpelen, aanschouwen wij de volle

heerlijkheid der zon. Vooral: wij zijn van adel, van den ouden Roomschen adel, en adel verplicht nog steeds vooraan te staan, waar het geldt het goede te bereiken.

Wij leven in een critieken tijd, begin van groote veranderingen. Veel wordt er gezocht, veel gedwaald eveneens. Zeker, 't is een tijd van veel luchthartig voortleven en verkeerd genieten, maar toch ook van ernstig werken, van angstig zoeken, van bangen twijfel en benauwende wanhoop, een tijd ook van roepen, roepen uit diepe ellende om de waarheid, om de bevrijding, om het licht. Er zijn betrekkelijk weinig menschen te kwader trouw. Ze zijn ontelbaar, die wel wilden, als ze maar wisten. Zie, hoe de eene levensleer wordt opgebouwd na de andere. En toch schenkt geene enkele haast bevrediging en rust. Waardoor komt dat? Doordat bij het opbouwen strijdige machten werken, doordat de objectieve waarheid niet wordt gekend, doordat de leiding ontbreekt.

Die leiding nu, Dames en Heeren, kunnen wij geven, want die objectieve waarheid kennen wij. En bovendien kennen wij het middel om ons werken blijvende vrucht te doen dragen.

Daarom moeten wij kleur bekennen, omdat onze rijkdom ons verplicht aan anderen mee te deelen, want ook die anderen hebben recht op datzelfde kostbare bezit, 't welk ons zoo onnoemelijk veel brengt.

Nu is het een eigenschap van het leven in het geloof, dat zijn diepste en hoogste uitingen niet naar buiten stralen. De volmaking van 't eigen-ik is juist gebonden aan den persoon. Ware vroomheid timmert niet aan den weg en de extatische verrukking der mystiek bloeit alleen in de eenzaamheid. De wereld buiten ons, zal daardoor wat het beste van ons roomsch-zijn is het minst gemakkelijk kunnen leeren kennen. Reden te meer om te zorgen, dat het mindere, de natuurlijke gevolgen van ons geloof, des te sterker naar buiten werken. Zijn we van adel, dan zal iedere daad van ons edel moeten

zijn, dan zullen we moeten uitmunten door burgerdeugd, door wetenschappelijke ernst, door stijging onzer kunst boven elke andere. Kunnen we ons meest eigen binnenste niet blootleggen, wat daaruit logisch voort moet komen zij het uiterlijk bewijs van wat het geloof inwendig bij ons werkt.

Wanneer zal dat kleur bekennen iets uitwerken ?

Als de kleur echt is, m. a. w. als ons geloof inderdaad is ons hoogste goed ; als we er trotsch op gaan katholiek te wezen, en ons bewust zijn dat, als we op de vraag : « Is u katholiek ?» antwoorden : « Ik heb de eer, » we ook de zware verplichting dragen, die eer te verdienen. Alleen hij bereikt wat, die werkt uit echte overtuiging en de logische besluiten durft trekken uit zijn beginselen.

Ik heb de eer ! « Wie zóó antwoordt op bovengeuite vraag, weet dat hij voor zijn eer moet waken, weet, dat zijn recht plichten baart. Hij zal zich bewust zijn, dat hij hetzij als eenvoudig of als meer-beteekenend burger, als magistraats-persoon, als kunstenaar, als geleerde, als staatkundige, mee moet werken om de katholieke zaak, die zijn zaak is, hoog te houden.

Daarom is onze eerste plicht te zorgen voor echtheid, d. i. overeenstemming tusschen leer en daad, dus ook : ontwikkeling van alle goede eigenschappen. Ruskin zei eens tot zijn studenten : Wilt ge goede kunstenaars worden, wordt dan eerst goede menschen. Omdat *you can have noble art only from noble persons*, en ook omdat *the highest thing that art can do is to set before you the true image of the presence of a noble human being.*

Daarmee is onze plicht in de maatschappij aangewezen : Wij moeten haar toonen *the truc image of a noble human being.* Ieder moet dat doen naar de mate der hem geschonken talenten, maar doen moet hij het.

Hoezeer, het katholicisme die hoogere vorming kan schenken heeft ons getoond een der grootste paedagogen van

onzen tijd, een man van het woord, een man van de daad niet minder. Otto Philipp Willmann, jaren lang hoogleeraar in paedogogiek en philosophie aan de Universiteit van Praag ontwierp in zijn hoofdwerk Didaktik als Bildungslehre het diepste, breedste, ruimste en meest harmonische systeem van vorming en beschaving, dat onze tijd kent. En dat kon hij doen, doordat hij katholiek was.

Zijn ander hoofdwerk de Geschichte des Idealismus bewijst het. Dit wijsgeerig werk dat stijgt tot een schitterende apologie van het katholicisme, is de grondslag, waarop Willmann zijn Didaktik heeft opgetrokken. Zonder dat fondament had hij nooit dien heerlijken bouw kunnen stichten. Want uit zijn overtuiging als katholiek geleerde, wist hij, dat hij niet alleen de materie, maar ook, maar vooral den geest moest bestudeeren, dat hij het individu moest veredelen als hij de maatschappij wilde opheffen. Echt geleerde, maar geleerde, verlicht door het geloof, kon hij harmonie brengen tusschen het onbezielde en bezielde, wist hij bij streng wetenschappelijk empirische en historische methode, ook de bespiegeling tot haar recht te doen komen, zoodat hij, die zoo hoog staat door zijn geloof, ook hoog staande door zijn kennis, de bewondering en achting afdwong van geloofsgenooten en andersdenkenden. Zijn werk en zijn leven zijn een apologie, want hij bezit geloof, maar ook kennis en karakter.

Zoo geeft hij ons niet alleen de theoretische beschouwing, hoe we moeten doen. Hij doet zelf.

Dus willen wij kleur bekennen, dan moet dat ook geschieden met kennis en met karakter. Vóoral het laatste weegt zwaar. Kennis is heel veel waard, maar beter is : karakter en minder kennis, dan uitgebreide kennis en geen karakter. Want iedere onedele daad door een katholiek gesteld, schaadt de zaak.

Op één gevaar dient hier gewezen : dat der eenzijdigheid. Wie kleur bekent, schaart zich bij een partij : dat is natuur-

lijk en noodzakelijk. In zoover moet dus hij, en moet derhalve ieder partijman wezen. Maar dat partijman zijn mag nooit voeren tot partijdigheid. De ware katholiek moet meer dan wie ter wereld ook, rechtvaardig zijn. Rechtvaardig ten opzichte van elkeen en overal, jegens bondgenoot en tegenpartij. Geen woord moet betrouwbaarder zijn dan dat van een katholiek. Met recht is rechtvaardigheid een der meest geëerde burgerlijke deugden, en geen katholiek mag hierin bij wien ook achter staan.

Zeker, anderen zijn niet steeds onpartijdig. Maar dat mag toch voor ons nooit een reden zijn om anders te handelen, dan ons hooger beginsel ons voorschrijft.

Laten we zoo met kennis, met karakter, met rechtvaardigheid en wijsheid kleur bekennen. Ook met bescheidenheid, want alle actie moet gebeuren in eenheid, en ware eenheid eischt dat het deel zich weet op te offeren aan het geheel. Alleen als we allen samenhangen zijn we sterk.

Als men ons dan vraagt, wat we willen, kunnen wij met vertrouwen zeggen: Wij willen laten zien hoeveel een katholiek krachtens zijn geloof in de maatschappij waard is. Wij willen u toonen dat een goed katholiek er noodzakelijk naar streeft te worden een goed burger, een goed geleerde, een goed ambtenaar, goed regeeringslid, goed buur, goed vriend, wij zullen toonen, dat niemand eerlijker, oprechter waarlijk onpartijdiger is dan de katholiek, dat geen woord betrouwbaarder is dan dat uit echten Roomschen mond gesproken. Wij zullen toonen, dat we de eer katholiek te wezen waard zijn, doordat we ons door niemand ter wereld laten overtreffen in welke deugden ook.

Zoo willen we inwerken op de maatschappij ter wille van de maatschappij-zelf. We willen haar deelgenoot maken van onze voorrechten, haar leiden waar ze zoekt, haar redden waar ze viel, we willen haar opvoeren met ons naar de lichte hoogten waar het gouden kruis, het teeken van alle vrijheid, straalt in het gouden licht der zon!

Zoo zullen we brengen evenwicht tusschen het materiëele en het geestelijke, stoffelijken voorspoed in verband met geestelijke verheffing, vrijheid, voor den verdrukte, rechtvaardigheid voor den minder bedeelde, verantwoordelijkheidsgevoel bij den rijke, plichtsgevoel bij ieder, en dus doende de ware vrijheid, die niets anders is dan evenwicht.

Zoo zullen we *practisch* toonen, dat geen ideaal uitrijst boven het katholieke.

Practisch. Want wij willen dit niet zeggen alleen. Wij zullen het doen, want wij kunnen het. Wij toch kennen de diepten des levens, maar ook de hoogten. Wij toch kennen de wonden der maatschappij, maar weten ook welke geneesmiddelen, vooral moreele, ter beschikking staan. Wij kennen het sombere pessimisme, maar ook het blijde optimisme, dat levensmoed geeft en werkkracht.

Overal waar onze beginselen in alle volheid worden toegepast, bewijst de geschiedenis de waarheid van dit beweren.

Zie onze sociologie. Doordat zij weet, dat de sociale kwestie het antwoord zoekt op de vraag : hoe, den *Gebrauch der Erdengüter mit den wahren Zielen der Menschheit in Harmonie zu setzen*, toont zij dat de « *Jenseitige Bestimmung* » van den mensch haar niet blind maakt voor de aardsche belangen.

Integendeel die «*Jenseitige Bestimmung*» wijst een veiliger weg en betere middelen aan, dan zij vermogen, voor wie de harmonie tusschen het onstoffelijke en het stoffelijke verbroken is, en bij wie tengevolge daarvan het stoffelijke, schijnbaar verheven misschien, in werkelijkheid gedaald is. Niets leeft of het leeft door de Idee. Daarom kan de burgerlijke maatschappij nooit op grooter deugden wijzen, dan wanneer deze worstelen in het erkennen en verwezenlijken der hoogste waarheden van onze wereldbeschouwing.

Zie onze wetenschap ! Zeker we kunnen en moeten blijven vragen om steeds meer en steeds grondiger onderlegde beoefenaars. Maar als het waar is, dàt wetenschap in haar

hoogste beteekenis is, niet naar het verzamelen of het ordenen van feiten, maar het verklaren van feiten, maar het kennen van oorzaak zoowel als gevolg, maar het nadenken van de wijsheid Gods, waarbij dus machtig opdringt het streven naar de groote synthese, dan kunnen wij wijzen op wat onze wetenschap gedaan heeft en wat zij in staat zal blijken te doen.

Mevrouwen en mijne Heeren. Ik behoor niet tot hen, die andersgeloovenden dikwijls of steeds verdenken van kwade trouw. Integendeel, ik zag zeer vaak bij hen diepe ernst en gloeiende liefde voor de waarheid. Maar het nadenken van de wijsheid Gods voert in diepten en op hoogten, doet tasten in duisternissen, doet stuiten op problemen, waarbij ook het helderste hoofd en het koelste verstand telkens gevaar loopen te dwalen. Daar moet leiding zijn bij het zoeken naar de objectieve waarheid, waarnaar alle menschelijk weten hijgt. En zooals niemand zien kan, zonder licht, zooals het licht alleen licht is voor wie het ziet, zoo moet ook het licht hen eenmaal bestralen die het zoeken willen, zoo moet dus bij het streven naar het erkennen der hoogste waarheid, de openbaring dier hoogste waarheid leiding en steun geven bij dat streven.

Daarom moeten wij kleur bekennen, om de wetenschapschap-zelf op de eerste plaats.

Zie onze kunst! Niets menschelijks is haar vreemd, zij kent alle hartstochten, dus ook de goede, dus ook zij die ons verheffen kunnen. Zij weet dat een deel harer taak is : weerspiegeling van het leven. Maar zij weet, dat zij ook heeft te geven levensverdieping en levensverhooging, ook de kristallisatie van het meest tragische in den mensch. Niet minder hoog dan anderen stellen wij den kunstenaar. Want wij weten dat hij de middelaar is tusschen het onzinlijke en het zinlijke, wij weten dat hij ons kan opvoeren ter bevrijding, dat hij ons voorgaat in de hoogste levensdaad : de verheerlijking en de adoratie van God. Wat lyriek die Vondels Rei van Engelen overtreft, wat lyriek die weet te jubelen als het Te Deum, te klagen als het Miserere ?

Juist de hoogste kunst buigt zich vol eerbied en ontzag voor het verhevene. Want zij weet hoe hoog dat nog uitrijst boven haar beste scheppingen zelfs. Daarom moet de kunst weer leeren bidden in den vollen zin van het woord, waardoor alle handelingen, alle streven zich beweegt naar het eene groote doel, 't welk te verheerlijken de beste levensdaad is.

Moet hier weer de katholiek niet spreken en doen ? Doen vooral ? En alweer : spreken en doen in het belang der kunst op de eerste plaats ? Zoo in de kunst, in de wetenschap, is de sociologie, in het volle maatschappelijke leven, moeten wij staan als de bezitters en uitdeelers der beste ideale goederen. Dan eerst volbrengen wij onze plicht. Want niet voor ons alleen werden ze ons geschonken. De gansche wereld heeft er recht op. Aan ons dan ze te doen kennen in alle volheid.

Mevrouwen en Mijne Heeren. Een voorbeeld ten bewijze van wat we kunnen doen. U weet hoe uw groote, nu ook onze groote en goede Hugo Verriest in de laatste jaren herhaaldelijk naar Holland is gekomen. Hoe hij daar rondtrok soms weken aan een, avond aan avond sprekende voor volle zalen over zijn grooten Vriend en Meester, over uw niet hoog genoeg te beminnen en te bewonderen Guido Gezelle. Daar sprak hij, in het kalme Holland, voor uw dikwijls zoo koele Noord-nederlandsche broeders, herhaaldelijk voor grootendeels niet-katholieke hoorders. En waar hij ook kwam, in kringen van geloofsgenooten of niet, bij Calvinisten of bij katholieken, of hij sprak voor geletterden of voor minder ontwikkelden, voor kunstenaars of voor handelslieden, die nooit een dichter ter hand nemen, overal gebeurde hetzelfde wondere, heerlijke opnieuw. Daar rekten ze hun halzen als die oude man met zijn « kranke » stem zacht begon te praten, zoo zacht, dat men achterin 't haast niet verstaan kon. Maar welk een aandacht, welk een luisteren, welk een mee-leven, welk een genieten ! Wat stralende blikken, wat onbewuste glimlach om de lippen, wat geglinster van tranen in ontroerde oogen. Hoe schoven ze naar voren, allemaal

naar voren, om toch maar zoo dicht mogelijk te komen bij dien weldoenden spreker, bij dien grooten, eenvoudigen man, wiens hart daar openging voor al die verzamelden, die hem zoo nieuwe, ongekende, onvermoede, ontroerend teere dingen kwam brengen. Wat wijding van oprecht schoonheidsopenbaren. Hier weg, alle vertoon, alle streven naar bijval. Niets dan de oprechtheid der eerlijke, ware kunst, de weldaad der volle schoonheid gebracht aan allen zonder onderscheid van geestesstand, en genoten en dankbaar aangenomen en koesterend meêgevoerd door ieder als iets blijmakends voor heel het leven.

En wat was het toch anders Mevrouwen en Mijne Heeren, wat Verriest deed, dan in Holland laten zien, wat er leeft in hart en hoofd van een roomsch kunstenaar ! Wat gebeurde er anders, dan dat de roomsche kunstopvattingen werden getoond aan de daden van een, in wien de roomsche kunst als verpersoonlijkt werd. Zie, als Verriest den moderne dwong tot erkenning van Gezelle's grootheid als kunstenaar, bewees hij, dat hier uit roomschen bodem de meest frissche, echte, eerlijke, altijd-levende poezie opbloeide.

En als hij het zieleleven van Gezelle ging openleggen, wat deed hij anders dan laten zien, hoe veel oneindig teers en moois er leeft in een diep-geloovig roomsch gemoed.

Verriest trok niet uit als apologeet, en toch was hij het in zoo heel bijzondere mate, en wij wenschen weinige zaken vuriger en inniger, dan dat hij nog lang gespaard moge blijven voor uw en mijn land.

Mijne Broeders. Laten wij werken in den geest van dezen man. — Geven we ons geheel, zonder omzien, zonder vragen, zonder aarzelen, zonder vrees ontmoedigd te worden. Sterven voor een zaak is schoon. Maar leven er voor, jaren lang, elken dag, elk uur, is dikwijls nog moeilijker. Want dat wil zeggen : volhouden, dat wil zeggen : al zijn denken en daden geven, dat wil zeggen : miskenning verdragen, teleurstelling

verkroppen, smaad lijden, tegenwerking, soms zelfs in eigen kring; dat wil zeggen: toch volhouden, toch niet wijken, toch recht door zee blijven gaan, toch, fier het hoofd geheven, voor de volle wereld staan en zeggen : niets kan me ontmoedigen, want ik weet uit welk heerlijk beginsel en onder welke vaan ik strijd. Zie dat is mannentaak, dat is glorievol, dat is roomsch kerelswerk !

Dames en Heeren. Wat heerlijke epopee is uw oud-vlaamsche geschiedenis. Ook uw tegenwoordige kan het worden. Want de epiek ligt niet in het verleden alleen. Is het niet episch, dat optrekken in dichte, ontelbare massa's, allen bezield door één gedachte, allen openlijk sprekende van wat in hen leeft, allen openbaar handelende naar diepste overtuiging, allen den blik onafgewend gericht op een doel, allen hetzelfde ideaal voor de enthousiaste oogen ?

Ja, Dames en Heeren, de nieuwe epopee kan grootscher worden dan de oude, want ze heeft het oog op de gansche wereld. Ze strijdt niet voor de nationale, niet voor de materiëele vrijheid alleen, ze streeft naar internationale, geestelijke bevrijding. Zij kampt met de edelste wapenen, die der waarheid en gerechtigheid, van burgerdeugd en kunst en wetenschap voor de herwording der maatschappij onder de glorievolle vaan der kruises.

Ja, dien strijd strijden wij, en ik durf het u vragen : Is dat geen epiek ?

Zeker 't is niet het epos van het zwaard, dat gij gaat scheppen, maar zou het daarom niet de vervolgzang kunnen wezen van wat uw voorouders hebben gedaan ? Gij allen weet, wat zij verrichtten, gij allen weet met welk doel. Als gij luistert naar Artevelde, naar Breydel en De Coninck, naar de twintig duizend van Groeningen, dan hoort gij 't hen zeggen met fiere overtuiging : « Wij gaven ons bloed, wij gaven ons leven » Als gij vraagt aan uw schilders, uw dichters, uw componisten, uw bouwmeesters, wat zij hebben gedaan, — ze

zullen u antwoorden : « Wij gaven ons leven, wij gaven ons zelf voor de verheffing van ons volk. Memlinck, de Van Eycks, Massys, is het niet de bloei van Vlaanderens leven, die ons tegenstraalt van hun paneelen ?

Hoor dezelfde betuiging in den zang van uw Orlando Lassus, hoor uw Ruusbroeck met zachte stem fluisteren van de wondere dingen des inwendigen levens en lispelen : « Geef u zelf, geef uw geheele leven » ; hoor Maerlant nog in zijn ouderdom verontwaardigd den slapenden kerstenman wakker roepen, wakker omdat men het erve rooft, dat hem toega, wakker opdat de Vlaming heroprijze en de wapenen grijpe bij den kreet *pugna pro patria*.

Hoor ook de groote dooden van het jongere voorgeslacht. Zij zeggen niet anders : « Wij gaven ons zelf, wij gaven ons even. » Hoor Ledeganck, hoor Conscience, hoor uw grooten Willems, hoor uw dierbaren David, hoor uw hoognobelen Gezelle, uw frisschen Rodenbach, hoor ze getuigen met honderden anderen, bemoedigend, sterkend, hoopwekkend : « Wij gaven ons zelf, wij gaven ons leven ».

Hoor uw groote dooden ! Ze roepen tot u : « Als ge strijden wilt, geloof ! Geloof in Uw God ! Geloof in het recht uwer zaak ! Geloof in U zelf ! Geloof ! Want gelooven, echt waar gelooven is handelen » !

Hoor uw groote dooden, en maak u hunner waardig. 't Is niet het land van Oversee waar het nu om gaat, 't is uw eigen mooie, lieve vaderland. 't Geldt uw geheimzinnig-mooie Kempen, 't geldt uw weelderige vlaamsche beemden, 't geldt uw heerlijke, oude, fiere, karaktervolle steden.

Hoor uw groote dooden, hoe ze tot u fluisteren : « Wij gaven ons zelf, wij gaven ons leven », en handel onder hun oog, handel volgens hun voorbeeld, handel met het verlangen eens tot uw nageslacht te kunnen spreken, zooals zij nu tot u. Werk zoo met alle kracht, die in u is, werk zonder ophouden, met vreugde en liefde, met geloof en vertrouwen. En als het

werk te zwaar mocht vallen, poos dan even en luister hoe door de lucht de stem uwer voorvaderen vaart : « wij gaven onze ziel, we gaven ons leven, « en ge zult de kracht herkregen hebben. En zoo zal het gebeuren, kunnen wij het zelf niet beleven, onze kinderen mogen het hooren, dat de zang uwer voorvaderen, die nu nog maar bemoediging vermag te ruischen, zal groeien in sterkte, zal zwellen tot een vreugdelied, tot een jubel van verrukking, een dithyrambe van bevrijding, als gij na volhard te hebben, uw heerlijk doel zult hebben bereikt. En met dankbare verrukking mogen uwe kinderen het dan vernemen als het overwinningslied door de lucht zal stormen : « zij gaven hun ziel, zij gaven hun leven. Zij hebben kleur bekend en gewerkt, en nu waaien de kleuren der roomsche Vlaamsche vlagge wijduit over onze eigen, vrije Vlaamsche landen ».

Een praktische rede was voorzeker deze van den Vlaamsch-gezinden Pastoor-Deken van Tongeren, den Zeer Eerw. Heer *Theunissen*. Zij luidde als volgt :

REDE VAN ZEER EERW. HEER THEUNISSEN

Heeren en Damen.

Ik wil van Uwe aandacht en Uwen tijd geen misbruik maken, daarom zie ik er van af, eene redevoering uit te spreken en wil ik mij enkel bepalen met de ontwikkeling van hetgeen de kern mijner rede moest zijn.

Er bestaat ten onzen dage eene beweging, eene strekking tot eenheid van taal, tot zuivering van uitspraak. Deze beweging, deze strekking moet, volgens mijne bewering, gesteund worden.

Iedereen, die zich ernstig met taalonderricht heeft bezig gehouden, iedereen, die volkswerken heeft ondersteund en de neus buiten huis heeft gestoken om betrekkingen van wat aard ook aan te gaan met vlamingen van andere gouwen of

streken, voelt niet alleen het nut, maar ook de noodzakelijkheid dezer strekking.

Te meer die een hooger leven wil leven, voelt — meer dan wie ook — de noodzakelijkheid van eene beschaafde taal met eene beschaafde uitspraak.

Ons vlamingen en bijzonder ons vlaamschgezinden. wordt dikwijls het verwijt aangewreven, door vlaamschhaters of vlaamschonkundigen ... dat wij geene taal, geene letterkundige taal bezitten.

Zulk een verwijt wederlegt men niet meer !

Doch een verwijt waar meer waarheid in zit is het volgende :

Ongeletterde vlamingen van verschillende streken verstaan malkander niet !

Dit is maar al te waar !

Veronderstelt een platte Limburger, die in betrekking komt met een Oost- of West Vlaming. Bij een eerste onderhoud verstaat de Limburger geen gebenedijd woord van den Vlaanderschen Broeder.

En omgekeerd, als een West-Vlaming ons Limburgers, onze platte taal hoort spreken, kan hij er niet uit wijs geraken en beschuldigt hij ons doodeenvoudig van geen Vlaamsch te spreken maar een soort van verbasterd Duitsch !

Men verhaalt dat, eenigen tijd geleden, een Tongenaar eene bedevaart ging doen naar O. L. Vrouw van Oostakker.

Te Gent gekomen vroeg hij den weg aan een voorbijganger — natuurlijk op zijn tongersch — « Waar is hier de baan naar Oostakker ? » De eerste trok de schouders op — « Ik kan U niet verstaan, mijnheer » ; bij een tweede : « Ik versta U niet, mijnheer » ; bij een derde aangeland, kreeg hij voor antwoord : « Verschooning mijnheer, ik versta geen Engelsch »... !

Eenige weken geleden, reisde ik met een westvlaamschen Priester die fransch sprak. Ik vroeg hem, waarom hij, west-

vlaming, met zijn fransch voor den dag kwam, en hij antwoordde mij : « Omdat de menschen uit de streek mij alzoo beter kunnen verstaan en ik hen. »

Die toestand, Heeren en Damen, is erbarmelijk en moet veranderen.

Vele middelen kunnen aangewend worden om hem te verhelpen .

Ik wil uwe goedwillige aandacht trekken op een middel, dat zeker het zijne zal bijbrengen om eenen grooten stap op den weg der verbetering te doen en leg daarom het volgend *voorstel* in handen van het Hoofdbestuur van 't Davidsfonds.

« Aandringen bij de bevoegde overheid van 't *officieel* en
« *'t vrij lager onderwijs*, opdat er zonder uitstel maat-
« regelen genomen worden, om in al de lagere scholen het
« *goed Vlaamsch spreken* of liever het *Vlaamsch op de letter*
« verplichtend te maken niet alleen voor de vakken die in
« 't Vlaamsch aangeleerd worden, maar ook voor alle
« betrekkingen die de kinderen met hunne oversten of met
« elkander hebben, voornamelijk op de speelplaats gedurende
« de schooluren. »

Eenige bemerkingen des aangaande :

1 — Dit voorstel is gemakkelijk te verwezenlijken ; het is slechts de verandering of eerder de verbetering van eene bestaande inrichting.

2 — Deze maatregel zal geenen tegenstand ontmoeten van ouders of schooloverheid, daar het vlaamsch als *voertaal* en *betrekkingstaal* van 't lager onderwijs gebezigd wordt, het gansche vlaamsche land door.

3 — Door het dagelijksch gebruiken en bezigen der taal zullen de kinderen gemakkelijk en treffelijk de moedertaal leeren spreken.

4 — De eerbied, die 't kind van jongs af zijne taal en 't goed gebruiken derzelve zal toedragen, zal hem bijblijven voor later leven : Jong geleerd, oud gedaan !

5 — Deze maatregel mag voor gevolg hebben, dat meer geletterde Vlamingen uit verschillende streken en gewesten, in hunne onderlinge betrekkingen malkander ***beter en gemakkelijker zullen verstaan.***

Hij mag het belachelijk misbruik wegnemen van eene andere klas van Vlamingen, die meenen meer geleerd te schijnen, die in hunne onderlinge betrekkingen, voor de kleinste zaak buiten dagelijksch gedoen, aanstonds hunnen toevlucht nemen tot het fransch, omdat zij 't gebruik of 't gemak niet hebben der Vlaamsche taal, ofwel, omdat zij zich schamen over HUN VLAAMSCH, gelijk zij dat noemen.

6 — Deze maatregel zal ongetwijfeld het zijne bijbrengen om de valsche meening uit te roeien, zoo vaak bij den vreemde en bij andere volkeren verspreid : dat het schoone en roemrijke Vlaamsche Volk dood is, geene *letterkundige taal* meer bezit en slechts een gemeen of grof dialect bezigt. — *Vlaming, gij hebt geen taal !*

7 — Het uitvoeren van dit voorstel zal zelfs werken op den *zedelijken kant* der kinderen ; deze zullen minder grove, gemeene, straatsche woorden en wendingen bezigen, die toch zoo wanluidend klinken in den mond onzer lieve, onschuldige en kristelijke schooljeugd.

Het zal de uitlokkende bekoorlijkheid bij zekere onzer jongere bengels wegnemen, die meenen eene ware beroemdheid te verwerven met eene taal te voeren, zoo grof en zoo plomp, zoo gemeen en zoo lomp, zoo onbeschaamd als onbeschaafd mogelijk,... beroemdheid die, ze effen af op den voet stelt van onbeschofte straatvlegels !

8 — Wie weet of deze maatregel geene heimelijke jaloerschheid en bekeering zal teweeg brengen, hier of daar, in onze verfranschte hoogere standen.

Wie weet, als zij onze deftige werkmansjongens, onze eerlijke burger- en boerenmeisjes, hunne prachtige en machtige taal, schoon en weelderig hooren bezigen, betooverende klanken, die als een zoete zang ongekunsteld van de lippen

vloeien,... wie weet of er geen heimelijke spijt, misschien geen vermanend verwijt in hun hert zal opgaan ?... Of er niet een fransch briefken zal gezonden worden naar Monsieur le Principal, le Directeur... of Madame la Révérende Directrice om ze te verzoeken. dat Monsieur Anatole of Mademoisellr Elvire... ook goed vlaamsch moeten leeren ! Zij zouden immers weldra als verachtend en onbekwaam kunnen aangeschreven staan... en onderdoen... dat niet !...

***

Ik roep uwe aandacht ook op een tweede middel, dat ook iets kan bijbrengen tot het bejaagde doel :

« Wij moeten meer, veel meer betrekkingen hebben met onze Hollandsche broeders. »

Holland is zoo schoon, daar is zooveel te zien, zooveel te bewonderen — op alle gebied — : kunst, wetenschap, nijverheid, scheepsvaart enz.

Het Hollandsche volk is zoo beleefd, zoo gastvrij, het houdt veel van zijnen belgischen gebuur.

Waarom schijnen alle belgische wegen naar Frankrijk te loopen ? — Waarom — als wij buitenlands willen gaan — moet alles naar Parijs ? ! !

Onze jongens doen vacantietochtjes ! Onze dochters reizen jaarlijks, om de wereld te zien ! Onze jong getrouwden reizen naar het vreemde land !

Waarom geen bezoek gebracht, in die en vele andere omstandigheden, aan het schoone Holland, waar men *onze* taal verstaat, waar men *broeders* vindt !

De omgang met de Hollanders, die zoo schoon hunne taal spreken, zal ons, Belgen geen kwaad doen.

Ziedaar, Heeren en Damen, de enkele gedachten die ik aan uw gezond oordeel onderwerp en aan de bezorgdheid van het Davidsfonds toevertrouw.

Met een onbesproken talent, handelde de Eerw. Heer professor *Al. Walgrave*, over de vlaamsche volksschrijvers in dezer voege :

REDEVOERING VAN DEN E. H. AL. WALGRAVE

Heeren en Vrouwen hooggeacht,

« Op de algemeene vergadering van het hoofdbestuur van 't Davidsfonds » zoo schreef mij den 10en Oogst de Algemeene Secretaris. « werd de wensch uitgedrukt, dat Uw eerw. op ons congres te Tongeren het woord zou nemen, om aan onze jonge Vlaamsch-katholieke schrijvers en letterkundigen te zeggen, dat zij eerst en vooral moesten schrijven voor hun vlaamsche volk. »

Om aan dien wensch te voldoen sta ik hier voor u, en zal ik trachten,met u te onderzoeken : ten eerste, wat er eigenlijk moest verstaan worden door « Vlaamsche volk » ; ten tweede, wat er voor dat volk dient geschreven te worden en ten derde hoe dit moet worden gedaan, om waarlijk voor het Vlaamsche volk te schrijven.

* * *

In onzen tijd van democratie, is men bij 't hooren van die woorden « Het Vlaamsche volk » aanstonds geneigd, alleen te denken aan het mindere volk, den werkman en den landman, aan de minst geleerde en minst lezende klasse van onze Vlaamsche menschen. Nu denk ik, dat we, sprekend van letterkunde en schrijvers, niet zoo nauw mogen zijn in onze opvatting.

Wat kunnen de Vlaamsche schrijvers doen voor hoogere standen? Helaas, zooals ze nu zijn, is er bij hen met het boek weinig te verrichten, want, behoudens hier en daar eene zeldzame uitzondering, zij lezen het niet, zij kunnen niet. Heel hun fijnere beschaving, hun smaak, hun schoonheidszin is gewend naar het Fransch. Hen moeten wij met *onze kunst*, met *onze taal*, met *onze ontwikkeling*

eerst doen kennis maken, en dit gaat vooreerst beter door voordrachten en kunstfeesten ; dit gaat ook door hun te toonen dat de vlamingen zoowel als andere volkeren beschaafde taal en omgang hebben. en dat zij niet vreezen moeten, zich te verlagen of te vernederen met in te treden in het gezelschap van de Vlaamsch-ontwikkelden. Konden wij hen doen nadenken, hun een hoog denkbeeld geven van ons intellectueel en kunstvaardig wezen, zij zouden beginnen met ons te achten, daarna voorgaan met te eischen dat hunne kinderen Vlaamsch kennen en het sierlijk spreken, en eindelijk zou de hoogere stand ook, in een volgend geslacht, in staat wezen om onze lettervruchten te smaken. Het ware de zekere redding, want gelijk het water van de bergen komt en dalwaarts loopt, om daar stilaan tot in de laagste lagen van den grond door te zijpelen, zoo gaat het met alle gebruik en mode, met alle geestesstroomingen.

Zoo is het ook hier gegaan. De middenstand, de begoede burgerij en zelfs de kleinere burger doet de grooten na, en, hoe Vlaamsch ze ook nog weze in vele intieme omstandigheden, toch houdt ze de vreemde taal voor de uitdrukking aller schoonheid en verfijning. Veel meer is er op dit volk te doen, omdat het nog Vlaamsch verstaat. Komen wij tot hen met een schoone taal, met belangwekkende Vlaamsche wetenschap en kunst, in woord en schrift ; kunnen wij hun wijs maken dat ook bij ons veredeling en verheffing des geestes te vinden is, dan heeft weldra in deze klasse der Vlaamsche samenleving de dichter en schrijver zijn beste gehoor, want reeds nu is het bij dezen, dat we bijna uitsluitend onze lezers en medewerkers vinden.

De lagere standen eindelijk moeten door hunne lezingen worden *behouden* voor het Vlaamsch, en vooral worden opgeholpen, omhoog geheven. Nu lezen zij een centenblad, het mengelwerk, den almanak. Ik geloof dat dit bijna alles is. Doch de kinderen die naar school gaan en gaarne leeren, lezen al wat ze krijgen kunnen, en loopen gevaar ontchristend

en ontvlaamscht te worden. Hier ook is dus voor de katholieke Vlaamsche schrijvers veel te doen, tot herstellen van alles wat wegviel of ziekelijk is ; tot bezorgen van gezonde en veredelende bezigheid voor den geest.

Onze letterkunde geve dan spijs aan het geheele volk. Zij lokke het hoogere, zij geneze het middelbare, zij verheffe het lagere Vlaamsche volk.

* * *

Wat worde er geschreven ? Of beter gevraagd, want er is geen algemeene wet te maken : Welke lezing is er *meest noodig* voor onze katholieke Vlamingen ?

Ik laat hier terzijde het wetenschappelijk voedsel, dat in minder of meer letterkundigen vorm aan allen volgens hun verteringsvermogen kan worden toegediend. Een woord nochtans : Aan zulke lectuur hebben wij nood. Er moesten volgelingen opstaan van zaliger kan. Martens. die, wat ze weten van natuurlijke of andere wetenschap, in boeienden, aangenamen vorm voor ieder toegankelijk zouden maken. Ook moest ons volk geschoold worden in het vatten en smaken van zijne Vlaamsche letter- en kunstschoonheid. Er ware een mooi en nuttig boek te maken dat b. v. heeten zou : *Wat en hoe men lezen moet,* en waarin niet in handboekenstijl, met droge woorden,doch wel geestig, helder, meedeelend zou worden geleerd wat er in het lezen te smaken is, hoe men zien kan wat schoon is, wat deugdelijke letterkunst is, en anderzijds, wat geen waarde heeft en slechts den lezer zijn tijd rooft. Daarnaast en daardoorheen soliede gedachten over schrijvers, en over de geestverheffende en zedelijke waarde van hun werk.

Doch houden wij ons ditmaal aan « belletrie » in den eigenlijken zin, aan die lettervruchten namelijk, welke dienen tot rechtstreeksche uitdrukking der schoonheid, of ook waar tot uitspanning en verfrisschend onderhoud.

Zullen we verzen schrijven ?

Ja, wie leest er, bij ons volk, wel poëzie, buiten eenige dilettanti, of studeerenden ?

O, zoo weinigen, en het is jammer !

Want, wat men ook al geestigs of strengs van poëzie moge zeggen, zij is en blijft een noodig bestanddeel van het zieleleven, willen wij ons niet in alledaagschheid en banaliteit laten verzinken. Ons, katholieken, vooral, moest de poëzie in al hare vormen : volksepiek, of lyriek, of drama, een levensbrood zijn, omdat het innerlijk wezen van ons geloof en onzen eeredienst in zijne hooge en onveranderlijke waarheid, toch de grootste en roerendste bewegingen van het menschelijk gemoed heiligt, wettigt, ja zelfs uitlokt en vergt. Het is in mij eene vaste overtuiging, dat een katholiek, die zijn geloof en zijn christengevoel niet voeden kan aan de influisteringen der dichterlijkheid, geen diep overtuigde, geen vurige is ; want hij toont dat hij zich in dien godsdienst niet heeft ingeleefd, dat deze niet in hem zelfstandig is doorgedrongen en geen één zelfde vleesch en bloed met hem uitmaakt. Zoo zegt Gezelle ergens :

« Wie kan er kooren zien
en niet gedenken
hoe edel spijze 'et is
en niet gedenken !
wie kan er wijn gezien
en niet gedenken
hoe edel drank het is,
en niet gedenken !
wie kan er Christen zijn,
en niet gedenken,
hoe Christi vleesch en bloed hij nut,
en niet gedenken !

Ja, wie kan, innig geloovend, de schoonheid der natuur zien, zonder dat in hem de bovennatuur op zijn gewaarwordingen inwerkt, en zijn geloof telkens in beeld en gevoel doet opvlammen ?

Welnu, goede poëzie moet ons katholiek volk bij dat invoelen helpen. En deze alleen is goede poëzie, welke het innig gemoedsleven,(zij 't nu ook enkel menschelijk — schoon en goed, of ook goddelijk) welke, zeg ik, dat gemoedsleven door schoone taal doet ontstaan, of vermeerdert, of bekroont.

Waarom ons volk dan geen poëzie leest ? Om twee redenen :

1° Omdat het de goede, bestaande poëzie niet *kent*, en niet *leert* lezen.

Onbekend maakt onbemind. Om onze dichters te leeren kennen aan het volk moet men hunne werken onder zijn bereik brengen, maar dat is niet voldoende Men moet de boeken niet alleen, maar de poëzie doen kennen. Daartoe weet ik maar één middel : de esthetische voordracht. Men geeft nu schoone liederavonden, die 't volk zeer aanlokken. Reeds daar maken ze kennis met gedichten, en leeren er de schoonheid van zien. Maar er zou nog verder dienen gegaan te worden. Op winteravondfeesten ware het zoo gemakkelijk, tusschen onze liederen of tooneelspelen in, goede, niet al te moeilijke verzen van onze dichters door een kundig man te laten zeggen. Nog ware het beter, in eene reeks voordrachten, de beste dichters te doen kennen, den aard van hun werk te doen zien, en vooral welgekozen deelen eruit voor te dragen.

2° De andere reden is, dat onze dichters veelal te weinig vatbaar zijn.

Doch reeds hoor ik het « *genus irritabile vatum* » morren : « Ja, weer een die wil dat wij caramelverzen zouden maken, onder voorwendsel dat we anders door de burgervrouwen niet worden verstaan ! »

O, verschooning, dat wil ik niet. Er blijven « *Sicelides Musæ* » om « *paulo majora* » te zingen. Ook hooger-ont-

wikkelden hebben hun schrijvers noodig, en dat er meerdere van dezen opstaan, is een gelukkig teeken dat er meer en meer ontwikkelden komen. Maar onze dichters, onze beste zelfs, moesten soms ook eens uit hun hooge spheren, van hun hooge bergen dalen, niet om platte versjes aaneen te flikken, maar om den gewonen man op te tillen, hooger dan hij dagelijks staat, hem zeggen : « Kom, mijn broeder, ik zal u nemen met de hand, en u leiden in een hoogere streek, om er u te toonen de schoonheid, dien troost des levens. Al deed ik u nu ook weenen om smarten en ellende, toch zult ge zien, door mij, dat we leven voor iets hoogers dan wat hier beneden omwoelt ».

Weg, weg, MM., met die heidensche opvatting van de « kunst voor de kunstenaars » ! Het is de leer van den hoogmoed, die zich hoog-verheven waant boven de menigte ; het « *Odi profanum vulgus* » door de valsche Renaissance in eere gebracht, eene leer, die zelfs de verdienste niet heeft, de zuiverste voortbrengselen der oude kunst nabij te komen, want de poëzie van het hoogste cultuurvolk der oudheid, van de Grieken, sprak van op het tooneel, in samenspraak en choor, voor heel het volk, daar op de marmeren trappen luisterend ; sprak tot ieders geest en hart, en gaf in hetzelfde werk aan ieder spijs, volgens elks behoefte en bevattelijkheid.

Willen wij begrepen worden door ons volk ? Dan moeten wij, niet hun herhalen juist wat ze reeds weten en voelen, wat nutteloos en kunstloos wezen zou, doch hun over hetgeen zij zien kunnen, en weten en voelen, dingen zeggen die hunne kennis en gemoed veredelen en verschoonen. Om iets op te heffen, moet ge 't vastnemen, niet waar, en daartoe moet gij er vaste aanrakingspunten aan vinden die u toelaten zullen het in de hoogte te dragen ? Zoo ook, indien gij niet uw Vlaamsch-Katholiek volk raakt in dingen die hen als mensch en christen betreffen, dan wilt ge wat hij zou willen, die poogt een gewicht op te heffen zonder er de hand aan te

slaan om de koord er aan vast te maken die het opwaarts lichten zal.

De onderwerpen dan, welke de dichter-voor-het-volk kiezen zal, zijn het leven van dat volk ; zijn huiselijk, vaderlandsch of christen leven, zijne gezonde, normale denkbeelden en gewaärwordingen, 't zij alleen menschelijke, 't zij boven-natuurlijke. Hier komen die buiten-menschelijke of toch gansch-en-enkel-uitzonderlijke ervaringen niet te pas, welke de dichterziel ondergaat in zeldzaam-hooge vlucht ; en zeker nooit de ervaringen van de dichters, die zich trotsch van de menschheid beneden hen afzonderen. Want opdat deze werken door de velen gesmaakt worden, zoo heel het volk moeten voelen als *übermenschen*, en, ik zeg het welgemeend en vrijmoedig : Van zulk een volk, verlos ons, Heere !

Voor het proza gelden dezelfde bedenkingen ; wat de onderwerpen betreft. Nog een enkel woord hierbij : De schrijver heeft, werkend voor zijn volk, de hooge zending, dit volk beter te doen denken en reiner, edeler te doen voelen. Het spreekt van zelfs dat deze zending den preektoon en opzettelijke godsdienstleer niet oplegt, doch, na de lezing van een boek moet ik gezonder, rijper, schooner, hooger, beter van geest en gemoed zijn geworden, of ik heb een ijdele, ja schadelijke lezing gedaan. Hierin zijn meest al de mengelwerken uit het Fransch, in onze dagbladen, af te keuren. « Daar staat niets slecht in », wordt er gezeid, « daar wordt zelfs de deugd beloond, de ondeugd gestraft » !

Jawel, maar het gezond oordeel, de gezonde verbeelding, het gezonde gevoel, de gezonde liefde zelfs, worden er bedorven en verziekelijkt door de domste en onwaarschijnlijkste uitvindsels. Nog minder kunnen die haarfijne en ellenlange, beschrijvingen, en zielsuitrafelingen van onbeschofte of bedorven persoonscheppingen, iets goeds aan onze menschen geven. Gelukkig worden zij door hen minder gelezen, maar zij, die ze lezen, vervalschen er evenzeer hunnen smaak, hun christen gevoel, hun eergevoel soms.

En zou het ook een axioom zijn, dat een verhaal met zedelijke strekking, een tendenzroman, geen kunstwerk zijn kan? Dat laat mij zeer ongeloovig. Waarom zou het onmogelijk wezen, een zedelijke waarheid in verhaalvorm met schoone woorden, echte ontroering en eerlijke overtuiging te verkondigen? Ik denk aan Pastor Calleberts *Jan Onraedt* en *Paul en Isabelle* b. v.; aan *Peregrin* van Ida Halm-Halm (dit voor meer-ontwikkelden); aan *Van Zon-zaliger* door Vermandere, en het axioom wordt mij een postulatum, neen, voor 't hoogste een theorema, dat me niet bewezen is.

Doch, ook zonder zoo uitdrukkelijk te worden, is er goed te doen. O, hadden wij verhalen als b. v. *Little Lord Fautleroy* van Miss Burnett! Zeker is de kindertype die er als hoofdpersoon verschijnt, sterk geïdealiseerd; zeker, ik wil 't gelooven, zulk een kind zal men moeilijk vinden, maar toch, hoe waarschijnlijk lijkt het, en hoe deugddoende werkt het! Hoe goed doet ons aan 't hart, te zien hoe de kleine Cedric zijnen norschen en bevooroordeelden grootvader, onbewust, tot een milddadig en menschelijk man maakt! Dat boekje kan ik niet herdenken zonder diepe ontroering, en gansch mijn leven zal ik eruit die woorden onthouden van Cedric's moeder tot haar kind: « ... *mochte die wijde wereld beter worden, omdat mijn kind eens geboren is. Oja, dat is ook het schoonste, het beste van alles, Ceddie lief, dat de wereld een klein weinig beter weze omdat wij erop geleefd hebben, al ware 't ook maar een klein, klein weinig beter, liefste kind!* » — Mochten we ook bij onzen letterkundigen arbeid aldus denken!

* * *

En om des te zekerder den weg te vinden tot het hart en den geest van onze lezers, *hoe* zullen we voor hen schrijven?

Nogmaals is het niet mijn inzicht, alleen de taal en den vorm aan te bevelen, die zoo maar aanstonds voor iedereen duidelijk en helder is. Ook in taal en kunstvorm moet een

goed boek verheffend werken, en de lezer mag, ja, moet zijn taal- en kunstbekwaamheid erdoor verrijkt en gelouterd vinden. Een andere, *non omnia omnibus* is en blijft eene waarheid, ook hier. Doch het is niet minder waar, dat alles wat zich tot normale menschen richt, om het even tot welken graad van ontwikkeling zij behooren, in bewoordingen, wendingen en beelden zal worden gegoten, die menschenmatig zijn zullen.

Tot ons volk spreken in de taal van een overspannen geest, die zich afmartelt om toch maar verwonderlijk te schijnen, en niets te noemen met de eerlijke Vlaamsche woorden, niets in te kleeden in het herkenbare Vlaamsche volzinnenkleed; gedichten te schrijven waarin het oor zijn Nederlandschen rhythmus niet terugvindt, en de maatslag van ons bloed en onzen ademtocht geen weergalm vindt, dat is niet schrijven voor ons Vlaamsche volk, en het is zijnen aard en zijne taal geweld aandoen. De hoogste kunst is, zelfs in de fijnste en verhevenste voortbrengselen, vatbaar, genietbaar, eenvoudig zelfs. Wie durft zeggen dat Homeros' gedichten geen hooge kunst zijn; dat Sophocles' tragediën den echten dichter onwaardig blijken? En toch, voor wie hun taal sprak, moest niets eenvoudiger wezen. La Fontaine 's fabelen zijn voor eenieder eene bron van genot: voor het kind dat er niet alle schoonheid van ziet, zoowel als voor den fijnsten kunstproever. En zij zijn eenvoudig, zij zijn de natuurlijkheid zelf. Hildebrand's *Camera obscura* is een van die boeken, die alle standen lezen, en waarvan ge zeggen zoudt: « ja, zoo zou ik het ook kunnen ». Beproef het dan maar eens! Vondels taal, Vondels koninklijke taal is juist zoo wonder schoon, omdat zij afbreekt met den bombast en de aanstellerij der rhetorica, en gaan luisteren is naar de beeldenspraak en de pittige gezegden van het volk. O ja, leert het volk voornaam te spreken, hoog te denken, fijn te voelen, maar begint, daarom juist, met te zorgen dat het uwe taal vatte en zich erin terugvinde. Is het ten andere niet de wet aller ontwikke-

ling, uit te gaan van het bekende, te bouwen op vaste, vooral zekere gronden ? Een verspreider van de ware poësis is juist hij, die doet zien dat in de wereld, die we dagelijks onder de oogen hebben, in de taal die we zelf spreken, dichterlijkheid ligt verborgen ; niet hij die een zoogenaamd — speciale dichtwereld ontdekken wil en een oneigene taal spreekt.

« Weg met de tale die niemand en spreekt
Hoe edel dan ook ze mag heeten » !

zegt Gezelle, en dat is verbazend waar (1) !

* * *

Meer zal ik niet zeggen, MM. Een woord nog om samen te vatten : De Katholieke, Vlaamsche schrijver moet zijne zending katholiek opvatten, dat is, in christen-socialen zin. Hij mag niet werken voor zichzelve, voor zijnen roem, maar voor de verheffing, de veredeling van zijn volk. Hij moet het bewust wezen, dat hij eene zending te vervullen heeft bij hen, die hem lezen, en dat hij rekenschap geven zal, zooals eenieder, van ijdel geschrijf, of nog erger, van alles wat zijn volk kan verminderen of verlagen ; van alles wat niet in zijn volk de schoonheid, den ernst, de ware levensvreugde verhoogen kan. Het Davidsfonds is gesticht tot verspreiding van goede lectuur. Dat de schrijvers den krachtigen steun van dit schoone verbond niet misprijzen, niet ontberen !

Ziet, het Vlaamsche volk roept om brood voor zijne ziel ! Laat ons hem dat brood breken en reiken, met gulle, met reine, met broederlijke handen !

Ik heb gezegd.

---

(1) Hier is natuurlijk alleen spraak van de geschrevene taal, in woordenschat, beeld en wending, niet van de *uitspraak*, die onder beschaafden en ontwikkelden, nevens en boven die van het volk moet staan.

Thans kwam Dr *Laporta* aan 't woord. — Alhoewel de zitting reeds wat lang geduurd had en de aandacht had mogen vermoeid geraken, ontspandé en verlevendigde zich de geest der vergadering door de klare en bondige uiteenzetting van de geschiedenis van het Coremans' voorstel.

Mevrouwen en Mijnheeren,

In zijne jongste vergadering van den 8n Oogst ll. heeft het Hoofdbestuur van het Davidsfonds beslist dat er op deze plechtige vergadering moest gesproken worden over het Vlaamsch in het middelbaar onderwijs, met andere woorden, over Coremans' wetsvoorstel.

Wij gaan dan trachten U in groote trekken, maar zoo getrouw mogelijk, voor oogen te leggen :

1° Hoe de zaken nu staan ;
2° Wat men tegen ons nog meest inbrengt ;
3° Waarom wij zoo sterk aan ons gedacht houden ;
4° Wat het Davidsfonds nu wenscht ?

*
* *

Zes jaar geleden lei Coremans voor de derde maal een wetsontwerp neer waardoor de wet van 1883 ook op het vrij onderwijs toepasselijk zou zijn. Dit is er de inhoud van: « Om een getuigschrift van volledige humaniora te krijgen, dat toegang geeft tot de hoogeschool of om twee bijgevoegde kiesstemmen te bekomen moet men door een getuigschrift bewijzen dat men buiten Vlaamsch, Engelsch en Duitsch, twee vakken in het Nederlandsch gevolgd heeft. Wie zulk getuigschrift niet kan voorbrengen moet zijne bekwaamheid door een exaam bewijzen. »

« 't Was tegen de Grondwet » zeiden sommigen.

Wij gingen in afveerdiging naar onzen ondervoorzitter, den heer Schollaert: hij deelde die meening, maar hij dacht langs eenen anderen weg hetzelfde doel te bereiken.

In steê van op te leggen dat twee vakken in het Vlaamsch moesten onderwezen worden, schreef hij voor dat de leerlingen

acht uren per week zouden wijden aan het onderwijs van het Vlaamsch of aan lesssen in het Vlaamsch gegeven.

« 't Was nog tegen de Grondwet ! » zeiden sommigen.

Dan stelde onze voorzitter, de heer Helleputte, voor dat de leerlingen door een degelijk exaam hunne kennis der moedertaal zouden bewijzen.

De middenafdeeling kwam bijeen en om alle gezindheden te voldoen en iedereen volle vrijheid te laten, verwerkte zij de drie bovengenoemde ontwerpen tot een enkel waarbij de leerlingen keus hadden tusschen de drie voorgestelde middels.

De Vlamingen hadden er vrede meê en vroegen C. W. of dit der middenafdeeling.

Van eerst af gingen de zaken traag vooruit: de Vlamingen moesten keer op keer vergaderen, brieven en afveerdigingen zenden om het wetsvoorstel door de midden-afdeeling te doen behandelen. Nu weer moesten zij gedurig aandringen om het op de dagorde der Kamer te krijgen. Het Davidsfonds, door zijn hoofdbestuur en door talrijke van zijne afdeelingen, gaf een krachtigen steun aan die pogingen.

De Kamer ving dan eindelijk de bespreking aan. Gij weet hoe lang het geduurd heeft, wat al goede, maar ook wat al vreemde, ja onzinnige dingen er nopens en nevens de kwestie verteld zijn, wat al veranderingen er langs alle zijden voorgesteld werden. Tusschen deze moeten wij er eene aanstippen die de goedkeuring der Vlamingen wegdroeg. Het was een degelijk exaam met ontslaging voor die leerlingen die vrijwillig twee vakken in het Nederlandsch gevolgd hadden.

Als het nu op stemmen aankwam heeft de politiek de zaak zoodanig verbrod dat men tot geene slotstemming kon overgaan. Half gestemd, half verworpen leed het ontwerp geene schipbreuk, maar ligt het gestrand op eene zandbank.

Niemand wil de schuld van dit ongeval dragen. Alleman voelt er spijt over en schijnt eene spoeidge redding te wenschen. Daarom heeft de Kamer eene commissie aangesteld, die belas

is een volledig ontwerp klaar te maken dat niemands belangen krenkt.

Gij hebt gehoord hoe wij, katholieke Vlamingen, alle soort toegevingen gedaan hebben en nog noemt men ons « onhandelbaren ».

Dat verwijt is gansch onverdiend, want geen wijze mensch laat zich appelen voor citroenen in de hand stoppen. Als gij dezen morgend een kaartje voor Tongeren vroegt, zoudt gij voorzeker geen voor St Truiden begeerd hebben.

Dat beproefde men met ons. Alles wilde men ons geven uitgenomen dàt wat we vroegen. Men beloofde ons van vele schoone dingen.

« We zullen de Walen Vlaamsch doen leeren! » — Uw iever gaat te ver, dàt eischen we niet. Laat de Walen, die geen ambtenaar zoeken te worden, met rust.

« We zullen zorgen dat alle ambtenaars de twee talen machtig zijn..... Want niemand kan aan het Vlaamsche volk het recht miskennen in zijne taal bestuurd te worden ! » —

Wie kan ons het recht miskennen in onze taal onderwezen te worden? Wij stellen er veel grooteren prijs op dat onze kinderen in 't Vlaamsch onderwezen worden dan dat wij in 't Vlaamsch bestuurd worden; hunne ontwikkeling, hunne toekomst hangt daar veel meer van af

Vlaamsch in het bestuur, Vlaamsch in het leger, Vlaamsch in het gerecht dat krijgen wij op den hoop toe als alle Vlamingen, bijzonder de zonen van het groot volk, die ambtenaar, officier of magistraat worden, behoorlijk onze taal kennen. Daarbij wij hebben voor die zaken al tamelijk goede wetten, waarvan de uitvoering grootendeels afhangt van de kennis van het vlaamsch.

***

Wat heeft men dan toch tegen onze vraag ?

« 't Is zegt men, tegen de vrijheid van onderwijs ! »

De ware vrijheid van onderwijs is ons zoo dierbaar als wien ook en voor God zouden wij ons schuldig kennen zoo wij er den geringsten aanslag op pleegden.

Maar als gij de vrijheid van onderwijs zoo verstaat dat men zelfs geene waarborgen van bekwaamheid mag eischen van studenten die naar de hoogeschool gaan of andere gunsten genieten, dan zijn al de wetten, die sedert meer dan zeventig jaar gemaakt zijn nopens het onderwijs, tegen de vrijheid van onderwijs.

Zoo werd die vrijheid nooit verstaan en zoo verstaan wij ze ook niet.

Als alleman aanneemt dat de Staat mag zeggen: gij moet goed Latijn, goed Fransch kennen en opdat ik kunne vermoeden dat gij goed Latijn, goed Fransch kent, moet uw bestierder dat niet enkel met een getuigschrift bevestigen, maar hij moet bevestigen dat gij het zes jaar geleerd hebt; waarom zou de Staat dan niet met evenveel recht mogen zeggen: gij moet goed Vlaamsch kennen en opdat ik zou gelooven dat gij goed Vlaamsch kent moet uw bestierder getuigen dat gij twee vakken in die taal aangeleerd hebt ?

« Ja maar, zeggen sommigen, onze tegenstrevers zullen later veel verder gaan en niet enkel waarborgen van bekwaamheid voorschrijven, maar voorwaarden opdringen strijdig met ons geloof, met onze zeden! » — Dus, omdat een tegenstrever eenen goeden maatregel zou kunnen misbruiken, moet men er maar van afzien. Bijgevolg geene belasting meer betalen, uit vrees dat de socialisten de lasten zoo hoog zouden kunnen stellen dat zij ons geheel en gansch zouden uitplunderen.

« Past op, zeggen anderen, als later onze tegenstrevers aan 't bewind moesten komen, zouden zij het getuigschrift niet meer gelooven en inspecteurs in de vrije scholen zenden. » — Om dit te doen hebben zij C. W. niet noodig. Die wet zou hun maar toelaten in de helft van het land en dan nog maar over twee vakken toezicht uit te oefenen. De bestaande wet

van 1890, die op héél het land en voor àl de vakken toepasselijk is, zouden ze veel beter misbruiken.

« Goed! zeggen sommige onzer vrienden, maar gij verzet u tegen de hoogere geestelijkheid, gij hebt voor haar geen ontzag, gij stelt in haar geen vertrouwen! » — Als de geestelijke overheid spreekt over kerkelijke zaken, als vasten, aflaten veelvuldige communie, enz. dan zal zij in ons kamp zoo getrouwe onderdanen vinden als in het andere; ja, zonder pochen durven wij het zeggen, getrouwere onderdanen als in de franskiljonswereld.

Wat het vrije vraagstuk aangaat, waar wij hier over handelen, daar mogen wij, katholieken, vrij en vrank onze meening over hebben en verdedigen, bezonder omdat wij de rechtmatige hoop koesteren die meening, die recht en redelijk is, door redelijke lieden als zijn onze geestelijke oversten, vroeg of laat te zien deelen.

« Dat wij geen vertrouwen in onze bisschoppen zouden hebben », dat mag niet gezeid worden.

Dat zal blijken uit het derde punt dat wij moeten behandelen.

* * *

Waarom wij zoo sterk houden aan C. W. of aan iets dat ons even veel geeft?

In 1883 — dus bijna over een kwaart eeuws — als de C W. op de staatsscholen gestemd was, maanden gezaghebbende en klaarziende katholieken, als Prof. Piet Willems zaliger, toen voorzitter van ons Davidsfonds, de geestelijke overheid aan die voortreffelijke wet vrijwillig op hare scholen toe te passen. Daar kwam niets van.

In December 1889 stelde Coremans dan voor de wet op de vrije scholen toepasselijk te maken. Het mislukte.

In Februari 1894 deed Coremans nogmaals eene vruchtelooze poging. Hij had eenige jaren geduld en in Augustus 1901 lei hij opnieuw zijn voorstel neer.

Onophoudend is er sedert dan gewerkt en gezwoegd om het ontwerp in aanmerking te doen nemen, om het naar de commissiën te verzenden, om er verslag van de middenafdeeling over te krijgen, enz. enz. — en dan op eene vraagt men ons alles te laten varen, de wet te laten vallen door schikkingen die 1° zoo bestendig niet zijn als eene wet, omdat zij uitgaan en afhangen van een gezag dat alle dagen kan veranderen, van een gezag, dat door kortzichtige franschdolle ouders gemakkelijker kan overrompeld worden; voor schikkingen die 2° zoo algemeen niet zijn als de wet.

De C. W. — en dat is een voornaam punt dat velen onzer vrienden uit het oog verliezen — is niet enkel en alleen tegen de bisschoppelijke scholen gericht. Zij treft al de scholen ook die der kloosterorden en bezonder de vrije wereldlijke gestichten, die echte broeinesten van verfransching zijn en onze scholen door die franschgezindheid eene duchtige mededinging zouden aandoen. De C. W. moet ook den toestand in de staatsscholen verbeteren met het Waalsch regiem af te schaffen of onschadelijk te maken.

En ten 3e, — en dat is de voornaamste reden:

't Is er ons niet enkel om te doen onze kinderen een beetje meer Vlaamsch te leeren. Dat zullen de bisschoppelijke onderrichtingen, goed toegepast, misschien nu beter bekomen als C. W., maar hooger ligt onze betrachting en die betrachting — de moedertaal voertaal van het onderwijs maken — werd miskend en afgewezen in de bisschoppelijke onderrichtingen.

Wij zien dat alle beschaafde, vrije volkeren hunne kinderen onderwijzen in en door hunne moedertaal. De gezonde rede en de opvoedkunde bevestigen ook dat zulk onderwijs het beste is.

Wij willlen voor onze Belgische jeugd het beste onderwijs.

De Waal geniet het reeds.

De Vlaming eischt het ook! Want alle Belgen zijn gelijk voor de wet: iedere Belg heeft dus recht op het onderwijs dat best aan zijnen aard, aan zijne natuur past.

Voor den Waal vragen wij nu niets.

En omdat de toepassing van ons princiep in het schoolwezen van het Vlaamsch land te groote omwenteling zou te weeg brengen, vragen wij enkel, voor een begin, twee vakken door de moedertaal onderwezen.

Ondanks dit alles schijnt het, aan menschen die nooit aan taalstrijd deden en nooit aan opvoedkunde gedacht hebben, dat wij ons bedriegen en dat de belangen van het Vlaamsche volk geene C. W. eischen, maar wel een exaam, opgelegd aan al de Belgen.

Zij die het goed willen weten, zeggen dat de commissie die meening deelt en in dien zin werken zal.

't Is ons wel! Wij eerbiedigen de meening van die lieden, maar dat zij ook de onze eerbiedigen en van dit exaam vrijstellen hen die buiten de Germaansche talen twee vakken in het Vlaamsch geleerd hebben.

De Walen zouden ook van 't exaam ontslagen worden als zij die twee vakken in 't Fransch gevolgd hebben.

Dat verwekt bij velen eenen spotlach; 't is toch zoo natuurlijk dat de Walen twee vakken in 't Fransch volgen, al de vakken leeren zij aan volgens hunne natuur.

Laat ons dus zorgen dat de Vlaming ook in zijnen natuurlijken toestand hersteld worde.

Om al die redens dan blijft het Davidsfonds zijne overtuiging van over jaren getrouw en vraagt aan de Kamer van volksvertegenwoordigers de stemming van C. W. of van een andere wet die even veel geeft, die dus in het Vlaamsche land het grondbeginsel toepast. dat alle beschaafde volkeren, alle geleerde opvoedkundigen, alle wijze menschen huldigen — en door geenen enkelen onzer tegenstrevers kan weerlegd worden — de moedertaal is de voertaal van het onderwijs.

De Heer *Vanden Broeck* van Antwerpen, nu het woord gevraagd hebbende, besprak op zijne beurt in een zeer bezadigde en afgemeten rede, het W. C. Hij vroeg de hulde der vergadering voor hen die het stemden en drukte den wensch uit, dat het nieuwe voorstel ons niet minder geven zal dan dit van Mr Coremans ons reeds moest gebracht hebben.

De Heer *Sips* van Antwerpen leest een dagorde dat hij neerlegt en dat opgesteld is alsvolgt :

« Gezien de wenschen herhaalde malen uitgedrukt door het « Hoofdbestuur van het « Davidsfonds »,

« Gezien het dagorde gestemd op de vergadering der 2e af- « deeling van het Congres van 4 en 5 September 1905 te Lier « gehouden en bekrachtigd op algemeene vergadering van 30 « Mei j. l. te Leuven ;

« brengt de algemeene vergadering van dit congres eene « warme hulde aan de vlaamsche volksvertegenwoordigers, « die voor het wetsvoorstel Coremans hebben gestemd ; « betreurt dat de meeste vlaamsche volksvertegenwoordigers « geene rekening gehouden hebben met de wenschen door « ons Congres te Lier en onze algemeene vergadering te « Leuven uitgebracht ;

« drukt den wensch uit, dat het grondbeginsel (Vlaamsch « als voertaal van 't onderwijs) vastgesteld worde in 't wets- « ontwerp, dat de samengestelde kamercommissie aan 't be- « werken is ;

« verklaart dat geen voorstel bevrediging kan schenken, zoo « het niet dit princiep (Vlaamsch als voertaal) tot grondslag « neemt, en gaat over tot de dagorde ».

— Uitbundig wordt dit dagorde goedgekeurd en toegejuicht en, als met groote meerderheid door de vergadering aangenomen, geboekt.

— De Heer Voorzittter D. *Claes*, die elk der redevoeringen zeer gepast had weten te beantwoorden, sloot deze zitting, na hulde gebracht te hebben aan de Dames welke — alhoewel

nog min talrijk op deze vergadering tegenwoordig — toch een groot voorbeeld kwamen te geven, dat eene meer algemeene navolging uitlokken en verwekken zal.

Het Avondfeest

In de groote feestzaal der « Concordia » werd 's avonds, rond 8 uren, door de bloeiende en beroemde tongersche tooneelafdeeling « De Witte-Lelie », aan de Heeren Congresleden de eerste vertooning aangeboden van een nieuw historisch tooneelspel in 3 bedrijven, getiteld :

DE FRANSCHEN TE TONGEREN

of

de « *Witte-Lelie* » den dag vóór den veldslag van Laeffelt

1 Juli 1747

door den Bestuurder der huidige « Witte-Lelie », M. Nic. Theelen, voor deze gelegenheid geschreven en voorbereid.

— De zaal was opgepropt van volk. — Het nieuwe tooneelwerk werd als « Historisch spel » zeer geroemd, om zijne zuivere taal en zijn levendig spel, dat door de liefhebbers met genot gevolgd en toegejuicht werd. — Iedereen droeg er een goede herinnering van mede. — De orkestafdeeling, met veel talent en toewijding bestierd door M. *Frans Vranken*, kapelmeester der Hoofdkerk, droeg veel bij, tot opluistering van dit feest. — Na deze opvoering trokken de groepen talrijk naar de lokalen van « De Helm », alwaar in een gezellig samenzijn nog enkele uurtjes zeer vreugdig gesleten werden, dank aan de blijgeestige en flink begaafde kunstliefhebbers die er zich aanhoudend deden toejuichen.

MAANDAG 2 SEPTEMBER.

Bezoek der Hoofdkerk.

Uit hoofde zijner belangrijkheid was dit « bezoek » aan het hoofd van het dagorde geschreven geworden. Zeer talrijk beantwoordden de Congresleden aan deze uitnoodiging en bezochten achtereenvolgens het Romaansch klooster met zijn prachtigen omgang, dagteekenend uit de 12e eeuw. Vervolgens werd de kerk in al hare bijzonderheden afgekeken en dit kunststuk van gothieken bouwstijl, in de 13e eeuw opgetrokken, wekte de belangstellende bewondering van allen. — Ook het vermaarde mirakuleus beeld van O. L. Vrouw van Tongeren, behoorende tot de 2e helft der 14e eeuw, trok ieders oog, om zijne eigenaardigheid en kunst, maar ook ieders hart dat er zijn godsvrucht vóór uitstortte. — In het koor, trokken het gestoelte (18e eeuw), het altaarstuk (retable) (van 1461) en het Dinanteesch koperwerk vooral de aandacht.

De ruime sacristij, met hare schoone en sierlijk bewerkte eikenhouten bemeubeling, was — door de zorgen van den Zeer Eerw. Heer Deken Theunissen — voor de bezoekers opengesteld en daar hingen en lagen uitgestald die prachtige, veelal zeer oude, kerkgewaden en miskleederen, welke een oprechten schat uitmaken.

— Altijd onder geleide van den Eerw. Heer kapelaan *J. B. Paquay*, een jongen maar ernstig en reeds gezagvoerend geschiedvorscher, werd in de schatkamer, de Relikwieënschat bewonderd. — Deze kostbare verzameling Relikwieën, in rijkbewerkte kastjes, schrijnen, tafels, houders, vaten, borstbeelden, kruisen enz. bewaard en tentoongesteld, wordt — evenals die van Aken en Maestricht — alle zeven jaren plechtig vertoond en ter vereering uitgesteld.

Ter recht is hij heinde en verre beroemd en wij begrijpen dat Tongeren fier is, zulk een rijkdom van heilige zaken en van kristene kunst te bezitten.

Dank aan de klare en degelijke uitleggingen van den Eerw. Heer Paquay, mocht iedereen van dit hoogst belangrijk bezoek der Hoofdkerk een goed en gestaafd aandenken meêdragen.

ALGEMEENE VERGADERING

ORDEMOTIE : Gezien de wenschen herhaalde malen geuit door het Hoofdbestuur van het Davidsfonds ;

Gezien de dagorde gestemd : 1° op de vergadering der 2e afdeeling van het Congres op 4 en 5 September 1905 te Lier gehouden en bekrachtigd op de algemeene vergadering van hetzelfde Congres ; 2° op de algemeene vergadering van 30 Mei l. l. te Leuven ; — brengt de algemeene vergadering van dit Congres eene warme hulde aan de Vlaamsche Volksvertegenwoordigers die voor het Wetsvoorstel-Coremans hebben gestemd, betreurt dat de meeste Vlaamsche Volksvertegenwoordigers geene rekening gehouden hebben van de wenschen door ons Hoofdbestuur, ons Congres te Lier en onze algemeene vergadering te Leuven uitgebracht ;

drukt den wensch uit dat het grondbeginsel « Vlaamsch als voertaal van het onderwijs » vastgesteld worde in het wetsontwerp dat de samengestelde Kamerkommissie aan 't bewerken is ; verklaart dat geen voorstel bevrediging kan schenken, zoo het niet dit princiep « Vlaamsch als voertaal » tot grondslag neemt ; en gaat over tot de dagorde.

EERSTE AFDEELING

Vlaamsche beweging

1° dat het Davidsfonds de hand aan het werk zou slaan om in elke gouw een tooneel op te richten, met het doel modelvertooningen te geven op den buiten ;

2° dat het Davidsfonds goede, degelijke tooneelstukken zou doen schrijven ;

3° dat de hoogstudenten van elke provincie zich zouden bijeenslaan om voornoemde modelvertooningen op den buiten te geven ;

4° dat de katholieken in elke groote stad eenen katholieken schouwburg zouden stichten, waar hunne vrouwen en dochters zonder gevaar zouden kunnen naar toe gaan ;

5° dat in de tooneelkringen bijzonder gelet worde op de uitspraak ;

6° dat het Davidsfonds eene bibliotheek van tooneelstukken zou oprichten en deze ten dienste zou stellen der katholieke tooneelmaatschappijen, mits eene kleine geldelijke bijdrage ;

7° dat het Davidsfonds,na eene grondige studie van wege het hoofdbestuur, eene gedragslijn aanneme in zake van het spelen met vrouwenrollen ;

8° dat het Davidsfonds de verspreiding zou aanwakkeren van alles wat den kunstsmaak onzer vlaamsche bevolking kan veredelen : kunstgravuren, kunstig gesneden kruisbeelden, afgietsels van standbeeldekens, enz.

TWEEDE AFDEELING :

Vlaamsche sociale werking

1° dat het Davidsfonds aan de openbare besturen den volgenden wensch zou doen geworden : « Het Davidsfonds, aangezien in de Vlaamsche nijverheidsscholen het onderwijs nog grootendeels in het fransch gegeven wordt,verzoekt de openbare besturen hare toelagen alleen te verleenen aan de nijverheidsscholen van Vlaamsch België die het Vlaamsch als voertaal bezigen. »

2° dat aan de Hoogeschool van Leuven en Gent Vlaamsche leergangen voor ingenieurs zouden ingericht worden ten einde leeraars te vormen die in staat zijn het beroepsonderwijs in et vlaamsch te geven. De vervlaamsching der mijnbouw- wordt hoogdringend gevraagd ;

3° dat het getal der beroeps- en nijverheidsscholen in vlaamsch België zou vermeerderd worden ; dat de openbare besturen te dien einde de persoonlijke initiatief zouden trachten op te wekken en mildelijk zouden ondersteunen door bijzondere toelagen ; dat een uitvoerig betoog hierover zou gestuurd worden aan de regeering, de gouwraden en de bijzonderste stadsbesturen ;

4° dat het hoofdbestuur aan het Davidsfonds eene som zou beschikbaar stellen voor het uitgeven van beknopte vlaamsche werken over vakonderwijs ;

5° dat het hoofdbestuur volkswerken over vakonderwijs ter beschikking zou stellen der afdeelingen en der vakscholen van het vlaamsche land ;

6° dat het Davidsfonds zich zou wenden tot den Belgischen Volksbond om de beroepsvereenigingen aan te sporen vlaamsche vakkundige artikels in hunne vakbladen op te nemen ;

7° dat door het hoofdbestuur zou aangedrongen worden bij de broeders der christelijke scholen, opdat, in de St-Lucasscholen van het Vlaamsch land, het Vlaamsch als voertaal van het onderwijs gebezigd worde ;

8° dat de personen der hoogere standen het Vlaamsch zouden aanleeren ;

9° dat de leden van het Davidsfonds zich zouden toeleggen op volkshuishoudkunde en geloofsverdediging ;

10° dat de leden van het Davidsfonds de katholieke Vlaamsche drukpers zouden verspreiden ;

11° dat economische en maatschappelijke werken, zooals vakvereenigingen, ambachtsscholen, boerengilden, maatschappijen van onderlingen bijstand en lijfrenten, patroonschappen, avondscholen, werkbeurzen, volksbibliotheken, enz., zouden gesticht worden, verspreid en ondersteund door woord en daad overal waar zulks mogelijk is en dat deze zouden ingericht worden op vlaamschen voet.

2e AFDEELING

« Vlaamsche sociale werking »

Bestuur — *Voorzitter :* Paul Bellefroid.
Ondervoorzitter : Eerw. H. Emiel Delvoie.
Schrijvers : E. H. J.-B. Paquay.
M. Joz. Ceelen.

« Over 't Vlaamsch in Beroeps- en Vakonderwijs »

1) M. T. Crevals, bestuurder der St-Antoniusberoepschool te Gent, leest het volgende verslag :

Het Beroepsonderwijs en het Gebruik der Vlaamsche Taal

I. — Het beroepsonderwijs in het algemeen

Wij leven in eene eeuw van vooruitgang op wetenschappelijk gebied. Handel en nijverheid nemen heden eene vroeger ongekende vlucht. Ieder tak van 's menschen bedrijvigheid breidt zich meer en meer uit. De zucht tot steeds meerdere voortbrengst, de immer luider schreeuwende stem der mededinging hebben de oude werkwijzen veroordeeld, den slenter gebannen en vergen van den nijveraar, door de invoering van meer wetenschappelijke werkwijzen en werktuigen, ook meerdere vakkennis en geestesontwikkeling.

Het is onbetwistbaar dat de eisschen der nieuwe nijverheid ook een terugslag hebben op den werkman : hij ook moet zich op de hoogte zijner taak houden, wil hij zich niet verstooten zien in de samenleving en als waardige medewerker van den patroon kunnen optreden. De grootnijverheid evenals de kleinnijverheid smeeken heden om bekwame handen, om behendige werklieden, die hun bedrijf volgens de hedendaagsche opvatting onder theoritisch en praktisch oogpunt volkomen machtig zijn.

Tegenover dien toestand is slechts één hulpmiddel, namelijk het beroepsonderwijs.

En waar zal de werkman, eerst en vooral bezorgd om zijne stoffelijke noodwendigheden, de noodige kennissen kunnen opdoen ? Waar zal de jonge werkman zich leeren wapenen tot den lateren strijd voor het leven ? Op het werkhuis ? Zeker niet, want daar heerscht die strijd in al zijne hevigheid ; voor den leerling niet geheel en al, maar voor zijne oudere gezellen, voor den patroon zelf, die geen tijd over hebben om zich met de opleiding van den leerling te gelasten. En daarbij, het afgemaakt werk behelst niet alleen den stoffelijken arbeid, maar is ook de slotsom, de uitslag van eene menigte kennissen die er aan medegeholpen hebben en die op het werkhuis onmogelijk aan te leeren zijn. Voor andere redens nog is het werkhuis niet geschikt of niet voldoende om bekwame werklieden te vormen, daartoe behoeft men de beroepschool, waar de leerlingen, onder het geleide van ervaren meesters, zich trapsgewijze, in de verschillige grondbewerkingen van hun vak oefenen en volmaken, de gereedschappen en werktuigen leeren hanteeren en in de geheimen van hun vak ingewijd worden. Daar ook zùllen zij de onontbeerlijk bijhoorige kennissen opdoen en zoo zal de bazis gelegd worden om in korten tijd tot bekwame werklieden op te groeien, begaafd met eene hoedanigheid voor dewelke jaren lang verblijf op het werkhuis noodig is.

En niet alleen treedt het beroepsonderwijs op als de machtigste faktor van lotsverbetering voor de werklieden, maar ook aan de nijverheid is het geroepen onschatbare diensten te bewijzen.

Al de landen waar het beroepsonderwijs in eer is, zooals Engeland, Duitschland, de Vereenigde Staten van Amerika, staan aan de spits der beschaafde wereld ; hunne produkten, onberispelijk van hoedanigheid en vorm, overstelpen alle markten en doen min vooruitziende landen eene doodende mededinging aan.

Gelukkiglijk begint België het nut van het beroepsonderwijs in te zien ; in alle deelen van het land rijzen beroeps- en nijverheidsscholen op, dank aan de openbare besturen, dank vooral aan het bijzonder initiatief van edelmoedige menschenvrienden, die, overtuigd van het goede dat in die richting te stichten is,zich noch moeite noch opoffering sparen om langs dien weg de opbeuring der werklieden en der nationale nijverheid te verwezenlijken.

Om aan te toonen welke onmetelijke afstand ons land sinds 25 jaren in die richting afgelegd heeft, zij het hier voldoende aan te halen dat het getal beroeps- en nijverheidsscholen voor beide geslachten in 1880 slechts tot 40 beliep, met eene bevolking van 9739 leerlingen. In 1890 was het aantal scholen tot 159 aangegroeid met 21694 leerlingen, meer 41 leerwerkhuizen voor weverij met 934 leerlingen : in 1900 was het getal scholen gekomen tot 445, met een gezamenlijk getal leerlingen van 38511. Op heden bestaan er ruim 600 beroepsscholen onder toezicht van den Staat, die jaarlijks ruim 1 1/2 miljoen als toelage aan die inrichtingen besteedt.

Hulde en dank aan de katholieke regeering die zoowel zijn plicht voor de welvaart van ons land begrijpt !

Maar zoo het aantal scholen sedert 1880 meer dan vertiendubbeld is, toch moeten wij met droef heid bestatigen dat het aantal leerlingen in dezelfde mate niet geklommen is. Zeker hebben al de ingerichte scholen de zelfde uitbreiding niet, vele zelfs, zooals deze voor de kleinnijverheid, bewegen zich in te engen kring en kunnen bijgevolg geene groote bevolking tellen, maar het doet pijn aan het hart als men bedenkt dat in ons land ruim 200.000 jongelingen behoefte aan nijverheidsonderwijs hebben en enkel 10 °/o de lessen volgen.

De redens zijn menigvuldig : zij kunnen als volgt samengevat worden : 1° De onverschilligheid der jonge werkliedenom zich in hun vak te onderwijzen en het najagen der vermaken in de steden ; 2° het weinig belang dat vele ouders in het beroepsonderwijs stellen, omdat zij zelven de vruchten

van het beroepsonderwijs niet geplukt hebben en meenen dat heden de kennis der stoffelijke uitvoering van het werk voldoende is om door de wereld te komen ; 3° de ondoelmatigheid van sommige scholen of eene verkeerde opvatting van de noodwendigheden waaraan zij moeten voldoen en eindelijk 4° het tot hiertoe onvoldoend getal scholen, waardoor gansche streken van ons land en niet de minst belangrijke van de weldaden van het beroepsonderwijs verstoken zijn.

Beroeps- en nijverheidsonderwijs. — Volmakingscholen

Het vakonderwijs is eene veelzijdige zaak, omdat de verschillige bedrijven zoo uiteenloopend zijn en zeer dikwijls met elkander niets gemeen hebben. Bij ons ten lande is dit onderwijs in twee zelfstandige deelen gesplitst, vooreerst het nijverheidsonderwijs en dan het eigenlijke beroepsonderwijs, van daar nijverheids- en beroepscholen.

Het nijverheidsonderwijs heeft vooral het aanleeren eener groote nijverheid, als spinnen, weven, machienbouw, scheikundige nijverheid, enz. voor doel, waaraan natuurlijk al de leergangen gevoegd zijn die met nijverheid in verband staan, of als voorbereiding ervan dienen.

Doorgaans zijn die lessen theoretisch, bij sommigen is eene praktische afdeeling gevoegd, maar deze laatste is, om reden der hooge inrichtingskosten, erg onvolledig. Daarbij komt nog de moeilijkheid van het verzetten der produkten, die door den aard der voortbrengingswijze zelf, zelden onberispelijk of verhandelbaar zijn.

Het beroepsonderwijs houdt zich vooral bezig met de kleinnijverheid, als hout- en metaalbewerking, behangwerk, schoen- en kleerwerk, drukkunst, enz. Daar zijn de leergangen bijna uitsluitend praktisch en gaan zij over het algemeen gepaard met voorbereidende of met het vak in betrekking staande leergangen.

Zoo de praktische zijde bij het nijverheidsonderwijs dikwijls over het hoofd gezien is. bij het beroepsondetwijs is integen-

deel dikwijls het theoretisch gedeelte onvoldoende. Opdat het onderwijs volledig weze en het de uitslagen oplevere waartoe het bij eene rationeele inrichting in staat is, moet het voor de groot- als voor de kleinnijverheid theoretisch en praktisch terzelfder tijd zijn.

Men mag zich evenwel geen verkeerd denkbeeld maken van de noodwendigheden van het praktisch onderwijs. Naar ons inzien moet in onze nijverheidscholen de pratijk niet bestaan in eene stijgende voortbrengst van produkten, die natuurlijk moeilijk aan den man te brengen zijn, maar in eene grondige praktische kennis der aangewende grondstoffen, werktuigen, werkwijzen, enz. Uit bovenstaande mag men evenwel niet afleiden dat alle voortbrengst noodzakelijk moet uitgesloten zijn, neen, maar wij denken dat zonder het belang der lessen in te krimpen, deze zoo klein mogelijk moet zijn, om het budget der school niet nutteloos te verzwaren.

Zooals wij komen te zien, kan men, zonder de school in eene fabriek te herscheppen, den leerling der grootnijverheid oneindig veel praktische zaken aanleeren en het is in dien zin vooral dat wij op de verwezenlijking der praktische leergangen aandringen.

Voor het eigenlijk beroepsonderwijs zijn de kosten van inrichting zoo groot niet ; voor enkelen, als de kleermakerij (snede en confectie) zijn zij zeer gering. Doch het jaarlijksch budget is belast met het onvermijdelijk verlies aan grondstof en de noodzakelijke voortbrengst van eene zekere hoeveelheid produkten. Wel kan men door een doelmatig gebruik der grondstoffen de bijzonderste grondbewerkingen zonder veel kosten aanleeren, doch eindelijk is men genoodzaakt gansche stukken te doen afwerken om het onderwijs te volledigen.

Het verzetten der voortgebrachte stukken baart niet zelden veel zorgen, doch in vele gevallen is een uitweg te vinden, als wel te verstaan de voortbrengst niet te groot is.

Tot hiertoe hebben wij slechts gesproken van de eigenlijke beroepscholen, dat is van deze gestichten waar de leerlingen het grootste gedeelte van den dag doorbrengen, om het, na eenige jaren werk en studie, als bekwame werklieden te verlaten. Doch iedereen heeft het geluk niet dit onderwijs te mogen volgen ; hoevelen onzer jongelingen zijn er niet die door hunnen maatschappelijken toestand gedwongen zijn den last van het huisgezin te helpen dragen of in hun eigen onderhoud te moeten voorzien ? Hoeveel mannen zijn er niet wier leerlingsjaren zich ontrold hebben op een tijdstip dat het beroepsonderwijs in onze zeden niet gedrongen was of dit groot getal gestichten niet bestond en die nu, de ontoereikendheid hunner vakkennissen inziende, den verloren tijd willen inwinnen.

Verplicht den ganschen dag op het werkhuis door te brengen, kunnen zij alleen de avonduren aan de studie toewijden. Voor deze die willen en door het lot niet begunstigd zijn,is dan ook eene soort van beroepschool ingericht, de zoo genaamde volmakingschool, waar al de leergangen des Zondags of binst de week, na de werkuren gegeven zijn.

Zeker zijn deze inrichtingen zoo doelmatig niet als de eigenlijke beroepscholen om de leerlingen van in den beginne te vormen, daartoe ontbreekt overigens den tijd, maar toch bewijzen zij zulke onschatbare diensten,dat zij als eene maatschappelijke noodzakelijkheid doorgaan. De volmakingschool is als het ware de voorlichtster van den jongen werkman : daar leert hij op eene doelmatige wijze de gereedschappen gebruiken,die hij op het atelier niet eens aanraken mag of die hij niet bezit ; daar leert hij zelf doen wat hij met begeerig oog op het werk door anderen ziet verrichten, daar verkrijgt hij de noodige kenissen, op de lagere school niet aangeleerd of vergeten en zonder dewelke hij nooit een bekwame werkman worden kan.

Om al deze redens verdienen deze scholen de grootste aandacht.

Inderdaad, zij laten den jongen werkman op het atelier, waar hij, niettegenstaande de misbruiken, veel kunstgrepen aanleert, welke de beroepschool bij machte niet is hem in te prenten; daar mag hij, dank aan zijne vlijt en kennissen op de school opgedaan, weldra kleine stukken maken, tot grootere medewerken, die helpen plaatsen of vergaren en zoo den praktischen gang der zaken leeren inzien en zich dien ten nutte maken. En daarbij verdient hij een wekelijksch loon, dat hem de zelfvoldoening geeft dat hij medewerkt om in het onderhoud van het huisgezin te voorzien.

De maatshappelijke rol, die de volmakingschool vervult, is oneindig groot, omdat zij toegankelijk is voor iedereen, welk ook zijn maatschappelijke stand zij. Daarom dient zij overal ingericht te worden en vooral moet zij aan iedere beroepschool toegevoegd zijn.

II. Het Vlaamsch in het Beroepsonderwijs

Als wij zoolang over het beroepsonderwijs en zijne verschillige afdeelingen gehandeld hebben, hadden wij enkel voor doel te bewijzen dat er voor elke noodwendigheid plaats is en niet één maatschappelijke stand uitgesloten of vergeten is. Niemand kan dus beweren, op plaatsen altans waar het beroepsonderwijs doelmatig ingericht is, dat hij van de vruchten niet genieten kan. Doch het is niet voldoende in de onderwijsinrichtingen, in zake van techniek en methode, de volmaaktheid nabij te streven, het is ook noodig dat op taalgebied de lessen vatbaar zijn voor de leerlingen. Daarom achten wij het als eene volstrekte noodzakelijkheid dat het onderwijs in de moedertaal van den leerling gegeven worde.

Zonder te spreken van het beginsel dat ons de taak oplegt onze eigene spraak lief te hebben en te waardeeren als de uitdrukking en het zinnebeeld van eigen aard en zelfbestaan, ook moeten wij de aandacht roepen op eene andere reden, van praktischen aard, doch van evenveel belang.

Zoo wel bij het hooger als bij het lager beroepsonderwijs doen zich de ongelukkige gevolgen van het gebruik eener vreemde taal als voertaal in het onderwijs onmiddellijk gevoelen.

Inderdaad, bij het lager onderwijs van het vak — en daardoor verstaan wij dit aan de jonge werklieden gegeven — is de moedertaal, wij beoogen hier de Vlaamsche taal, natuurlijk deze die den leerling het meest machtig is. Hij verstaat ten volle hare kenmerkende en soms eigenaardige uitdrukkingen en zinbouw, wat hem in eene vreemde taal volstrekt onmogelijk is, omdat doorgaans de tijd aan het lager en algemeen onderwijs besteed, volstrekt onvoldoende is om eene vreemde taal in den grond aan te leeren en de onderwijsprogrammas met te veel andere leerstof overladen zijn. Zelfs in het geval dat de leerling zich door zelfstudie in eene vreemde taal volmaakt heeft, toch eischt de moedertaal hare rechten; immers zij komt meer overeen met zijn geest, het is de taal waarin hij denkt en dus als het ware met hem vereenzelvigd.

Daarom toch moet men het aanleeren eener vreemde taal niet veroordeelen, zeker neen. Op het huidig tijdstijp, ten gevolge der uitgebreidheid van onzen handel en nijverheid en der gedurige betrekkingen met andere taalstreken van ons land en den vreemde, is het aanleeren der meestgesproken talen, vooral deze onzer naburen, eene noodzakelijkheid geworden voor nijveraar en werkman. Hoe dikwijls gebeurt het niet dat onze werklieden voor hun werk naar andere streken geroepen zijn, of dat zij zich naar den vreemde begeven in de hoop op bezigheid om in het onderhoud van hun gezin te voorzien? Zonder genoegzame taalkennis is het niet mogelijk zijn plicht naar behooren te volbrengen of te lukken. Ook onder oogpunt van geestesontwikkeling en vermeerdering van vakkennis is het aanleeren eener vreemde taal in hooge mate aan te bevelen. In betrekking met nijverheid en beroep is er bij onze naburen veel te leeren en om hunne wetenschap en ondervinding nabij te komen, ziet de leergierige werkman zich

soms verplicht bij hen ten rade te gaan en de boekwerken te raadplegen die vreemde, doch bekwame vaklieden in hunne eigene taal geschreven hebben en die in ons duurbaar vlaamsch of in het Nederlandsch niet bestaan.

Zoo het uitgemaakt is dat de lessen in het lager beroepsonderwijs uitsluitend in de moedertaal der leerlingen moeten gegeven worden, bedoelen wij daarom het gebruik der gewestspraak niet. Wenschelijk is het dat de leeraar of werkmeester, bij bet geven der lessen, zich van de zuivere letterkundige taal bediene. Dit wordt veelal, in het Vlaamsche land, over het hoofd gezien. In den beginne zal zulk stelsel wel is waar voor den min ontwikkelden leerling eene licht te overwinnen moeilijkheid opleveren, maar daarentegen het ontschatbaar voordeel hebben de spraak van den leerling zelf langzamerhand te zuiveren, hem de taal grondiger aan te leeren en hem zoo in staat stellen de werken over zijn vak gemakkelijker te lezen en te verstaan. In één enkel geval kunnen wij het gebruik der gewesttaal aanbevelen voor het begrip der lessen, namelijk voor sommige vakwoorden in de streek uitsluitend gebezigd, en dan nog is het noodig den leerling allengskens aan het gebruik van het algemeen aangenomen vakwoord te gewennen.

Bij het hooger beroepsonderwijs — daaronder rangschikken wij niet alleen dit aan de hoogescholen gegeven, maar ook datgene welk in de nijverheidsscholen onze burgersjongens tot bekwame nijveraars en nijverheidsbestuurders opleidt, — is het gebruik eener vreemde taal als *volstrekte* voertaal volkomen af te keuren. Wel kunnen wij aanemen dat deze die zulkdanige lessen volgen, door hunne voorgaande studiën, meer dan anderen in staat zijn zich in eene vreemde taal — wij bedoelen hier namelijk de Fransche taal — uit te drukken en haar te verstaan en is haar gebruik dien ten gevolge in eene zekere mate te wettigen, maar met het oog op de toekomst zal zulkdanig stelsel de poort openzetten voor menigvuldige bezwaren, waarvan de gevolgen op sociaal en technisch gebied onberekenbaar kunnen zijn. Immers, nijveraars en fabriekbestuur-

ders zijn door den aard zelf van hunnen stand in gedurige betrekking met de werklieden. Hoe zullen zij hunne taak naar behooren volbrengen, hunne bevelen aan hun personeel overmaken met de noodige uitleggingen, wanneer zij de tale des volks, de Vlaamsche taal, niet voldoende machtig zijn? Hoe zal de patroon zijne rechten, de werkman zijne klachten doen gelden en tegenover elkaar de werkvoorwaarden bespreken, indien zij niet bij machte zijn elkander genoegzaam te verstaan? In dit geval moet een tusschenpersoon optreden en hieruit ontstaat een zeker hinder, die een soort van wantrouwen verwekt, voornamelijk van den kant der werklieden, de zwakste der beide partijen; eene betreurlijke verwijdering doet zich gevoelen tusschen twee maatschappelijke standen, geroepen om samen te werken tot den bloei van onze nationale nijverheid.

Het gebrek aan voldoende kennis der moedertaal bij vele leden der hoogere standen en der burgerij vindt vooral zijn oorsprong in de dwaling, zelfs voor zaken van het gewone leven, de fransche taal te gebruiken. Het onderwijsstelsel, in de hoogere klassen der burgerscholen in zwang en waarbij het Vlaamsch als eene vreemde taal aangeleerd wordt, is niet bij machte dit taalgebrek met voordeel te keer te gaan, gezien de te weinige uren, die aan de studie der Vlaamsche taal gewijd worden, en, zoo de verdere opleiding des jongelings dezelfde dwaling bevestigt, dan kent de vlaming na enkele jaren zijne eigene taal niet meer of er enkel eene gewestspraak van. Daar zijn wij verschillige malen getuigen van geweest.

Zelfs in het hart van Vlaanderen, te Gent bijvoorbeeld, is het hooger beroeps- of liever nijverheidsonderwijs geheel en al verfranscht. In de nijverheidsschool van Gent zijn de lessen in twee afdeelingen verdeeld : de lagere voor de werklieden, tot vorming van meesterknechten ; de hoogere tot vorming van nijveraars en fabriekbestuurders. In de lagere afdeeling zijn de lessen in het Vlaamsch gegeven, doch in de hoogere zijn zij ongelukkiglijk allen in het fransch. Deze laatsten zijn natuur-

lijk de meestuitgebreide. Aan dien toestand dient verandering gebracht te worden, eenerzijds om de noodlottige gevolgen, die wij aangehaald hebben, anderzijds omdat een leerling der lagere afdeeling onmogelijk tot de hoogere kan overgaan en zich op die wijze in zijn edel streven tot verdere geestontwikkeling gestuit ziet, zoo hij de Fransche taal niet machtig is. Wij roepen hierop de aandacht der openbare besturen die door milde toelagen soortgelijke gestichten steunen.

— Van groot gewicht op taalkundig gebied in het beroepsonderwijs zijn de vakboeken. Op de beroepschool zelf is het gebruik van een leerboek over het vak warm aan te bevelen, of bij gebreke aan een gepast handboek, is het noodig de beknopte en gedrukte inhoud der lessen aan de leerlingen te schenken. Het nemen van notas is voor den weinig bedreven jongeling altijd moeilijk. Eenige leerlingen nemen geene notas : anderen, bij gebrek geheel het gesproken woord te kunnen opnemen, vergenoegen zich met afgebroken zinsneden, die of wel later niet meer samen te brengen zijn, of wel door een verkeerde uitleg dwaalbegrippen doen ontstaan. Dikwijls gebeurt het dat leerlingen onmisbare uitleggingen niet opnemen en gansche bladen vullen met aanteekeningen van ondergeschikt belang. In beide gevallen gaan grootendeels de vruchten der lessen verloren.

Om dit bezwaar te verhelpen, moet de leerling zoo volledig mogelijk aanteekeningen kunnen maken en dan wordt het volgen van den leergang een wezenlijke last, daar de aanhoorder zijne aandacht moet verdeelen tusschen het verstaan van het behandelde punt en de stoffelijke aanteekening van de verklaringen van den leeraar. De voordeelen van het gesproken woord verdwijnen geheel en al.

Beter is het dat de leerling al zijne aandacht kunne wijden aan het woord van den leeraar, dat hij zijne bewijsvoeringen kunne volgen en daarom is het zeer aanbevelenswaardig, wij herhalen het, dat de leerstof, na iedere les, in hoofdinhoud den leerling op papier medegegeven wordt, of dat de leeraar

een handboek kieze, overeenkomstig met het voorgeschreven programma en dat de leerling zich met geringe kosten aanschaffen kan.

Tot verdere ontwikkeling der vakkennis zijn de vakboeken van onloochenbaar nut, daar zij als het ware de voortzetting zijn der lessen van de beroepschool.

Ongelukkiglijk zijn wij onder opzicht van vakwerken veel te schatplichtig aan andere landen. Frankrijk, Duitschland en Engeland zijn ons hierin veel vooruit. Wel heeft Nederland in de laatste jaren eene prijzenswaardige poging in die richting gedaan door het uitgeven van oorspronkelijke en vertalingen van vreemde vakboeken, maar vele dier werken schijnen ons voor onze vlaamsche jongens niet geheel en al geschikt, door hunne groote uitgebreidheid, hunnen te Hollandsche zinbouw en vooral door het gebruik van vakwoorden hier ten lande volkomen onbekend.

Wij willen geen kwaad zeggen van de Hollandsche vakwerken, wij juichen integendeel die poging uit ganscher harte toe, doch wenschen terzelfder tijd dat onze Vlaamsche geleerden en vakmannen het volbrengen dier taak niet geheel en al aan de Nederlanden overlieten, dat zij de zaak onder handen namen en zij de Vlaamsche letterkunde, zoo jong en reeds zoo rijk aan uitmuntende gewrochten van geestverheffing en volksontwikkeling, weldra mochten verrijken met eene reeks echt Vlaamsche grondbeginnende vakwerken, waarin de theorie evenals de praktijk hunne behoorlijke plaats hebben en op de hoogte van het begripvermogen onzer werkjongens. Tot de verwezenlijking van dien wensch zou het Davidsfonds, dat reeds zoo menig nuttig boek de wereld ingezonden heeft, veel kunnen bijdragen.

Een groote struikelblok voor het begrip der vakwerken zijn ontegensprekelijk de vakwoorden. Zoo noemt men immers de woorden die eene werkwijze, een werktuig, enz., aanduiden. De benaming van een en het zelfde voorwerp is

veranderlijk volgens de verschillige gewesten van het land en sommigen zijn dikwijls slechts gebruikt binnen eene enge omschrijving. Wel bestaat er voor ieder vaktuig een in de techniek algemeen aangenomen woord, soms uit eene vreemde taal erkomstig, maar dien ten gevolge voor iedereen niet vatbaar en dan ook weinig gebruikt. Vele technologische woordenboeken geven enkel eene bloote vertaling dier woorden, zonder er eenige gedachte van vorm of van bestemming bij te voegen, hetgeen den belanghebbende in vele gevallen niet wijzer maakt.

Sinds eenige jaren heeft de Vlaamsche Akademie met dien slenter afgebroken en in eene nieuwe richting den weg gebaand. Zij heeft de gelukkige gedachte gehad prijskampen uit te schrijven voor verhandelingen over de vakwoorden in de verschillige stielen in gebruik. In die verhandelingen treft men, benevens het echte vakwoord, ook de gewestelijke uitdrukkingen aan, tevens de Fransche en soms de Engelsche of Duitsche benaming, terwijl bijna ieder tuig van den noodigen uitleg en teekening vergezeld is. Dit stelsel is doelmatig. Verschillige dier verhandelingen zijn reeds verschenen en bewijzen groote diensten aan de vaklieden; anderen, geroepen om het zelfde nut te stichten, zijn in bereiding. Wij wenschen de Vlaamsche Akademie geluk met dit initiatief en hopen dat eerlang de verzameling vakwoordenboeken, door haar toedoen uitgegeven, weldra al de vakken onzer nationale nijverheid zal omvatten.

Wij hebben in dit reeds zoo lang verslag slechts eenige punten kunnen aanraken in betrekking met de Vlaamsche zaak en het beroepsonderwijs. Wij hebben vooral de aandacht willen trekken op de noodzakelijkheid van het gebruik der Vlaamsche taal in het hooger beroeps- en nijverheidsonderwijs in onze streken en ook op de noodwendigheid· degelijke grondbeginnende Vlaamsche vakwerken te bezitten. Mochte de behandelde stof de welwillende goedkeuring van het Congres erlangen, dit is de wensch van den inleider.

BESLUITSELEN

Gezien op heden de noodzakelijkheid van het beroepsonderwijs een bewezen feit is en dit onderwijs zich immer uitbreidt ;

Gezien de innige verstandhouding die er bestaat tusschen den Vlaamschen taalstrijd en het onderwijs onder al zijne vormen en waaronder het beroepsonderwijs eene waardige plaats bekleedt ; gezien de ongelukkige gevolgen op technisch en sociaal gebied, die het gebruik eener vreemde taal als voertaal bij het beroeps- en nijverheidsonderwijs na zich sleept.

Gezien de heerschende zucht om het beroepsonderwijs meer en meer uit te breiden en aan de jonge werklieden al de vruchten er van te laten genieten ;

Het Congres drukt de volgende wenschen uit :

1° Dat er overal, waar de noodwendigheid zich doet gevoelen, beroepscholen zouden gesticht worden in betrekking met de lokale aangelegenheid ;

2° Dat in het Vlaamsche land de lessen van het hooger beroeps- en nijverheidsonderwijs in het Vlaamsch zouden gegeven worden en dat het gebruik eener vreemde taal als volstrekte voertaal zou gebannen worden ;

3° Dat in het belang van het onderwijs zelf onze geleerden en bekwame vaklieden het zich ten plichte zouden rekenen, Vlaamsche grondbeginnende handboeken over allerlei vakken en nijverheden te schrijven en uit te geven ;

4° Dat om hierboven aangehaalde reden nog. de Vlaamsche Akademie zou voortgaan met het uitgeven van vakwoordenboeken en dat hare verzameling weldra al de takken van nijverheid en beroep zou omvatten.

M. Hendricx van Antwerpen zegt dat zoolang de ingenieurs aan de Hoogeschool geen degelijke Vlaamsch onderricht ontvangen, het Vlaamsch in nijverheid- en beroep-

scholen altijd veel zal te wenschen laten. Spreker drukt den wensch uit dat aan de hoogescholen van Gent en Leuven de leergangen der speciale scholen *in 't Vlaamsch* zouden gegeven worden en stelt voor aan de bevoegde overheden een verzoek te sturen om te vragen dat de leergangen voor ingenieurs aldus ingericht worden.

Dr Speleers stelt voor, eerst de vervlaamsching te vragen der leergangen der mijnbouwschool en de hoogdringendheid alsmede de noodzakelijkheid van dit punt uiteen te zetten in gezegd verzoekschrift en terloops te wijzen op de algemeene vervlaamsching, wijl de andere nijverheden onmiddellijk zullen volgen, daar waar de mijnen ontgind zijn.

M. Bellefroid geeft lezing van den *1sten wensch*. Aangenomen.

M. Doussy van Kortrijk zegt dat er over weef- en spinnijverheid geen vakboeken in 't Vlaamsch worden uitgegeven, omdat er niet genoeg vlaamsche nijverheidsleergangen bestaan. Hij vraagt aan *M. Crevals* statistieken hieromtrent mede te deelen voor wat Gent betreft.

Het ware wenschelijker met medewerking van mannen van goeden wil een tijdschrift zooals de « *Union textile* » o « de textielbewerking » tot stand te brengen, met aankondigingen, dienstig voor bazen en werklieden.

M. Doussy drukt *den wensch nr 2 uit.* Aangenomen.

E. H. Kan. Evers vraagt uitleg aan M. Crevals hoe het komt dat de Vlaamsche jongens geen Hollandsche handboeken over vakonderwijs kunnen bezigen :

M. Crevals. Er bestaat eene dubbele oorzaak :

1/ Het ontoereikend of gebrekkig lager onderwijs.

Het lager onderwijs is veel beter in Holland ingewerkt. De vakboeken zijn geschreven voor ontwikkelde jongelingen. Onze jongens komen in de beroepschool terug na een gebrekkig lager onderwijs, waarvan zij veel vergeten hebben : zij lezen en rekenen gebrekkig.

2/ De Hollandsche stijl is droog en de vaktermen zijn dezelfde niet.

M. Hendricx — Om hieraan te verhelpen zouden wij bebeknopte Vlaamsche vakboeken moeten hebben.

E. H. Delvoie doet aanmerken dat in de Hasseltsche beroepschool al de vakleergangen in 't Vlaamsch gegeven worden. En de heeren leeraars geven zich veel moeite, om de vakboeken voorloopig in 't Vlaamsch over te zetten.

M. Van Puyvelde, leeraar in 't Atheneum te Gent, vraagt of de vakboeken uitsluitelijk geschreven zijn voor de leerlingen ofwel ook voor de leeraars. Dat de vakscholen dus voor hunne bibliotheken zich die werken aanschaffen. De leeraars zullen daar de vaktermen en de wetenschappelijke taal putten. Spreker denkt dat niet alleen aan het klein getal Vlaamsche leergangen in de nijverheidsscholen moet verholpen worden, maar ook aan het klein getal dier scholen in 't Vlaamsch land. Wij moeten zorgen niet alleen om in de bestaande scholen meer lessen in 't Vlaamsch te geven, maar ook om nieuwe vakscholen in 't Vlaamsche land tot stand te brengen.

De H. H. Gielen en Bellefroid doen opmerken dat de provincie Limburg 20,000 fr. toelage verleent aan uitsluitend Vlaamsche vakscholen.

Dr Speleers stelt voor aan de provincieraden en aan de gemeenteraden der groote steden te dien einde een verzoekschrift te zenden, genoegzaam gemotiveerd om tot grondige bespreking aanleiding te geven en het verzoekschrift door een lid van provincie- of gemeentebestuur te doen ondersteunen en toe lichten, opdat de wensch niet platonisch blijve. Worden voorgesteld en aangenomen de *wenschen 3 en 4*.

E. H. Evers. Van verscheidene kanten heeft men mij verzekerd dat de St-Lukasscholen alle verfranscht zijn en stelt voor een verzoekschrift aan de E. E. Broeders der kristelijke scholen te doen geworden om het vakonderwijs in de scholen van Vlaamsch Belgie te vervlaamschen.

De Vlaamsche Werken in het Luikerland

E. H. Croonenberghs geeft lezing van zijn verslag.

Mijne Heeren,

Ik wil in korte woorden den toestand der Vlamingen in het Luikerland beschrijven op *taal-*, *sociaal* en *godsdienstig gebied !*

Deze toestand is wel niet in alles even schitterend, ik stel hem U voor, zooals hij werkelijk is.

Bij de zooveel huldeblijken dezer dagen aan het Davidsfonds gebracht, wil ik ook mijne geringe hulde voegen tot eer van dit roemvolle genootschap, dat steeds de belangen onzer moedertaal zoo ter herte neemt.

Als ik het verzoek heb ingewilligd, om gedurende deze schitterende feestdagen in deze plechtige vergadering een woord te spreken over onze taalgenooten, in het walenland woonachtig of werkzaam, dan is 't bijzonder, om ook uit hunnen naam een warmen dank te brengen aan het Davidsfonds, dat met belangstellenden blik hen in de verte steeds gevolgd heeft.

Voorzeker, Mijne Heeren, Gij die hier vergaderd zijt om de belangen onzer schoone moedertaal beter te kennen en om daardoor ook een verhevener doel te bereiken, namelijk, de oudvaderlijke Vlaamsche zeden tusschen de taalgenoten te behouden of herop te beuren. — Gij, die den Vlaming bemint, omdat hij uwe dierbare moedertaal spreekt en in uwe christelijke gevoelens deelt. — Gij kunt en moogt niet overschillig blijven voor hetgeen in het Walenland voor uwe Vlaamsche broeders gedaan is en nog gedaan moet worden.

I. Taalgebied

In het Luikerland wonen niet minder dan 70.000 vlamingen, waarvan 27 à 28.000 in de stad Luik. Hunne

moedertaal is en blijft het vlaamsch; doch, van deze duizenden Vlamingen, hoevelen bleven hunne taal getrouw?

Deels door de betrekkingen met de Walen, deels door de waalsche opvoeding hunner kinderen, wordt het Vlaamsch allengskens vergeten en in de meeste huishoudens hoort men eene Vlaamsche moeder of eenen Vlaamschen vader slecht Vlaamsch of Waalsch spreken.

De eerste kinderen kenden dikwijls nog Vlaamsch, omdat vader en moeder in het begin van hun huwelijk samen Vlaamsch spraken. Langzamerhand hebben de ouders het Waalsch en een weinig Fransch aangeleerd. Zij spraken dan geen Vlaamsch meer met hunne kinderen, waardoor de eerste hun Vlaamsch vergaten en de latere geborenen geen Vlaamsch meer verstonden.

Een bewijs hiervan is het Vlaamsch patroonaat van den Beurenberg te Luik. Niettegenstaande den ijver der stichters, is dit werk mislukt, omdat er geen echt Vlaamsche kinderen waren, omdat zij allen op dien leeftijd reeds waren verwaalscht. Bevreesd Vlaamsch te spreken en zich Vlaming te toonen, gevoelden zij nog minder in het midden der Waalsche bevolking de noodzakelijkheid hunne moedertaal te onderhouden.

Doch, mijne Heeren, de Vlaamsche beweging schijnt ook hier eenen goeden invloed te hebben gehad.

Ten 1e) De Vlamingen zijn talrijker geworden, hetgeen het Vlaamsch spreken heeft bevorderd. De Walen zijn daardoor ook beter genegen en meer genoodzaakt het Vlaamsch te leeren.

Ten 2e) De Vlamingen hebben zich door hunne hoedanigheden hooger doen waardeeren. Sterker in getal, standvastiger en ernstiger in hun werk, vertrouwbaarder om hunne christelijke gevoelens, zijn zij thans erkend als de beste werklieden en zijn niet meer beschroomd zich Vlaming te noemen.

Ten 3e) Hoevele Vlamingen zijn er niet in Luik, die door hun zuinigheid en hun vlijt tot welstand zijn gekomen ?

De achting voor den Vlaming en daardoor ook voor zijne taal is gestegen. De Vlaming is er niet meer veracht en zijne taal wordt geëerbiedigd.

II. Sociaal gebied

Doch de Vlamingen in zoo groot getal naar het Walenland verhuisd, mochten op sociaal gebied ook niet verwaarloosd worden.

Hoe talrijk zij ook wezen, wegens hunne verspreiding is 't tot nu toe bijna onmogelijk geweest in iedere parochie uitsluitelijk Vlaamsche werken te stichten.

De eerste oorzaak hiervan is het gebrek aan geld, lokalen en bekwame mannen. De meeste immers zijn gewone werklieden. Vandaar dat zij genoodzaakt zijn geworden in het sociaal leven der Walen te treden.

In het algemeen hebben zij zich tevreden moeten stellen met in de Waalsche sociale werken, Vlaamsche afdeelingen te stichten die in het hoofdbestuur eene evenredige vertegenwoordiging verkregen.

Ziehier eene korte opsomming der Vlaamsche sociale werken :

1. Een Vlaamsch volkssecretariaat is gevestigd in de Sœurs de Hasque straat, 13, alwaar voor de Vlamingen gelegenheid bestaat alle werkdagen van 8 tot 12 uren 's morgens alle inlichtingen te bekomen nopens logementhuizen, goedkoope en gezonde woningen, onderstand bij ziekte en werkongevallen, pensioenkassen, vakscholen, het bouwen van werkmanswoningen, het bezorgen van werk, het plaatsen van weezen, het opstellen van brieven, verzoekschriften enz., enz.

Het aantal bezoekers is gemiddeld 30 à 40 per dag.

2. In verschillende werkmanskringen is eene Vlaamsche afdeeling gesticht voor spaar- en pensioenkas, onderlingen bijstand, zooals : in de corporatie van Neringen en Ambachten. (Lohiennestraat, 2,) (200 leden) ; in de werkmansmaatschappij St. Jozef (180 leden), voorts nog te Saint Gilles, 120, Tilleur 60, Seraing 400, Herstal 225.

3. De christelijke vakvereeniging van Vlaamsche bouwwerkers telt reeds 280 leden. De Vlaamsche mijnwerkers en metaalbewerkers hebben zich ook vereenigd en beloven weldra machtige syndicaten te worden. Andere christelijke vakvereenigingen zullen, naar wij trachten, nog gesticht worden, om alzoo de Vlamingen ook in hun maatschappelijk leven te helpen en bij te staan.

Doch trachten wij de Vlamingen in het Walenland, zooveel het ons mogelijk is, te helpen. De taal en sociaal gebied, hun geestelijk welzijn, wordt ook niet uit het oog verloren.

III. GODSDIENSTGEBIED

Een ware Vlaming is ook een ware christen. De oud vaderlijke Vlaamsche zeden, waarop het nageslacht zich nu nog roemt, waren oprechte christelijke zeden.

De zeden moeten wij dus met onze taal ook onder ons Vlaamsch volk trachten te behouden.

Voorwaar roemen kunnen en mogen wij, helaas, niet altoos het gedrag van vele Vlamingen in het walenland. Moeten wij de oorzaak niet dikwijls zoeken in den slechten invloed welke de lichtzinnige en slechte Fransche zeden op hen hier, meer dan elders uitoefenen ?

Zoolang de Vlaming, Vlaming blijft, zal hij ook christen wezen. Met den godsdienst verzaakt hij tevens zijn Vlaamsch karakter.

Vandaar dat ook voor de Vlamingen in het Luikerland *zedelijke* en *godsdienstige* werken zijn opgericht.

a) *Zedelijke Werken.*

1. In het lokaal van den Beurenberg bestaat eene Vlaamsche *volksbibliotheek*, alwaar jaarlijks bij de 3000 boeken ter lezing worden uitgeleend.

2. Dank aan de welwillendheid van de « Union Catholique » van Luik, die geheel hare propaganda inrichting ook tot onzen dienst stelt, zijn er ruim 1500 abonnementen geplaatst van de « Gazet van Antwerpen », en het « Nieuws van den Dag » voor 10 centiemen per week.

Menigmaal hebben wij er op aangedrongen eene afzonderlijke uigave voor Luik en Limburg van de Gazet van Antwerpen te bekomen, om te kunnen strijden tegen de « Vooruit » en « Het laatste Nieuws » die zooveel kwaad berokkenen.

3. Om de Heeren Geestelijken te helpen, die zich met de Vlaamsche kringen bemoeien, bezorgt het secretariaat bijna zonder kosten Vlaamsche sociale en geestelijke voordrachten met lichtbeelden.

4. Voor het plaatsen der jonge Vlaamsche meisjes, waarvoor zooveel gevaar voor zedenbederf in die groote industrieele streken is, bestaat het werk der bescherming van jonge meisjes, Hemricourtstraat, Nr 7, — alsook de « Mariavereeniging » bij de E. Zusters van het H. Kruis, die haar tevens s' Zondags op eene christelijke wijze vermaak en afleiding verschaft.

b) *Godsdienstige Werken*

1. Dank aan de groote bezorgdheid voor de Vlamingen in het Luikerland, hebben Z. D. H. Mgr. Doutreloux, Z. G. en onze welbeminde Bisschop Mgr. Rutten, bijna in alle parochies van Luik en omstreken eenen Vlaamschen priester benoemd, hetgeen het vervullen der christelijke plichten veel bevorderd heeft.

2. Vlaamsche H. Families zijn opgericht bij de Z. E. Paters Redemptoristen en Minderbroeders, alsook te Herstal, Chênée, Seraing, Tilleur.

3. In de kerk St. Christophe, te St Gilles, te St. Nikolaas bij Luik, te La Préalle, en te Montegnée wordt ook één of tweemaal in de Maand een plechtig Lof gezongen met Vlaamsch sermoen.

4. Dinsdag 's avond om 8 uur wordt er eene Vlaamsche conferentie gegeven in St. Barthelemykerk, uitsluitelijk voor de Vlaamsche werklieden. Gewoonlijk zijn er 3 à 400 mannen tegenwooordig.

5. Ieder jaar wordt er bij Z. E. Paters Redemptoristen en Minderbroeders eene Vlaamsche retret gepredikt, alsook nog in verschillende parochien eene kleine Vlaamsche Missie ter voorbereiding tot den Paaschplicht.

6. Eindelijk moet ook hier vernoemd worden het werk voor de Vlaamsche schippers, bij de E. Zusters « Auxiliatrices des Ames du Purgatoire », St. Mariastraat N. 9, Luik, om de kinderen der schippers in de christelijke leer te onderwijzen en tot de 1e H. Communie en het H. Vormsel voor te bereiden,

Ziedaaar wat op godsdienstig gebied voor uwe taalgenooten in het Walenland gedaan wordt.

* * *

Voorzeker verdient het Vlaamsch Werk van Luik niet slechts uwe achting, maar ook uwen steun, want dit alles moet u ter harte liggen niet alleen als Vlaming doch ook bijzonder als katholiek.

Wat doet Engeland niet voor de verspreiding zijner taal ? Waar zij haar vlag doet wapperen, op welk grondgebied ook, zij tracht er de Engelsche taal met haren invloed te verspreiden.

Duitschland, Frankrijk, ja ieder groot land, volgen dit voorbeeld en stellen daarop veel prijs. Zoo ook onze noorderlijke taalbroeders, ja, Nederland. hoe klein ook, doet over de zeëen haar taal en naam gelden.

Zouden wij katholieke Vlamingen, met ons heerlijk, roemvol verleden, koelbloedig blijven staan, alsof wij zeiden : wat kan ons dat baten !

Vlaanderen biedt eene hulpreikende hand aan hare zonen die op vreemden Franschen bodem kostwinnend werk gaan zoeken. Het Vlaamsch land zal dus ook die steunen, welke niet in den vreemde, doch op Waalschen, maar Belgischen grond het dagelijksch brood zoeken te verdienen.

Steunt gij deze werken, dan, hopen wij, zullen zij echte Vlamingen blijven, trouw aan hunnen Vlaamschen aard, dan zult ge binnen weinige jaren hunne terugkomst in de Limburgsche koolmijnen niet behoeven te duchten.

Ik stel U dus voor, M. H. deze enkele wenschen toe te juichen, om daardoor ook van het Davidfonds tot zoover het mogelijk is, zijne medewerking te bekomen tot steun en opbeuring der Vlamingen in het Walenland op taal, sociaal en godsdienstig gebied.

De volgende besluiten werden op voorstel van den verslaggever aangenomen :

Ten 1e: Dat men bijzonder in de dag- en weekbladen propaganda make voor de Vlaamsche werken van Luik.

Ten 2e : Dat het Davidsfonds de vlaamsche kringen ondersteune door toezending van hare bekende boeken om daardoor de goede en Vlaamsche lezing te bevorderen. In het bijzonder bevelen wij de volgende kringen aan : De vlaamsche kring van St. Nikolaas en St. Foy (bestuurders E. H. Sak, kap. en Warnotte, kap.) — van Chênée. (bestuurder E. H. Offergeld kap.) — van Herstal O. L. Vrouw, (bestuurder E. H. Scheppers, kap.) — van Seraing (bestuurder E. H. Jos. Houbrechts kap.) — van Tilleur (bestuurder E. H. J. Soors, kap.) — van St. Nicolaas bij Luik (bestuurder E. H. Laenen, past.) — van Montegnée (bestuurder E. H. Lemmens past.) — van Lapréalle (bestuurder E. H. Hendrikx, past.) — van St.Gilles (bestuurder E. H. R Houbrechts, kap.). Eindelijk de Almoezeniers van den Arbeid van Seraing en de boekerij van het

secretariaat der Vlaamsche Werken, 13, Sœurs de Hasque straat, Luik.

Ten 3e. Binnenkort zal de afdeeling van het Davidfonds te Luik worden heropgericht, waarom de welwillende medewerking van het hoofdbestuur wordt verzocht.

Ten 4e : Bij deze gelegenheid verzoeken wij dringend de Vlaamsche studenten die in October hunne hoogere studiën in Luik beginnen of voortzetten, ons hunnen naam te willen opgeven om eene vlaamschen studentkring te Luik te stichten, met het doel hunne Vlaamsche en katholieke gevoelens te onderhouden en de Vlaamsche werken door hunne medewerking te ondersteunen.

Ten 5e. Eindelijk nemen wij de vrijheid U onze moeilijke Vlaamsche werken aan te bevelen en zijn overtuigd dat het gul hart der welhebbende Vlamingen ons ook hunnen geldelijken steun niet zal weigeren. Wij moeten strijden tegen het indringend socialismus dat ons Vlaamsch volk met zijn geloof en zijne Vlaamsche zeden te doen verliezen, gansch verbasteren wil.

Dat deze belangrijke werken hun doel niet zouden kunnen bereiken, gemis aan ondersteuning, neen, M. H. dat zult gij niet dulden — dat kan niet zijn, dat mag niet zijn en dat zal niet zijn.

E. H. Theunissen, deken van Tongeren stemt volkomen in met het verslag van E. H. Croonenberghs. De groote zaak bestaat hierin de Vlamingen in 't Walenland Vlaamsch te houden. De kinderen schamen zich Vlamingen te zijn en daar de taal door het onderwijs niet onderhouden wordt, worden zij op noodlottige wijze Walen. Hunne kinderen kennen geen Vlaamsch meer.

M. Van de Broeck van Antwerpen zegt dat men zou moeten onderzoeken hoe te Hoboken de duitsche school ingericht is, om eene Vlaamsche school te Luik in te richten.

Kan. Evers bestatigt dat het Vlaamsch veel beter aangeleerd wordt te Luik in de Gemeente- en Staatsscholen dan in de vrije scholen ; hij vraagt dat in de lagere en middelbare scholen van het Luikerland, het Vlaamsch onderricht degelijk ingericht worde en stelt voor aan zijne doorluchtige Hoogwaardigheid een schrijven te richten om den bestaanden toestand te doen verbeteren.

M. Bellefroid zegt dat dewijl er 70.000 Vlamingen te Luik en omstreken wonen, Luik de 7de of 8ste Vlaamsche stad van 't land zou kunnen worden ! Hij bedankt M. Croonenberghs over zijn schoon verslag en hoopt dat door de spoedige ontgînning der Limburgsche koolmijnen weldra genoeg werk te vinden zal zijn bij ons en dat te Luik zooveel Vlaamsch bloed niet meer zal verhuisd worden.

De wenschen van M. Croonenberghs worden aangenomen.

M. Van de Broeck brengt hulde aan de Vlaamsche geestelijkheid, die werkzaam is in het Luikerland, en die zooveel gedaan heeft voor de uitgewekene Vlamingen.

OVER DE VLAMINGEN IN HENEGOUWEN

E. H. Bernaerts geeft lezing van zijn verslag.

Vlaamse Belangen in 't Henegouwse

De toestand in 't Henegouwse, Mijne Heeren is, op verre na, zoo schitterend niet als in 't Luikse. Misschien is daarom juist een verslag van node.

Vooreerst er bestaat geen algemeen Sekretariaat voor de Vlaamse werken, derhalve zal mijn verslag ook onvollediger zijn dan dit van voorgaanden spreker.

« Vlaamse belangen » bedoelt hier de belangen wat de taal zelf en wat de Vlamingen betreft.

I. DE TAAL ZELF. — A) Vooraan komt het *onderwijs in het Nederlands* dat in de officiele gestichten bevredigend en voldoende blijkt, wanneer het door bekwame professors gegeven wordt. Dit laatste is echter niet altijd het geval, we zouden leraars kunnen noemen, in de voorbereidende afdeling van een middelbare school, die niet eens weten of « koe » mannelik of vrouwelik is, of « gij stondt « met *t* of *d* of *dt* moet geschreven worden ! 't Zijn natuurlik Waalse leraars. Aan de Athenea worden wekeliks (1) 27 lessen besteed aan het Nederlands.

In de vrije gestichten waar vroeger de toestand erbarmelik was, worden voortdurend verbeteringen aangebracht,dank zij de warme genegenheid en doordrijvende ijver voor dit onderwijs van Z. D. H. Mgr Walravens en Z. H. Kan. Krekelberg, Schoolopziener. De voornaamste verandering is wel dat overal Vlamingen met dit onderwijs gelast worden ; hebben dezen liefde voor hun vak, dan ook zullen hunne studenten wel mee gaan en vele vooroordelen, tegen de Vlaamse Beweging en de Vlamingen over 't algemeen, zullen wegvallen De goede wil echter van deze professors kan niet volstaan, de nodige leertijd aan 't Nederland besteed moet tevens aan de studenten bewijzen dat ook de overheid belang hecht aan deze studie en daarom durven wij verhopen dat ook de Bisschoppelike Voorschriften streng zullen nageleefd worden in 't Doornikse.

B) Het onderwijs kan en zal aan de Walen betere kennis geven van het Nederland, maar van groter belang is de *gehechtheid van de Vlamingen zelf aan hunne taal*. Eilaas, stof voor een lofrede ontbreekt er hier. Wel zijn er duizende Vlamingen die in 't Henegouwse verblijven, maar het zijn verachterde werklieden. Waar zouden zij ooit liefde voor hunne taal, fierheid om hunne stam hebben opgedaan ? De

---

(1) D. w. z. In al de klassen te samen b. v. in de 7de en 6de klasse : 6 lessen, in de hogere 3 lessen : te zamen 27 lessen.

lagere school in 't Vlaamse land heeft al haren tijd nodig om ze een honderd Franse zinnekens te leren radbraken. En toch zijn er enkele mannen die eerst uit verbittering tegen de Walen, daarna uit dieper inzien wat de Vlaamse Beweging is, mee de strijd willen voeren voor de taal en door de taal voor het volk ; want ja zij gevoelen dat ons volk er door lijden moet dat het Vlaams in werkelikheid niet op gelijken voet staat met het Frans.

C) Toch wil ik over het *gebruik van onze taal op allerlei gebied* niet te zeer uitweiden. Wie weet hoe 't in het Vlaamse land gesteld is, verdubbele dat met honderd en de uitkomst is juist. Ik moet er evenwel op wijzen dat het niet zonder belang is dat de Vlaamsche werklie (waarvan de meesten geen Frans kennen... ondanks hun lagere school !) een reiskaartje kunnen bestellen, een brief doen aantekenen, een rechterlike getuigenis afleggen in hun eigen taal. En toch zijn er geen statiebedienden, geen postbeambten, geen gendarmen, advokaten of rechters die een Vlaming kunnen te woord staan. Dat moest eens een Waal overkomen !

Want ja, het geldt hier niet de belangen van de taal om haar zelf, maar wel om dezen die ze spreken en die zijn talrijk.

II De *Vlamingen* die in 't Doornikse verblijven zijn 'n 50.000. Let wel dat ge op de Noordergrenzen een heel tweetalige streek ontmoet ; toch verblijven er ook duizende Vlamingen in de Waalsche nijverheidsmiddens, inzonderheid te Charleroi, Doornik en La Louvière. Te La Louvière en omstreken 15.000 ; te La Louvière alleen 3000, hierin begrepen zij die slechts wekeliks huiswaarts keren. Dat is veel, zult ge zeggen. Zeker en nog meer verwonderd staat ge als ge er een officieele volksoptelling op naslaat. Die van 31 December 1900 (1) vermeldt voor La Louvière 391 Nederlands-

(1) *Recensement général*, enz., zie *De Taalstrijd hier en elders* 1903 Deel V, blz. 65 en vlg.

sprekenden... en er zijn zoo 'n 600 echt Vlaamse huisgezinnen... « Missen is menselik. »

Waarom komen die Vlamingen naar 't Walenland ? Op de 20 zijn er vijf die hun geboortestreek verlaten om onbelangrijke redenen, 2 omdat zij in 't Vlaamse land te « goed » gekend waren, 5 om wille van werkloosheid in hun dorp (b. v. in tijde van een nijverheidskrisis) en 8 om het loon dat in 't Walenland hoger is dan in Vlaamsch-België. Hiermee komen we aan de *stoffelike belangen*.

't Is natuurlik een merkelik voordeel dat de werklie gemiddeld 4 fr. verdienen ; te wijten aan het gebrek aan werkkrachten. We kennen een nijverheidsinstelling waar 1400 werklie arbeiden en er nog 400 te weinig zijn ! Daarentegen hebben de werkmanshuisgezinnen hoger huishuur te betalen en betalen de kostgasten 45 fr per maand voor slecht logies. Ook de weelde steekt en veel geld wordt er aan den drank verbrast. (1)

Een ander nadeel is nog dat de Vlamingen meestal het ruwste werk te verrichten hebben ; hebben zij minder vakkennis dan de Walen, zij zijn kloeker gebouwd ; hun gestel zal echter ook spoedig ondermijnd zijn door nachtarbeid en het ondergrondse werk, want verstoken zijn zij van de frisse lucht, de lachende zon en de groenende velden. Wonder mag het heten dat de Vlaamse zwoegers zelfs het ruwe werk, inzonderheid het mijnwerk, op niet-bevredigende wijze uivoeren. Zoo schrijft daarover « *Le Franc Mineur* » (Mai 1907) : Service de nuit partout où ils sont utilisés, les ouvriers venant des Flandres, malgré la bonne volonté et la force qu'ils peuvent apporter, ne parviennent pas à donner satisfaction Ils n'ont pas l'habitude du métier, « ils n'ont pas cela dans le sang. » — En outre, ces ouvriers des Flandres, lorsque l'heure du train arrive, s'en vont, dussent-ils laisser leur besogne dans

---

(1) Opmerkenswaardig is het dat de Oost-Vlamingen meestal bierdrinkers en de West-Vlamingen vooral jenevermannen zijn.

le plus déplorable état. » Naar ons bescheiden mening eveneens omdat het de Vlamingen alle fierheid ontbreekt.

En daarom moeten ook hunne *zedelike belangen* behartigd worden, want is stambewustzijn hun vreemd, zij missen eveneens alle gevoel van eigenwaarde. Waarom zouden zij dan hun driften niet botvieren? Zij zijn hier ongekend, verre van huis en van vrienden, eilaas ook verre van de nodige steun, want al te lang heeft men gewacht om zich deze Vlamingen aan te trekken. Des te liever breng ik hulde aan de loffelike pogingen die in 't werk gesteld werden. Vooreerst en vooraf aan den Eerw. Heer Mols, onderpastoor te La Louvière, die reeds alle middelen aangewend heeft om de Katholieke Vlamingen te verenigen en te steunen. Hij staat nu nog aan 't hoofd van een gilde die jaarliks een toneelfeest geeft, een andere waarvan de 250 leden maandeliks 0,10 fr. uitleggen, de St-Barbara-gilde, en een derde, een spaarkas die 50 leden telt. Daartegenover bestaat een Liberale-Bijstandskas met 220 leden. Tevens moet de werking van 't *Algemeen Nederlands Verbond* met lof vermeld worden, al mag het niet roemen op groote bijval. Hoe kan het anders met weinig ontwikkelde werklie die tegen malkander staan om hunne overdreven-fanatieke politiekdrijverij, wanneer inzonderheid geen personen gevonden worden die genoeg tijd én geld én lust overhebben om deze goedbedoelde beweging te leiden.

De *Godsdienstige Belangen* zullen ook meer dan vroeger verzorgd worden, Goddank! Betreurenswaardig is het dat we in de tweetalige streken de Vlamingen meer en meer zien verwaalsen ook door kerkelike diensten. En hoe betitelen het feit dat te Edingen er een Franse school bestaat : de betalende en een Vlaamse : de niet-betalende school ?

In de eigenlik Waalse streken werden tot hiertoe de Vlaamse parochianen wel wat erg verwaarloosd. Zoo kennen wij een gemeente waar er niet minder dan 50 mensen waren die sedert jaren hun Pasen niet gehouden hadden bij gebrek aan

een Vlaamse biechtvader die iets of wat Vlaams verstond, want och onze Vlamingen zijn niet veeleisend, maar zelfs dit weinige kon hun niet geschonken worden omdat de Waalse priesters nooit betamelik Nederlands geleerd hebben. En toch naar mijn inzien is de kennis van het Vlaams voor de Waalse priesters zo nodig als ons de kennis van het Frans . d. w. z. gewetensplicht !

Of er dan niets gedaan werd ! Toch wel. De Eerw. Heer Mols roept zijn Vlamingen alle maand bijeen voor een Vlaamse onderrichting, geeft hun eene achtdaagse voorbereiding tot het Paasfeest en viert de 2de Sinksendag een grote Vlaamse kerkplechtigheid. Op andere plaatsen ? 't Kan gebeuren dat er hier of daar nog wat verricht wordt, maar 't zal weinig zijn : het feit alleen dat ik er niets van weet, is al een slecht teken. Wel te verstaan zijn er in al de parochiekerken van Charleroi biechtvaders die 't Nederlands voldoende machtig zijn. En één gebeurtenis moet ik nog vertellen, op gevaar af niet kort te wezen. Bij het stichten van Bois-du-Luc's parochie preekte Pater Leytens, Redemptorist, de Missie. Ingezien het groot getal Vlaamse toehoorders, gaf Pater Leytens dageliks twee Vlaamse onderrichtingen buitenaf ; dat is niet zendelingenijver, dat is Flamingantismus.

Droevig, zei ik, dat de Waalse geestelikheid de Vlamingen verwaarloosde, want och, ook het schuim van ons volk behoudt zijn kristelike ondergrond. Zelden sterft er een Vlaming zonder de laatste Heilige Sakramenten ontvangen te hebben. En zeg me niet dat zij het soms leelijk verbrod hebben, wie immers was er om ze te vrijwaren tegen de duizende gevaren, wie om ze te sterken tegen menselik opzicht, wie om ze op te beuren, aan te moedigen en raad te geven ? Zelfs wanneer ze hun Paasbiecht wilden spreken, konden ze niet ! En zoudt gij dan alleen tegen de stroom opvaren ? Och kom, dan zijt ge geen mens als een ander. In ieder geval ik hou het met mijn Vlaamse werklie : ik ook heb raad en aanmoediging van doen.

ik ook ga node in 't Franste biechten en toch hoor ik wekeliks Franse biechten !

Onze Vlaamse broeders hoeven niet bekeerd, wél gevrijwaard te worden. Mocht de jongere Waalse geestelikheid eens haar plicht verstaan !

Nog een laatste woordje over *de pers*. Meer en meer groeit het getal lezers aan tussen de werklie. Wat lezen zij ? Meestal nog Vlaamse dagbladen : *'t Nieuws van den Dag*, *'t Laatste Nieuws* en *Vooruit* ; maar voor ons Vlamingen moest er een afzonderlik blad verschijnen, dat ware 't manneke ! Dat ook heeft de Eerw. Heer Mols aangedurfd. In 1900 kwam hij overeen met *Het Volk* van Gent om aan een overdruk van dit blad een andere tietel te geven « *De Vlaamsche Werkman in 't Walenland* » waarin de Eerw. Onderpastoor al mocht schrijven wat hem goed scheen. Met een dringende goedkeuring (schriftelik en mondeling) van wege Monseigneur aan al de Z. E. H. Pastoors moest dit lukken, meent ge? O ja ! Er waren vijf Pastoors — 5 ! — die enkele adressen opzonden en daarmee uit.

Toch lag alles nog niet in 't water. Steun en hulp was beloofd uit 't Luikse, maar steun en hulp bleven achterwege, want.. oei, neen, dát mag ik niet verklappen. Met één woord: de E. H. Mols stak er honderden in en na twee jaar werd « *De Vlaamsche Werkman*, » begraven... Korts daarop ontvingen al de Vlamingen gratis gedurende drie jaar *Vooruit*.

In het Groot Seminarie te Doornik bestaat nu ook een Nederlandsche Studiekring ; ik durf verhopen dat aan de leden van deze kring, zowel als aan de andere Vlaamse werkers in 't Henegouwse de noodige steun zal verleend worden door 't Davidfonds. (1)

(1) Hier en daar heb ik plaatselike toestanden wat veralgemeend, niet echter zonder grond.

M. Van de Broeck stelt voor statistieken op te maken over den toestand der Vlamingen in Henegouw en dezelve aan de geestelijke overheid bekend te maken en in de diocesane tijdschriften de geestelijkheid aan te zetten al te doen wat mogelijk is om den toestand te doen veranderen op doelmatige wijze.

OVER DE TOEKOMST VAN LIMBURG

De Wel Eerw. Heer *Emiel Delvoie*, bestuurder van het Algemeen Secretariaat der Maatschappelijke werking in Limburg, draagt het volgende verslag voor :

Mijne Heeren,

Op aandringen van den Eerw. Algemeenen Schrijver van 't Davidsfonds moet ik op dit Congres over de Toekomst onzer Provincie spreken.

Gij zult met mij bekennen dat zulks niet gemakkelijk is, aangezien men tot hiertoe nog geene verrekijkers uitgevonden heeft om de toekomst in te zien, en aangezien ik nog niet ondervonden heb dat God mij de bijzondere genade van voorzegging of prophetie geschonken heeft.

Ik zal mij dus bepalen met eenige *veronderstellingen* over de Toekomst te doen. Deze zullen steunen op de overweging van 't verleden, en op voorwaardelijke aanstaande werkingen. Immers leert ons de ondervinding dat men in zekere mate aan de gebeurtenissen der toekomst eene bepaalde richting kan geven, wanneer men bij tijds van de omstandigheden gebruik weet te maken.

Daarom zullen wij in korte trekken zien wat Limburg was ; Wat Limburg hedendaags is ; Wat Limburg kan worden ; en terloops welke onze plichten zijn om Limburg te redden.

Op dichterlijke en wetenschappelijke beschouwingen over de Kempen en hun barre zand... van dit of geen geologisch tijdvak ; over de purperen heide..., en sparrebosschen met hunne kruidkundige namen ; over de droomerige vijvers... beoordeeld door scheikundige ontledingen zal ik u niet méér vergasten dan over den leemachtigen en vruchtbaren grond van 't Haspegouw ; ik zal alleenlijk het Volk dat erin opgebracht is beschouwen.

Wat was de Provincie Limburg voorheen ?

Zij was het land der Helden door den Franschman als « brigands » aanzien, die goed en bloed ten offer brachten voor Godsdienst en Vaderland. Zij was de bakermat der Vrije patriotten die zich liever lieten overrompelen, beplunderen, om het voorvaderlijk geloof, den geboortegrond, de Ware vrijheid, de burgerlijke onafhankelijkheid te bewaren dan zich te laten verleiden en paaien door vreemde overmacht en dwingelandij, die hare helsche plannen verborg onder de valsche Fransche machtspreuk « Vrijheid, Gelijkheid, Broederlijkheid ». Zij was de Schouwburg van den marteldood der Boeren die om de ontsterfelijke waarheid, de eeuwige rechtvaardigheid te verdedigen verkozen liever te sterven dan aan hunnen plicht te kort te blijven. Zij was zelfs in de Romeinsche tijden de Aduatuca waar de krijgsbroeders van Ambiorix vertoefden, die voor geen Cesar's leger achteruitdeinsden wanneer het de vrijheid gold te verdedigen.

Tot op het einde der XIXe eeuw is zij gebleven de gouw der bij uitstek vrijzinnige, eigengeërfde boeren, met diepe overtuiging, taaien moed, ernstige Godsdienstzin en vurige Vaderlandsliefde, die alle moeilijkheden door heldhaftig hart onder blauwen kiel wisten te overwinnen. Ja, de dappere Kempenaars hebben de dorre heide weten te ontginnen, te beploegen, te bebosschen en vruchtbaar te maken door hunne werkzaamheid, hunnen vooruitstrevenden geest, en hunne samenwerking (waarvan wij verder een woordje zullen

zeggen). Terwijl de kloeke Haspegouwsche pachters met kloek gespan en verbeterde machienen de schoonste landbouwprodukten verworven in den vruchtbaren klei.

In deze laatste tijden begon het aanschijn van deze landbouwstreek lichtelijk te veranderen ; Hier en daar schoten fabriekschouwen in de lucht, de Nijverheid kwam er zich allengskens vestigen ;... en nadat de landbouwingenieurs bestudeerd hadden, kwamen er nu andere ingenieurs den ondergrond doorboren en onderzoeken. Dit was niet te vergeefs ; Opeens, den 2 Oogst 1901 weerklonk door gansch Belgie het « Eurêka » van Dumont : Kool ! Kool ! in de Kempen, in Asch !

De Goddelijke Voorzienigheid had in den loop der eeuwen dien schat in den ondergrond der Kempen gedolven, en om hem des te beter te verbergen had Zij hem overdekt door honderden meters zand en kleilagen. Het vernuft dat de Almachtige aan een zijner verkleefdste dienaars schonk, zou op gestelden tijd, door Zijne Alwetendheid voorzien en bepaald, dat zwarte goud vermoeden en ontdekken om Limburg te herscheppen,... en misschien ook wel om de Limburgers te beloonen voor hunne getrouwheid en hunnen vlijtigen arbeid.

Met Mgr Keesen kon men nu zeggen : « Après de longues années maigres le Limbourg a enfin trouvé la veine, et l'on peut dire en toute vérité que les Limbourgeois sont des veinards. »

***

Een geluk komt nooit alleen, — want men mag zich ernstig afvragen of de Kempische boeren dien schat sedert eenigen tijd *noodig* hadden om hun welzijn, economische verbetering en verheffing te verschaffen ? — Tevreden met hun lot zijn zij altijd geweest, maar nu doet het waarlijk goed aan 't hart te luisteren naar hetgeen de oude menschen

— die gewoonlijk, gelijk Hoogl. Vliebergh het doet opmerken, minder tevreden zijn over den nieuwen tijd, — zeggen over hunnen hedendaagschen toestand. Overal hoort men : « Nu is 't een zalige tijd ! ». « Nu ten minsten kan men zich een gezellig huisje bouwen, eenen veestapel houden, schoone vruchten bekomen, de kinderen goed opvoeden... » « Nu zijn wij toch gelukkig, en onze nakomelingen kunnen het later ook zijn indien zij onze voetstappen willen volgen... » « Wij hebben maar spijt dat wij geen vijftig jaren later op de wereld gekomen zijn... »

En waaraan is die welstand toe te schrijven ?

Zonder te willen miskennen al het goede gesticht sedert 24 jaren door het Katholiek Ministerie, moeten wij zeggen dat de vrije landbouwvereenigingen het meest daaraan bijgedragen hebben.

Deze zijn in Limburg ontstaan den 26 Oktober 1890. — Na eene plechtige redevoering gehouden door den Heer Minister Helleputte in de groote zaal van het St Lambertusgesticht werd de Boerengilde van Peer plechtig opgericht in tegenwoordigheid van een groot getal Boeren uit de Kantons Beeringen, Achel, Bree en Peer. — Het voorbeeld van Peer werd welhaast gevolgd door tal van omliggende dorpen ; en sedert dat oogenblik groeiden de Boerengilden en hunne afdeelingen zoodanig in Limburg, dat wij in dit oogenblik op de 206 gemeenten der Provincie 142 parochiale Boerengilden tellen. In of nevens deze gilden vindt men dan ook nog 142 verbruikgenootschappen voor den gezamenlijken aankoop van landbouwbenoodigdheden. — 97 Brandverzekeringen, 52 Samenwerkende Melkerijen, 53 Spaar- en Leengilden naar Raiffeisen's stelsel, 158 Onderlinge Veeverzekeringen, 27 Paardenverzekeringen, 190 pensioenkassen, 35 verzekeringen tegen ziekten, verzekeringen tegen werkongevallen, veebonden, en zelfs geiten-, zwijnen- en trekhondenverzekeringen. Groot in getal, hebben die maatschappijen

dan ook groote voordeelen voor het stoffelijk welzijn der gildebroeders teweeg gebracht, en terzelvertijd eenen diepen zedelijken en godsdienstigen invloed op het landvolk uitgeoefend. Door de vereeniging hebben de boeren geleerd: malkander te kennen, hunne ondervinding malkander mede te deelen, den ouden slenter een weinig te verlaten, de landbouwingenieurs met vertrouwen te aanhooren, om alzoo beter met den vooruitgang mede te gaan, en de wetenschappelijke verbeteringen in te voeren.

De Raiffeisenkassen hebben op vele plaatsen den woeker uitgeroeid, en de verzekeringen onder allerlei vorm hebben de droevige gevolgen van alle onvoorziene ongelukken voorkomen.

Zoo dat iedereen die maar wil werken deftig door de wereld kan geraken.

* * *

Deze werken moeten wij, natuurlijk, krachtdadig blijven ondersteunen, maar voor nieuwen toestand moeten wij ook op nieuwe inrichtingen denken En welke zijn die toestanden en inrichtingen? Zie, daar in het Noorden der Kempen die nauwelijks gebouwde groote fabrieken en nijverheidsgestichten; honderden werklieden, zoo van Limburg als van andere provincien komen er hun bestaan zoeken. Zie ook dagelijks op de spoorwegen dat leger werklieden die de streek verlaten om tijdelijk en soms ook voor goed te gaan arbeiden in de koolmijnen en metaalfabrieken van Luik en Henegouwen, of in de steenbakkerijen van Duitschland. In de gemeenten Lommel, Overpelt, Caulille, verheffen zich kolossale inrichtingen voor de bewerking van zink, koper, lood, scheikundige meststoffen, buskruid, enz. – Overal sticht men fabrieken: Cigaren- papier- lijmfabrieken, die dagelijks meer en meer werklieden onttrekken aan den gezonden landbouwarbeid.

En welke zijn de gesteltenissen van die mannen?

Mijne Heeren, ik noodig u uit eens naar eene van die groote zinkfabrieken te gaan en daar eens per trein met de werklieden op en af te gaan. Spreek hun eens over de maatschappelijke opvatting van het leven, spreek hun eens over den Godsdienst, spreek hun eens over den eerbied voor hunne patroons, spreek hun over de taalrechten der Vlamingen, over de werken onzer onsterfelijke meesters, over de werkingen van het Davidsfonds voor de veredeling van ons Vlaamsch volk ; spreek hun over de betrachtingen en de idealen waarvoor dit Congres hier vereenigd is ; spreek hun over dit alles en kom ons dan eens den uitslag mededeelen.

Gij zult verwonderd zijn over de verregaande onwetendheid en de bedroevende onverschilligheid van dit volk. En hoe kan het anders ? Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, en ook wel van 's avonds laat tot 's morgens vroeg, staan die lieden aan ongezonde zinkovens, en daar wordt hunne gezondheid ondermijnd voor een loon dat hen nauwelijks in staat stelt hunne familie te onderhouden.

Hoe wilt gij, dat zij zich dan nog kunnen bezig houden met hunnen geest en hun verstand te ontwikkelen, met hunne taal te leeren kennen en beminnen, wanneer zij zelfs nog den tijd of den lust niet meer hebben den Zondag de H. Mis bij te wonen en er het zedelijk of Godsdienstig onderricht te aanhooren.

En wat zult gij dan kunnen besluiten over den toestand van de werklieden die naar de Waalsche en andere streken verhuizen waar zij, ver van hunne kennissen en landgenooten voor den Waalschen geest, en de lichtzinnige zeden van dat, voor hen onbekend, volk staan ? ?

Heeft men nu voor die werklieden ook iets gedaan ? Ja men heeft voor hen vakvereenigingen gesticht, doch niet genoeg ; 't zijn meestal uitsluitelijk ziekenkassen en pensioenkassen die men opgericht heeft, maar weerstandskassen en werkloozenfondsen vindt men hier weinig. Wat de zieken-

kassen betreft hebben onze vijanden ons nagevolgd met hunne politieke « Help u zelven » kassen, en hebben eenigen bijval genoten omdat veel van die werklieden aangetast zijn door den socialistischen geest ; immers worden hun de verderfelijke leerstelsels van het socialismus druppel per druppel door hunne werkgezellen, door de slechte dagbladen, en door al hunne omgeving langzaam ingegoten. Wij moeten daarom alle mogelijke middelen inspannen om deze tegen te werken. Tot hiertoe hebben wij de opvoeding der kinderen gemaakt met overal vrije en andere goede scholen in 't leven te roepen. Nu hebben wij eene Vlaamsche ambachtschool te Hasselt doen ontstaan om bekwame meestersgasten te vormen, daar verwachten wij veel goeds van, doch geldelijke steun ware ons hier noodig om ten volle te lukken. — Men heeft te Alken een Retraitenhuis gebouwd waar wekelijks een zeker getal werklieden het godsdienstig onderricht in de eenzaamheid genieten. Dat is zeker deugdelijk werk om apostels van den arbeid te vormen. Doch dit allen is nog niet genoeg, wij moeten niet vreezen echte syndikaten te stichten; — Wij moeten zorgen om de Katholieke pers te ondersteunen en te verspreiden, wij moeten vrije propagandisten vormen die alle leugens weten te weerleggen, en de echte princiepen te verdedigen.

***

Want, wat gaat er gebeuren zoodra de Koolmijnen ontgind zullen worden ? Custos quid de Nocte ? Wat *kan* Limburg worden ? De kaart van onze Provincie heeft vele gelijkenistrekken met deze van 'nen Kerelskop waaraan men willekeurig allerlei gevoelens weet toe te passen. Wanneer de hersenen van dien kalen schedel in beweging zullen gebracht worden zal hij aan Liefde of Haat, aan Godsdienst of Ongeloof, aan Tucht of Wanorde den voorkeur geven ? Die kolen die er zullen uitkomen zullen zij dienen om alle schoone denkbeelden die eeuwen lang ons Volk bezielden, te

verbranden en te vernielen, of zullen zij de harten van het nageslacht in Liefdevuur doen ontvlammen ?

Laat ons aanhalen wat men zoo al over Limburg denkt.

In de zitting van 14 Maart 1906 zegde men in de Wetgevende Kamers : « Limburg zou wel de rijkste provincie van Belgie kunnen worden », en Citoyen Smeets, die aanstonds de hand op al die rijkdommen wilde leggen, voegde erbij : « en de meest socialistische ».

Het Handelsblad van 9 Oogst 1906 gaf ons de volgende beschrijving, die dient medegedeeld :

« Het stille dichterlijke Kempenland zal rookwolken in de » hoogte jagen; mannen met zwarte gezichten zullen uit den » grond komen, na het « zwarte goud », honderden meters » diep, te hebben losgekapt. En dat zwarte goud zal boven » den grond opgestapeld worden, om tot voedsel te dienen » aan reusachtige vuren, die naast den mond der mijn, » stoomhamers en andere werktuigen van het menschelijk » genie in beweging brengen. En hier ook zullen menschen » met zwarte gezichten dooreen wemelen, spokend rond de » vuren, sprekend eene grove taal ; menschen die, eer zij des » morgends naar het werk gingen, zelfs den tijd niet hadden » vrouw en kinderen te groeten, hun het oud vaderlijk kruiske » te geven, gelijk dit nu nog in deVlaamsche gewoonten ligt.

» Die menschen hebben hunne oude kempische zeden en » gewoonten verleerd; bidden kunnen zij niet meer ; den » pastoor groeten zij niet meer ; zij hebben dat afgeleerd van » de Walen, van de vreemden, die zich hier kwamen neêr- » slaan om in die mijnen en fabrieken te werken. »

De liberale en socialistische bladen van hunnen kant schrijven gestadig : « De nieuwe nijverheid zal in het Kempenland nieuwe denkbeelden brengen en het volk ontslaan, het volk ontslaven, het bevrijden van de priesterheerschappij »... (men weet wat zulke taal wil zeggen).

Na deze verklaringen mag men zich afvragen of, doorden

aard van het werk zelve, door de samentrekking der werklieden in groote nijverheidsgestichten, het volk den geest van huiselijk leven, den eenvoudigen Godsdienstzin niet zal verliezen, en het peil der zedelijkheid onder de bevolking niet zal verminderen ?

Door de menging van Walen, Duitschers en Polen welke onvermijdelijk zal gebeuren, zal de ontwikkeling van onze taal niet verflauwen ? Zal het eigen Vlaamsch onafhankelijkheidsgevoel niet geknakt worden ? — Dat is mogelijk, maar wanneer men ziet dat men aan de kanten van de Ruhr, in Essen, zoo schoone uitslagen heeft bekomen, omdat men bij tijds het gevaar is te keer gegaan, waarom zouden wij dat ook niet kunnen ? Wat zij deden, kunnen wij dat ook niet ? —

Ik denk dat, indien wij de nijverheidswerklieden weten te behandelen, gelijk wij voor de boeren gezorgd hebben ; — indien wij allen ten hunnen opzichte onze plichten van Naastenliefde en christelijke Rechtveerdigheid weten uit te oefenen, dat wij hen dan ook tot ons zullen trekken. Zij zullen degenen volgen, die hun de meeste blijken van rechtzinnige en diepovertuigde Liefde zullen gegeven hebben ; en hun verleden, hunne opvoeding, hunne erfelijke gevoelens zullen medewerken om bij hen de voorvaderlijke getrouwheid aan God en Vaderland te hewaren.

En wat moeten wij daarom doen ?

Eerst en vooral moeten wij de reeds bestaande werken, hierboven aangehaald, versterken en uitbreiden. Wij mogen onze boeren niet vergeten, bijzonderlijk ingezien de lange overgangsperiode die eerst zal bestaan vóor dat de nijverheid gansch ingeworteld zal zijn, en aangezien dat vele werklieden die in de nijverheid hunnen kost zullen verdienen, na het werk in de mijn (of op het fabriek) voor hunnen tuin of hunnen kleinen labeurgrond zullen zorgen. De landbouw zal misschien op zekere plaatsen door den hofbouw vervangen worden,

daarop zal men bij tijd en stond moeten denken. Laat ons dus niet *uitsluitelijk* het oog op de werklieden houden.

De kleine burgerij moet men ook trachten op te beuren, hit vereenigingsleven bij de burgers bevorderen en aanprijzen, kredietsinrichtingen voor hen inrichten. De neringdoeners zal men met malkander in aanraking brengen,en de ambachtslieden helpen om hen aan voordeelige voorwaarden de grondstoffen en werktuigen te bezorgen, en hunne voortbrengst gemakkelijk aan den man te brengen.

Natuurlijk zullen de werklieden weldra onze meeste zorgen vergen : zoodra zij de meerderheid van het volk en het meest medelijdenswaardig volk zullen uitmaken. Vakvereenigingen van allen aard met hunne menigvuldige vertakkingen en ziekenfondsen, werkloozen- en weerstandkassen, spaar- en pensioenkassen, werkbeurzen, ambachtscholen, verzekeringen van allen aard enz... zullen tot stand komen om den werkman te vrijwaren van alle wisselvalligheden waaraan zijn leven blootgesteld is.

Maar na gedacht te hebben op de drie klassen van personen die wij op te beuren hebben : boer, werkman en burger, moeten wij ook denken op de leden van hoogere standen. Deze moeten ontwikkeld en opgeleid worden in nieuwere gedachten, opdat zij ook eindelijk van hunnen hoogen stamboom zouden afkomen, waarop zij nu soms te zeer gerust blijven zitten ; wij moeten hun leeren zich bij het volk te mengen, het te achten, te beminnnen en te helpen.

Met den onvergeetbaren Victor Jacobs mag men hun zeggen : « Ik heb weinig achting voor degenen die jammeren » over het lot der armen, en niets doen voor hen. Ik acht » al niet veel degenen waarvan het hart bloedt bij het zien » der ellenden, en die, om ze te doen verdwijnen, niets » anders weten te doen dan op de tusschenkomst van den » Staat te steunen. Laat ons onze beurzen een weinig meer » doen bloeden, dan zullen onze harten niet zooveel te » bloeden hebben. »

Maar wanneer wij van de plichten van anderen spreken, — van anderen die eene verkeerde opvoeding gekregen hebben, eene opvoeding die meer middeleeuwsch dan hedendaagsch is, — laat ons dan ook onze plichten niet vergeten ; en doen zij te weinig, laat ons des te meer doen, om het evenwicht te bewaren. Hebt gij kennissen, heeft God u een klaar verstand, eene scherpe pen, een welsprekend en gloedvol woord gegeven, weet ze te gebruiken, en laat ze niet verroesten. Want is het gevaar groot voor Godsdienst, Taal en Vaderland, de werkzaamheid van ons, katholieke Vlamingen, moet in evenredigheid nog grooter zijn om het gevaar af te weren. En om onze taak te kwijten moeten wij de goede leerstelsels grondig bestudeeren. Zonder de gedachten van liberale of socialistische school aan te kleven, moeten wij toch ook geen *overdreven* « ascetism » preken. Wat er ook slecht en onwaar is in de materialistische opvatting van het leven, toch is het zeker dat het stoffelijk welzijn der menschen eenen grooten invloed kan uitoefenen op hunne verstandelijke en zedelijke ontwikkeling ; en indien de H Thomas en Paus Leo XIII ons zeggen dat er eene zekere mate van stoffelijken welstand noodig is om zijne christelijke plichten goed te kunnen volbrengen, moeten wij daardoor verstaan dat men aan het volk genoeg lichaamsvoedsel moet geven, dat men het niet mag afbeulen ten voordeele der nijverheid, om het in staat te stellen eenig geestesvoedsel in te nemen.

Daarom mogen wij niet vreezen met het Handelsblad tot degenen die hunnen plicht niet zouden doen, te roepen : « Strijkt niet langer in schuldige onverschilligheid uwe divi- » denden op. Houdt u niet langer verwijderd van de geringen, » van de kleinen, maar leert hunne taal spreken, opdat zij » zich niet in de taal, die gij niet kent, tot speelbal van de » geloofsbestrijders laten bezigen ; schudt die onverschillig- » heid af, of gij zult er eens zelf het slachtoffer van zijn.

Laat ons ook niet vergeten hetgeen Kardinaal Manning schreef : « De tijden zijn aanstaande waarop de Kerk hare

» belangen met geene soevereinen of regeeringen meer » zal moeten afhandelen maar met het volk zelve. »

Wij zullen dus *allen* onzen plicht *moeten* doen, willen wij Limburg redden en zonder katholieke actie mogen wij niet met gerustheid de toekomst inblikken. Zeker is het heden troostend naast de rampen, waar de vijanden der Kerk haar mêe bedreigen, hare moedige en krachtige verdedigerers in zulk groot getal hier te mogen aanschouwen. Indien wij samenwerken, en malkander gloed en moed weten in te geven om het algemeen welzijn te betrachten, indien wij werken tot stand weten te brengen, te onderhouden, en te schikken volgens de noodwendigheden onzer tijden, indien wij het goede voorbeeld altijd geven, liefdadig, volgens onze middelen, zijn, en weten te zorgen niet alleenlijk voor het tijdelijke maar ook voor het zedelijke, niet alleenlijk voor het leven en de gezondheid maar ook voor de veredeling van ons volk; indien wij ons hart in het hart der werklieden weten te storten en ons niet tevreden stellen met de maatschappij op 't papier te hervormen; indien wij gebruik maken van al de gaven die God ons verleend heeft om den godsdienstzin, de zedelijkheid en de vlaamschgezindheid in Limburg te bewaren, oh, dan vrees ik weinig, want gelijk Mgr d'Hulst het verklaart : « La grande importance numérique appartient à la masse, mais *la grande importance dynamique appartient à l'élite de la Société* »,.. en die macht die kunt gij zijn !

Vergeet niet dat alle tijden geschikt zijn om goed te doen... *zelfs de onze.*

Vergeet niet dat God niet alle dagen gereed is om mirakelen te doen, wanneer wij ons zonder hen kunnen redden.

Vergeet niet dat God ons verstand en vooruitzicht, handen en voeten, lichaam en ziel geschonken heeft en dat Hij ons de zegepraal zal geven *indien wij ze verdienen.* Vergeet niet dat er eene macht is, die sterker is dan de Haat en de Nijd

en deze is... *de Liefde*. En bezigen wij deze, oh! dan zal het Limburgsche volk ons toebehooren.

« Als we allen goed meêdoen en niet wachten tot het te » laat is, zegt Hgl Vliebergh, in zijn boek over Kempen, dan » is er te hopen dat we de Kempen aan ons zullen houden, » anders zijn ze voor ons, katholieke Vlamingen, verloren. »

Maar gij zult uwen plicht doen, Gij zult medewerken tot de uitvoering van ons groot christen ideaal. — Mannen van geloof en vaderlandsliefde waren onze voorouders, dàt moeten wij ook zijn. Men moet na onzen dood kunnen zeggen : dat Limburg goed gebleven is, omdat wij er geleefd hebben, en dat, dank aan ons, het voorvaderlijk erfdeel van godsdienst, zedelijkheid, vaderlandsliefde en vlaamschgezindheid ongeschonden nagelaten is aan het geslacht dat opkomt en dat in dezelfde gevoelens zal opgevoed worden.

En dan wanneer die groote nijverheidsgestichten onze arme provincie in een groot, rijk en machtig Limburg zullen veranderd hebben, wanneer onze streek op een groot Parijs of een uitgestrekt Londen zal gelijken, dan zal men, gelijk wij nu de Romeinsche muren der Tongersche vesting bewonderen, met een dankbaar genoegen de puinen beschouwen van onze werken, van onze Schoone Kerk, die allen zullen vervangen zijn door andere machtige kunstgewrochten.. *maar waarin dezelfde geest voortleeft...* onder de bescherming van God en van Onze Lieve Vrouw, Oorzaak onzer Blijdschap.

J. H. Lambrechts van Antwerpen en *M. Vanden Perre* steunen de gedachte door *E. H. Delvoie* vooruitgezet en trekken vooral de aandacht op de noodzakelijkheid van vakmannen te vormen, om de werklieden te geleiden.

Heer Vliebergh van Leuven meent ook dat de toestand in Limburg bedenkelijk is. Op godsdienstig gebied dient misschien wel het meest gewerkt, ten einde te voorkomen dat

men hier den toestand van het Walenland krijge. Men zou er zich thans moeten op toeleggen, te zorgen dat de werklieden welke naar onze Limburgsche streek zullen komen, ook het landbouwbedrijf of ten minste de moeshovenierderij zouden kunnen mede uitoefenen. Hij doet een oproep tot de geestelijken opdat zij waken en zorgen de eersten te zijn en zich niet te laten vóórgaan door de socialisten op maatschappelijk of economisch terrein.

Voorzitter Bellefroid — brengt de vergadering op de hoogte der maatschappelijke inrichtingen welke in Limburg bloeiën.

In Limburg, onder andere, bestaan reeds vijf genootschappen van mijnwerkers. — Een gevaar bestaat in die groote vergunningen welke aan kapitalistische maatschappijen gegeven worden. Men zou het Staatsbestuur moeten verzoeken, zulks zoo zelden mogelijk te doen. De boer moet meester blijven van zijn stuksken grond.

Mgr. Keesen. — Onderzoekt wat van nu af reeds moet gedaan worden :

1° De beroepschool van Hasselt vooruit doen gaan. Hij vraagt zich af, of men de eerste beginselen van het vakonderwijs niet reeds in de lagere school diende aan te leeren.

2° Wij moeten nu de gronden aanschaffen bestemd voor de noodige werkmanswoningen, die bij voorkeur aan de Vlaamsche werklieden zouden verhuurd worden.

Onze Vlaamsche jongens, zorgvuldig uitgekozen, zouden moeten opgeleid worden in het mijnwerken en daartoe de praktische school der koolmijnen volgen. Deze jongelingen zouden best in een soort associatie kunnen vereenigd worden.

M. Bellefroid. — Bedankt Heer Minister *Helleputte*, — die bij 't begin dezer bespreking reeds de zaal ingetreden is en aan 't bureel heeft plaats genomen — voor zijne tegenwoordigheid. « Gij zijt, zegt M. Bellefroid, de Minister der

kleinen, waarvan gij de zorgzame vader geworden zijt. Gij zijt tevens de afgevaardigde van de grootste helft van de Provincie Limburg en alzoo best in staat die toekomst, waarover wij hier beraadslagen, te verzekeren. »

Minister Helleputte — zegt dat hij voornamelijk naar deze afdeeling gekomen is, als volksvertegenwoordiger van Tongeren-Maeseyck. 't Is, zegt hij, omtrent 18 jaar, dat ik met onze vrienden van Limburg samenwerk, om Limburg zijn Vlaamsch en katholiek karakter te doen behouden. 't Is althans niet zonder vrees, dat ik de veranderingen te gemoet zie, welke hier zullen gebeuren. Ik heb streken gezien, omtrent zoo goed als Limburg, die over 40, 50, 80 jaar nog dóórgoed waren en nu slecht zijn geworden. Wij moeten dus het gevaar beseffen en de toekomst vreezen. Dit wil niet zeggen, dat wij de armen moeten kruisen en moedeloos afwachten wat komt. Integendeel, want die toekomst zal zijn, gelijk wij haar zullen maken. Indien Limburg slecht wordt, zal het onze schuld zijn. — Dat iedereen zijnen plicht vervulle in volle mate. — Limburg moet Vlaamsch, katholiek en ordelievend blijven. Daartoe zijn al de aangewezen middelen goed, indien wij ze maar doelmatig weten aan te wenden. — Ik ben overtuigd, dat de toekomst van Limburg grootendeels zal afhangen van het bewaren der taal van het volk. Daartoe moeten wij onze scholen inrichten, want in de Vlaamsche school ligt onze toekomst en ook de volharding van ons volk in zijn katholiek geloof. — Maatschappelijke werken moeten zeker veel en talrijk ingericht worden ; alleen moeten wij zorgen daarmede de eersten te zijn. Wij moeten aan het volk de overtuiging geven, dat in onze handen hunne belangen liggen. — Over omtrent 2000 jaren heeft het Kristendom niet gewacht naar ander voorbeelden om het volk vrij te maken. Welnu deze is nog de plicht der Kerk en zij zal er niet aan te kort komen.

Het volk gaat niet naar het socialismus om diens strekking, maar omdat het zegt : wij zijn de partij van het volk. — Dat ook de Katholieken zulks luide roepen, want zij mogen het met recht en rede voorwaar, en het volk zal tot ons komen, liever dan tot de socialisten. — Indien wij dus zóó willen werken, zullen wij het voorbeeld geven aan heel de wereld. — (Langd. toejuich.)

Heer professor *E. Ossenblok* van Borgerhout, brengt hulde aan het « Davidsfonds » van Tongeren, dat de Congresleden zoo gulhartig ontvangen heeft en mogelijk heeft gemaakt, dat alles hier zoo goed is kunnen afgehandeld worden.

Hij bestatigt, dat men hier bijeengekomen is uit alle gewesten : geestelijken, leden van het onderwijs en uit den burgerstand. Hij vraagt zich af, of ook de adel belang heeft in de zaak die hier wordt besproken. Zoo ja ! Waar bleef de Limburgsche adel ?

Een jonge geestelijke, *E. H. Priem*, vraagt nog het woord en meent dat naast de vakvereenigingen, welke de katholieken oprichten, er ook een kring moet bestaan van hoogere ontwikkeling voor het volk. Op dit gebied moet er gewerkt worden naar het voorbeeld van Duitschland. Hij uit een wensch in dezen zin.

Heer Adv. Van Dieren (Leuven). — Mijnheer Vliebergh deed opmerken dat men geen uitsluitend belang diende te hechten aan de Vlaamsche gezindheid dan wel aan de economische ontwikkeling.

Mijne bedoeling was : ik aanzie de Vlaamschgezindheid niet als een doel, maar als een middel. Moest het bewezen worden dat de Vlaamschgezindheid schade zou doen aan de Vlaamsche zaak, dan zou ik de Vlaamschgezindheid afzweren. — Wij willen Vlaamschgezindheid als middel, ter beoefening onzer taal die verzedelijkend is en voorbehoedend

tegen ongodsdienstigheid. — Hoe zullen wij ertoe geraken onze scholen te vervlaamschen en in de hoogeschool een Vlaamschen leergang in te richten, zonder daartoe opgeleid te zijn door de vervlaamsching van het middelbaar onderwijs ?

— Wij eischen dus, voor het behoud van ons volk en van Limburg, de vervlaamsching van lager, middelbaar en hooger onderwijs.

M. Lambrechts — denkt dat het onmiddellijk vervlaamschen van het middelbaar onderwijs niet hoog noodig is om een leerstoel te hebben voor de Vlamingen in de hoogeschool.

Dr Speleers — drukt den wensch uit, dat het «Davidsfonds» in 't vervolg op zijne Congressen zich vergenoege met algemeene vergaderingen, waarop slechts een beperkt aantal punten zouden behandeld worden.

Heer Voorzitter Bellefroid — bedankt de verslaggevers, sprekers en deelnemers dezer belangrijke werking. — Dat van dit Congres de indruk zij, zegt hij : « Dat een Vlaamsch onderwijs op allen graad, hoog noodig is. — Dat onze stem zoo hard klinke dat zij gehoord worde door degenen welke geroepen zijn de wetten te maken.

Zeer Eerw. Heer Vlerick (Aalst) — bedankt den Voorzitter.

Ten slotte worden de wenschen van den Eerw. Heer *Emiel Delvoie* voorgelezen door de vergadering aangenomen. Hiermede sluiten de werkzaamheden van deze afdeeling.

AFDEELING DER VLAAMSCHE BEWEGING

Het Bureel dezer afdeeling is samengesteld uit de Heeren : D. Claes, Voorzitter, Nic. Theelen, Ondervoorzitter, H. Vandeweerd en Em. Van Grieken, Schrijvers.

Zeer talrijk is de bijwoning der werkzaamheden dezer afdeeling.

De W. E. H. Spaeninckx, leeraar aan 't Klein Seminarie te Hoogstraeten, kon op tijd niet te Tongeren aankomen en moet het Congres zijn verslag missen over « De Vlaamsche beweging en de Vlaamsche uitspraak ».

't Was dan de Wel Eerw. Heer Cuppens, pastoor te Loxbergen, de gemoedelijke Limburgsche dichter en kundige tooneelschrijver, die de zitting inleidde met het volgend praktisch en zaakrijk verslag over de « Vlaamsche Tooneelmaatschappijen op den buiten ».

HET TOONEEL OP DEN BUITEN

Ik weet eerbiedweerdige lieden, priesters en leeken, die onwrikbaar staan op hunne meening dat alle tooneelspel, zoowel op den buiten als in stad, uit den booze is.

Anderen, misschien het klein getal en meest jongeren van strekking zoo niet altijd van jaren, houden het tooneelspel voor iets dat velerhande zeer gewichtige, zoowel verstandelijke als zedelijke voordeelen oplevert of althans geven kán.

De eersten meenen dat het tooneelspel bij de spelers ijdelen snoef en verwaandheid kweekt, bij spelers en bij toeschouwers allerlei kwade driften opwindt, dat het hen voert tot een leven van ijdele verbeelding en valsche opvattingen, dat het gelegenheid baart tot afkeurensweerdige zamenkomsten, ja, tot onzedelijke avond- en zelfs nachtvergaderingen en misselijke verkeering beider geslachten ; kom, dat het in alle geval meer kwaad verwekt dan goed, en dat bijgevolg een ernstig man, een verstandige en voorzichtige christen alles wat naar tooneelspel of tooneelmaatschappij riekt, onbermhertiglijk te keer moet gaan en uit het dorp weren als een « pomperijtje » van den kwade, des te gevaarlijker omdat het zich zoo verlokkelijk weet vóór te doen.

De anderen, even eerbiedweerdige menschen en even goede priesters of christenen, maar wellicht minder eng van geest

en breeder van herte, houden het tooneelspel voor iets dat, gewis, erg misbruikt wordt of kan worden, veel kwaads kan stichten en zelfs doet.

Nu, dit weet iedereen.

Maar zij denken ook dat het tooneelspel, verstandig begrepen, met edele en christelijke doeleinden en middelen aangelegd, een zeer ernstig, ja, een uitstekend middel is om allerlei schoons, goeds en veredelends te weeg te brengen, ook en voornamelijk op den buiten.

De meest doorslaande reden die zij weten te geven om hunne overtuiging te staven is wel dat de H. Kerk zelve het tooneelspel gebruikt heeft gedurende verschillige eeuwen tot stichting en onderwijs, ja, tot edel en feestelijk verzet van het christen volk.

Bewijzen overigens de gelijkenissen van het H. Evangelie, zoo dramatisch voorgesteld, zoo dikwijls verzinnelijkt, in oudere tijden, op het kerkelijk tooneel of in de ommegangen, en gevallen uit den Goddelijken mond der Wijsheid zelve, bewijzen ze niet dat de H. Kerk, toen zij het tooneelspel in onze landen *schiep*, niets anders meende te doen als de inzichten van haren Goddelijken Stichter raden en te gemoet komen ?

* * *

Laat mij eenige onbetwistbare voordeelen aanhalen die pleiten voor het oprichten en 't ondersteunen van tooneel op den buiten.

Is het tooneel geen edeler tijdverdrijf als die onmenschelijke, winterdaagsche drinkgelagen en smulpartijen, of als dat buitensporig kermis vieren, dwaas en wild gespring en gedans op de galmen van gehuurde draaiorgels, of ander dorper ketelmuziek ?

Ons volk moet gewis een eerlijk verzet hebben op zijn tijden. Maar het is een plicht van hen die er voor staan, te zorgen dat dit verzet van zulken aard weze dat het overeen-

stemme met de weerdigheid van christenen en van beschaafde menschen (1).

Het tooneelspel, verstandig aangelegd, vormt en ontwikkelt den geest en zelfs de goede manieren van spelers en toeschouwers. Men is somtijds verstomd als men den gezonden kunstzin, de zielefijnheid van onze vlaamsche dorpsjongens bemerkt ; als men ondervindt hoe zij, na wat tooneelbëoefening, wakkerder van geest en van spraak, beleefder en heuscher worden in hunne betrekkingen met elkander, hoe zij langzamerhand een echten walg krijgen van sommige vermaken en tijdverdrijven, die zij vroeger als de eenigst mogelijken voor hen hadden gehouden.

Zou het tooneel verder geen uitstekend middel zijn om het taalgevoel. den eerbied voor eene gekuischte taal en de beoefening der beschaafde uitspraak — iets dat zoo onzeggelijk veel te wenschen laat op den buiten in onze vlaamsche gouwen — om die verschillige en zoo belangrijke doeleinden na te streven en te bereiken ? Wie zou daar wel aan twijfelen ?

Verders kan er voorvast ook een zedelijk-goeden invloed uitgaan van het tooneelspel, zoowel over de spelers zelven als over de toeschouwers, mits de gespeelde stukken, zonder daarom zedepreekend te moeten heeten, recht zedelijk wezen.

Ik houd het ervoor dat eene degelijke zedeles, uitstralend uit een christelijk-opgevat tooneelstuk, veel straffer de gemoederen raakt, een diepere print slaat in de zielen, dan de welsprekendste zedepreek.

(1) Ik weet een dorp in 't Brabantsche, waar een viertal rondreizende speellieden op drie kermisdagen vijf honderd frank dansgeld klopten uit den zak van de boerenjongens. De pastoor zelf richtte tegen de volgende kermis een tooneelgilde op, leerde zijn vurigste dansers een kluchtspel en een klein drama opvoeren gedurende de kermisdagen, met wat schoone vlaamsche deuntjes ertusschen, verdiende over de honderd frank voor zijne parochiewerken, en ontving de getuigenis zijner parochianen, jong en oud, dat men zich nooit te voren zoo goed en zoo treffelijk vermaakt had als met die « comedie-kermis ».

En ware 't dat een tooneelstuk niets anders en verwekte dan een breeden, gezonden, jubelenden lach — wel, de *eutrapelia*, zoo leert S. Thomas, de deugd van zijnen evennaaste een eerlijk tijdverdrijf te verschaffen, ja, van hem eens hertelijk te doen lachen, is ook eene christelijke deugd !

En ik heb nooit gehoord dat verdrietelijke kniezers en geelzuchtige zuurkijkers op 't gulden heiligenboekske werden ingeschreven. Laten wij ons goed, eenvoudig landsvolk al eens doen lachen, lachen dat het schokt — het lacht zoo geerne, omdat het een gezond, blijgeestig en braaf volk gebleven is !

* * *

Welke spelers zal men kiezen ?

De deftigsten van 't dorp, als 't mogelijk is, en de verstandigste jongens.

Met onbeholpen spelers maakt men het tooneelspel eerder vervelend en bespottelijk ; met uitschot van volk, met straatbengels en liederlijke kerels kan men geen goeds verrichten en doet men het tooneel in minachting vallen bij deftige lieden. De boeren zouden welhaast geen onderscheid meer maken tusschen zulke tooneelspelers en de rondreizende kotjespaljassen, die zij somtijds, en altijd met verachting, een genadepenning toegooien in het kermiskraam.

Mag men stukken opvoeren met vrouwenrollen ? Dit is eene zeer netelige vraag, die ik op mijn eigen niet en durf beantwoorden.

Het is zekerlijk hoogst af te keuren tooneelspeelsters van beroep op het dorpstooneel te laten komen. Zij zijn te wereldsch, verwekken een kwaden indruk door hare lichtzinnige zeden, hare kleederdracht,houding,gebaren en oogenspel enz., brengen de simpele gemoederen der boeren en boerinnen op hol, schuimen de gansche opbrengst weg van een too-

neelfeest en laten niets achter als de koppige en ongezonde walm van gemeen reukwerk.

Neen, geene « actrices » op het dorp !

Maar zou het gansch af te keuren zijn zoo men, in alle bescheidenheid, en met de grootste voorzorgen van onberispelijke deftigheid, in sommige dorpen waar de omstandigheden het zouden toelaten, ja, min of meer vereischen, — bijvoorbeeld om een minder goed tooneel te keer te gaan — aan de deftigste en braafste meisjes, voornamelijk aan zusters of dochters der medespelers, kleine en korte, niet al te opvallende rollen toevertrouwde ?

Ik denk het niet.

Stukken daar kunst en *waar* leven inzit, die voldoen aan hoogere letterkundige eischen, zijn zeer moeilijk denkbaar zonder vrouwenrollen en 't is mischien eene der voornaamste redenen van de minderheid onzer katholieke tooneeldichters tegenover de niet-katholieken, dat zij in deze zake, tot nog toe zoo gebonden en geboeid staan, door een wellicht wat al te eng geweten.

Nu, ik laat het aan anderen, wijzer en hooger dan ik over, hierin te beslissen.

Nog een woord over de keuze der tooneelstukken.

Vooreerst en vooral geene moord- en branddramas, met veel gehuil, gejammer en gejank in ! Zij kunnen niet anders dan verderfelijk inwerken op de eenvoudige landslieden, ze zijn volstrekt anti-artistiek, smaakbedervend, ja, onzedelijk !

En het is geen reden dat zulke draken aan het weinig- of niet ontwikkeld volk zouden behagen, hem zouden doen griezelen van laag en lijvelijk wreedaardig genot, om zich over hunne voorstelling te verschoonen. Neen, speelt dan liever niet ! Uwe handelwijze is barbaarsch en onchristelijk !

Indien men dramas opvoert, het wezen dan zulke die, treffend — waar, ernstige gevallen uit 's menschen zieleleven, en waar eene levensles uitvloeit, kort en goed uitbeelden. Zij

mogen niet te lang van draad zijn, niet declamatorisch en overdreven, noch al te gezocht als verwikkeling of toestanden, maar zij moeten eenvoudig, kort en klaar, levendig van handeling zijn en vrij van die belachelijke « tirades », alleenspraken, ja ook van saaie zedeprekerij, die een redelijk mensch moeten doen schokschouderen en ... geeuwen.

Sommige tooneelbestuurders kunnen zich gloeiende kwaad maken tegen het « lomp publiek » dat durft schaterlachen bij de (naar bestuurdersmeening) meest zielroerende toestanden en ... sterfgevallen op het tooneel.

De blijde lach waarmee het volk altijd zulke belachelijke « sentimentaliteiten » begroet, is voor mij steeds een bewijs geweest voor de gezonde opvatting van het volk en de ... domme, onnatuurlijke aanstellerij van den schrijver of van den speler.

Stelt hem waarheid, gemeende waarheid voor, ook van de hoogste, de fijnste of de droefste, het volk zal aan 't genie van den oprechten kunstenaar de hoogste getuigenis van waardeering geven die het geven kan, — een eenvoudige traan, opgeweld uit zijn eenvoudig en edel hert.

Indien men blij- of kluchtspelen opvoert, zoo dient men die te kiezen, één uit honderd van wat tot nu toe zooal gedrukt en verkocht wordt (1).

Flauwe, domme « kluchten » zonder wat pit, wat natuur, wat levend « karakter », wat echte geestigheid of *humour in*, vergezochte aaneengeflanste toestanden of woordspelingen, websch en flepsch afkooksel van fransche geestigheid, met den eeuwigen babbelaar daarin van een huisknecht die niet en weet waar blijven met zijn pluimen borstel, ei ! hoe zou men daarmee ons gezond vlaamsch volk nog langer blijven ver-

(1) Op twintig stukjes die ik eens bestelde bij een uitgever werd er, na lezing, door mijne boerenjongens geen enkel gevonden dat zij niet *te flauw* vonden om het aan te leeren!

velen, ons Volk dat nochtans zoo geerne lacht, als het de moeite weerd is !

En dan, geene stukken die te veel kosten om ze op te voeren, waar velerlei tooneelschermen, allerhande rommel, kostelijke kleederen voor noodig zijn.

De boer geeft al zeer moeielijk een half-franksken uit voor zijn inkoomgeld: hij bemerkt veel beter dan de stedeling, met zijne heldere, natuurgewende oogen, den valschen schijn van 't zij welken, hoe goed geschilderden scherm en van het schitterendste klatergoud en de kleurrijkste zijde van « drie ellen voor 'nen frank ». Hij koestert hetzelfde misprijzen voor «décors» als Shakespeare in zijnen tijd, als de groote tooneelschrijver die op zijn pover en onveranderlijk tooneel een stok stelde met een plank, waarop geschreven stond « dit is een paleis » of « dit is een bosch » naar gelang de loop van het spel zulks meebracht.

Maar hij deed, hij, de groote dichter, de schamele lijst weldra vergeten voor de heerlijke tafereelen van het leven die zij omvatte.

Zorgt dus vooral dat het opgevoerde spel het zien en het hooren weerd zij, en het volk zal U toejuichen, al speeldet gij in de opene lucht, op een stel van ledige vaten met ruw berd er op.

Kleine, fijne, pittige tweespraken kunnen meer schoons en goeds te weeg brengen, als zij goed geschreven en voorgedragen zijn, dan de rumoerigste draken en het felste stemgebulder die valsche kunst mag ingeven.

En, om te eindigen, meen ik er ook te moeten op drukken dat er voortaan, bij middel van tooneelgilden op den buiten moet gezorgd worden voor het aanleeren en het verspreiden van ons hedendaagsch vlaamsch, heerlijkbloeiend volkslied !

Immers, in de tooneelfeesten, gewoonlijk zoo geerne bezocht, heeft men de schoonste gelegenheid om ons volk te leeren zingen, de heerlijke liederen die onze dichters en toonkundigen aan het scheppen zijn.

WENSCHEN

1/ Het Davidsfonds zorge dat in elke vlaamsche gouw een groep tooneelliefhebbers ontsta door de maatschappij geldelijk ondersteund, en die, op aanvraag, modelvertooningen geve op den buiten.

2/ Het Davidsfonds noodige bekende en goede tooneelschrijvers uit en betale hen om tooneelstukken te schrijven die beantwoorden aan deze drie vereischten: gemakkelijk om opvoeren, degelijk en zedelijk, maar niet zedepreekend.

3/ De hoogstudenten moesten onder de verloftijden op de dorpen schoone tooneelfeesten inrichten tegelijkertijd als liederavonden.

Besluit : — 1° Dat het « Davidsfonds » zorge, dat in elke gouw een tooneelverbond ontsta dat modelvertooningen zou inrichten op de dorpen, met geldelijke en zedelijke ondersteuning van het « Davidsfonds » ;

2° Van flinke tooneelstukken doen te schrijven en die degelijk te betalen, opdat de schrijvers goed werk zouden kunnen leveren ;

3° De Hoogstudenten zouden zich kunnen verstaan en vereenigen, om die modelvertooningen op het dorp te geven.

M. D. Claes, Voorzitter. — Is ook van gevoelen dat de Katholieken meer het tooneel zouden moeten beoefenen. Dit immers is van kerkelijken oorsprong en het volk is er zeer mede ingenomen. — Naast den wensch uitgedrukt door den eerw. verslaggever, uit de heer Claes de gedachte, dat niet alle stukken geschreven worden voor de buitenbevolking, drukt den wensch uit dat de katholieken in de steden een uitsluitend katholiek theater zouden stichten, waar wij 's avonds onze vrouwen en dochters zouden kunnen naartoe leiden.

Mgr Keesen doet onder eerbiedige toejuichingen der rechtstaande aanwezigen, zijne intrede in de zaal.

De Heer Voorzitter, *Claes*, schorst de bespreking op en verwelkomt den achtbaren senator.

Mgr Keesen bedankt den voorzitter en de vergadering wegens de hem gebrachte hulde. Hij betuigt zijne genegenheid voor de Vlaamsche zaak en geeft verscheidene wenken nopens deze. Nopens de vervlaamsching van het onderwijs zinspeelt hij op de Coremanswet en geeft hij te kennen dat hij de zaak door de vrije werking der onderwijshoofden zou willen opgelost zien (algemeene en woelige ontevredenheidsblijken in de vergadering).

Adv. Joz. Van den Broeck ONDERBREEKT : « Heer Voorzitter, het congres heeft op de algemeene vergadering bepaald uitspraak over dit punt gedaan. Mag daarop teruggekomen worden ? — Zoo vraag ik daarover het woord om Mgr Keesen tegen te spreken » (luide toejuichingen).

De *Heer Voorzitter*. Het punt staat niet meer aan de dagorde.

Mgr Keesen bedankt nogmaals de vergadering wegens de hulde die zij hem gebracht heeft en drukt den wensch uit dat wij — in « Vrijheid en blijheid » ons doel zouden mogen bereiken. »

De Heer *Nic. Theelen*, wiens bijna veertigjarige ondervinding als tooneelschrijver en tooneelbestierder een onbetwistbaar gezag schenkt in zake van tooneel, ontwikkelt, op zijne beurt, de volgende gedachten over « De Vlaamsche tooneelmaatschappijen in de Steden ».

Eerwaarde Heeren, Dames en Heeren,

Er zijn menschen die te goed zijn : zij kunnen u niets weigeren. Hoedt u van die.

Wanneer gij van hen iets moet gedaan krijgen, beloven zij het u, altoos. Maar wat gij dan ook van hen krijgt, is bitter weinig. Zij beloven immers te veel, meer dan zij geven kunnen.

Al zeg ik het zelf, dames en heeren, voor dit congres toch, behoorde ik wel 'n beetje bij die soort van lieden t'huis. Was het uit zwakheid? was het omdat mijn geestdrift voor deze plechtige zittingen mij mijn geringe krachten heeft doen overschatten, ik weet het zoo heel juist niet, maar ik heb *al* beloofd waarom men bij mij is komen aankloppen.

Mogen ons congres zelf en zijne feesten er niet te zeer door geleden hebben!

Ook nu weer, heb ik mij laten inschrijven door onzen algemeenen sekretaris, den zeer Eerw. Heer Kanunnik Evers om u verslag te geven over het Vlaamsch tooneel in de steden, en... ik sta nu hier met gansch ledige handen vóór u, omdat andere bezigheden mij tot nu toe belet hebben zoo een verslag in een te zetten, en met opgave van feiten en cijfers aan te vullen.

Gelukkig voor u en voor mij, komt de wel eerwaarde en geleerde heer pastoor Cuppens, dit bijna geheel in mijne plaats te doen... immers wat hij zoo netjes gezegd heeft over de dorpen, de beweegredens die hij in zijne rede zóówel heeft doen gelden, dat alles is ook waar voor de steden.

Het nut van het Vlaamsch tooneel dààr, is ook het nut van het Vlaamsch tooneel hier.

De kunst verzacht de zeden en veredelt den mensch zoowel rond de kathedralen, als in de omgeving van het nederiger heiligdom van Loxbergen. En in de tooneelkunst zien wij nagenoeg al de schoone kunsten in oefening.

Het is de dichtkunst door het werk van den schrijver en zijne verbeelding; de schilderkunst en de beeldhouwkunst door de tafereelen die zich ontrollen vóór de oogen van den

toeschouwer en hunne kleuren idealiseeren in 't glanzend waas van het voetlicht : de toonkunst in het opfrisschen der tooneelen door instrumentaal muziek en zang, ook wel zeker door de zangerigheid van het kunstig gesproken woord, dat met zwier en goeden smaak door al de sporten der toonladder heen weet te zweven.

De ware kunst is eene streving naar het ideaal : en de realistische strekking, waar ook de tooneelkunst op heden haren steen des aanstoots vindt, kan door mij niet als de ware kunst worden aanschouwd, nog veel minder als de *eenige*, zoo als enkelen het willen doen gelooven.

Zeker de tooneelkunstenaar moet het werkelijk leven weder-geven op het tooneel. Hij moet de menschen schilderen, zoo-als zij zijn, handelend en sprekend in de doening van het leven, maar het is tegen het veredelende doel zelf der kunst, zijne schetsen slechts *daar* te zoeken, waar er bijna uitsluitend voorbeelden worden gegeven ter ontaarding en verdierlijking.

Er zijn niet alleen lage karakters bij onze mindere bevolking in stad en dorp, niet alleen wezens die van hun verheven doel zijn afgeweken, — zooals zekere school het zou willen doen gelooven, — er zijn daar ook verhevene zielen en vele harten vol zelfverloochening, geesten boven het aardsche verheven, menschen vol ideaal in hunne liefde, liefde voor God, van den krijger voor zijn vaderland, van den burger voor de vrijheid, van de moeder voor haar kind, van den man voor de vrouw van zijn harte. En die edelen naar de ziel — bewegen er zich soms in de nederigste omlijsting. — Men vindt ze in elken rang der samenleving, niet alleen onder de daken der weelde, ook in de hutten der armen.

Wij zijn niet tegen het realism, in dien zin dat de niet verergerende werkelijkheid in het leven, van het tooneel zou moeten worden verbannen, als is zij ook nog droevig, belachelijk, ja, walgend soms : het tooneel moet waar zijn, maar die nare

werkelijkheid mag niet overheerschend zijn, noch veel minder uitsluitend er leven en handelen.

Even als in een tafereel, het donker der schaduwen dient om, voor het genot van het oog, het licht van het gemaalde zooveel te meer helder uit te doen schijnen, zoo moet ook op 't tooneel het slechte in den mensch worden weergegeven, om het schoone, het goede beter te doen vatten en bewonderen.

Zooals de wel eerwaarde heer Cuppens zooeven zegde, de oefening op het tooneel moet er veel aan bijdragen, om de uitspraak der moedertaal te zuiveren en te verbeteren ; welnu hoe zou dat doel kunnen bereikt worden, indien men op een Vlaamsch tooneel, de menschen deed spreken gelijk zij spreken in de werkelijkheid, dat is in de platte taal van hun gewest ?

O ja zeker, het gebeurt al eens vaak, dat om den toeschouwer te behagen, — op het tooneel niet alleen in de dorpen, ook in de steden, — tooneelstukjes in de platte taal der streek worden gespeeld ; maar wij kunnen ons daar geen bewonderaar van verklaren. Bij uitzondering mag zoo iets wel gebeuren, maar wij weten bij ondervinding dat meestal de geest dier spelen bestaat in eene klopjacht op de meest platte uitdrukkingen die gehoord worden onder het volk, en de lach die door de zaal schatert, en ze zóó luid onderstreept, is maar al te zeer een wenk om op die baan voort te gaan, dat is, voort te zakken, altoos lager.

Het tooneel dat niet weinig heeft bijgedragen om in de steden onze Vlaamsche taal in aanzien en eer bij te doen winnen, moet 't middel zijn om onze letterkundige taal te laten vloeien van de lippen der spelers. Ook is het een heel goede maatregel van in de tooneelwedstrijden die in het land plaats hebben, niet alleen als belooning een prijs te geven van beste uitspraak, maar ook van de goede degelijke uitspraak te doen

meetellen bij de punten die er, in de verschillige onderdeelen van verdiensten eener opvoering, kunnen worden behaald.

Het is een feit dat de jonge heeren die zich hebben geoefend in de Vlaamsche tooneelkunst, in de wereld ook, hetzij als professors, hetzij als advokaten, als redenaars bij gelegenheid of in politieke vergaderingen, vlot weg de moedertaal spreken en eenen zwier weten te geven aan hunne volzinnen, die altoos den besten indruk nalaat.

Het Vlaamsch tooneel is een wapen voor de moedertaal. Het Vlaamsch nationaal theater van Brussel, al kunnen wij ook niet al de stukken goedkeuren die er voor het voetlicht worden gebracht, heeft veel bijgedragen tot het verlevendigen der Vlaamschgezindheid in de hoofdstad en in de voorsteden, en daar de Vlaamsche tooneelschrijvers in het algemeen veel zedelijker zijn dan de fransche, heeft het toch velen die tooneelgenot verlangen, teruggehouden van het onzedelijke, het schandalige, waaraan zij anders in de Fransche schouwburgen hun hart zouden zijn gaan bederven, en hunne ziel bevlekken.

In kleine steden is de kring der Vlaamsche tooneellisten ook van lieverlee de kring geworden der Vlaamschgezindheid ter plaatse, en hunne toeschouwers, die langen tijd niets anders mochten smaken dan Fransche tooneelletterkunde, en meenden dat er buiten deze niets te vinden was dan van onbeduidende waarde, werden niet alleen verrast door puike opvoeringen in dewelke de Vlaamsche kunst de kracht van haren vleugelslag deed bewonderen, maar, medegesleept door de zoetluidende uitspraak onzer schoone moedertaal, voelden zij zich als het ware voor deze hunne harten verwarmen.

« O wat is onze taal toch schoon als ze zóó gesproken wordt ! » dat is een uitroep dien ik meer dan eens bij zoo'n Vlaamsch publiek heb gehoord, en hij was mij steeds eene aanwakkering om de Vlaamsche jongelingen en mannen aan

te zetten tot eene immer meer verzorgde en liefelijk vloeiende uitspraak der moedertaal.

Het tooneel is een wapen, zegde ik zooeven, en in den strijd helt de overwinning naar den kant van die welke de krachtigste wapens tot hunne beschikking hebben en weten te gebruiken. Ook in den strijd voor het goede is het tooneel een wapen en het moet er zijne diensten bewijzen.

Een stroom is niet tegen te houden op zijn weg naar de zee, hij moet worden geleid in stevige oevers, opdat zijne wateren den omtrek niet zouden onveilig maken en ongezond, ook, opdat hij krachtig zoude wezen om schepen te dragen én weelde zou brengen aan de bevolking langs zijne boorden.

De liefde tot de tooneelkunst keeren is niet mogelijk.

Sedert meer dan twee duizend jaren doet zij het harte der menschheid kloppen.

Het volk wil weenen, lachen en het schoone toejuichen, bij treur- en blijspelen, het genot smaken dat zijne tooneelartisten hem doen genieten.

Slechte tooneelstukken bederven het volk meer, dan slechte redevoeringen dit kunnen, goede tooneelstukken kunnen soms meer uitwerken ten goede dan een welsprekende redenaar op den kansel zelven.

Een goed tooneel moet dus immer naast een slecht oprijzen, evenals een katholiek blad naast een liberaal, evenals een redenaar voor het ware, naast eenen in den dienst der leugen.

't Is de eeuwige strijd die de strijd der menschheid is sedert de erfzonde, en die moet gestreden worden overal: de strijd tegen God, de strijd voor God.

Bij een katholiek en een Vlaamsch katholiek vooral, moet die strijd der zielen voor Christus, alles overheerschen.

In mindere steden zooals hier, is dikwijls de strijd tusschen katholiek en anti-katholiek, niets anders dan de strijd van

societeit tegen societeit, en daar in zulke societeiten de tooneelafdeeling het meest lokt, is die strijd grootendeels beperkt tusschen de eene tooneelafdeeling tegen de andere.

Volk moet er getrokken worden, om 't meest, hier of daar.

Bezoekt een jongeling die de wereld intreedt, een paar malen de liberale societeit : hij is er ingelijfd, en van zelfs glijdt hij naar den weg van het ongeloof, in het kamp der strijders tegen God.

Gelukt de liberale societeit erin eene familie die nog niet in de eene of andere partij is geklasseerd, eenige malen tot haar te trekken : zij houdt zich ervan overtuigd dat zij weldra die familie tot haar gevolg zal mogen rekenen.

De katholieke tooneelvereeniging heeft dus den plicht in dien strijd de zege te behalen, dat is, de eerste te zijn om het volk tot haar te brengen. Zij moet dus de eerste zijn in kunst, en ook de eerste in de gunst van het volk. Hare feesten moeten boeien meer dan die harer mededingster.

Om die feesten aanlokkelijk te maken mag zij terugdeinzen noch voor werk, noch voor opofferingen. De strijd is hier ongelijk, dat is waar: de liberale societeit kan pleizieren en vertooningen geven die een katholieke societeit niet geven mag, maar *al* wat deze bieden kan, binnen de palen der principen en der wetten van Kerk en van God, moet zij durven geven ook, als het noodig is, om de gunst en den toeloop van het volk te blijven behouden, en dit volk dan ook tevens te verbeteren en te richten door de groote lessen die verkwikkend stralen kunnen, uit een veredelende tooneelkunst.

Wapen tegen wapen moet onze leuze zijn, en dat wapen moeten wij steeds scherpen en versterken naar de verbeteringen van den tijd.

Brussel heeft tal van schouwburgen, niet een is katholiek, de meeste zijn slecht, enkele zelfs gemeen.

Het volk wil naar het theater, en het katholiek volk der hoofdstad weet niet waar ter schouwburg heen. Het gevolg is : dat men dikwijls in verdachte opvoeringen personen bemerkt die men daar *nooit* zou mogen zien.

Waarom daar ook geen theater tegen theater opgebouwd ?..

Een schouwburg dien men zou mogen bezoeken, om er niet alleen vermaak, maar ook verbetering te kunnen vinden ?

De katholieken besteden zooveel millioenen aan goede werken, waarom ook niet ééne, aan dát werk ?!

De bijval ware zeker en het voorbeeld groot in het land en buiten het land.

De katholieke Kerk is er geene doode ; voorzichtig en trouw altoos aan de Goddelijke Leer, weet zij toch mêe te gaan met de eischen van den tijd ; waarom zouden hare kinderen hier staan moeten blijven op de baan der kunst, en zich vooruit laten streven door de kinderen der dwaling ?...

Eerw. Heer Walgrave. — Indien het tooneel slecht was, zou men het moeten afschaffen in onze collegies en andere onderwijsgestichten. Doch het is integendeel goed ! Hij zou liever zien, dat er minder vertooningen gegeven werden, doch vertooningen van goede en groote stukken, ferm bewerkt en goed opgediend, eerder dan talrijke nietigheden of in der haast aangeleerde draken. — Hij is ook tegen het afschaffen der prijsuitdeelingen en vindt dat deze veel goed hebben, daar ze gelegenheid geven tot vertooningen.

De Heer De Vreese van Gent wil ook niet, dat men in de collegies de vertooningen afschaffe ; hij vraagt slechts dat men dezelve vervlaamsche. « Wij moeten er toe komen, zegt hij, dat ieder Vlaamsch collegie, elk jaar een Vlaamsch stuk spele. Hij geeft als voorbeeld den Tooneelkring « Mariakrans » van Gent, bestuurd door M. Millecam. — Dat andere steden doen zooals dààr gedaan wordt ; goede wil is er meer noodzakelijk dan geld.

E. H. Kapelaan Habets (Montenaeken). — Brengt hulde aan het collegie van O. L. Vrouw van Tongeren, alwaar de Vlaamsche taal, bij de feesten van den Z. E. Heer Bestuurder en der school, de eereplaats bekleedt. (Toej.)

M. Vandeweerd. — Brengt eveneens hulde aan het collegie der E. P. Kruisheeren van Maeseyck, dat dóór en dóór een Vlaamsch onderwijsgesticht is en al hare stukken in de Vlaamsche taal doet opvoeren.

M. Theelen. — Wijst op het ongerijmde, waarin sommige gestichten vallen, met vertalingen en omwerkingen van Fransche stukken te doen opvoeren. — De vrouwenrollen zijn dan soms onbehendig weggecijferd of door mansrollen vervangen, hetgeen de koddigste en de bespottelijkste toestanden kan bijbrengen, als zelfs ze niet schandig of onzedelijk zijn.

M. Heyndrickx. — Ja, oprecht schandalig soms !

E. H. Crols, leeraar te Aarschot, uit een wensch, opdat het Davidsfonds eene lijst zou in 't licht geven van tooneelstukken, zoowel in Holland als in België gedrukt en dienstig voor katholieke middens.

M. E. Van Grieken, ontwikkelt den volgenden wensch, die door de vergadering aangenomen en aan het hoofdbestuur ter uitvoering aanbevolen wordt.

Gezien de groote moeilijkheden, waarin onze katholieke Vlaamsche tooneelmaatschappijen verkeeren bij het kiezen hunner stukken, aangezien de tooneeluitgevers geen stuk ter lezing willen zenden en de prijslijsten veel te bondig opgesteld zijn, stelt voor :

1° dat het « Davidsfonds » zich zou gelasten eene tooneelbibliotheek te stichten waarin al de bestaande Vlaamsche en Nederlandsche tooneelwerken — dienstig voor katholieke kringen — zouden opgenomen worden ;

2° dat de Vlaamsche katholieke tooneelvereenigingen zich — mits een te bepalen jaargeld — bij deze bibliotheek zouden kunnen aansluiten, en aldaar kosteloos stukken ter lezing zouden kunnen krijgen ;

3° dat het « Davidsfonds » zich zou in betrekking stellen met de tooneelschrijvers en uitgevers, die er alle belang zouden bij hebben, hunne tooneelwerken, in enkel of dubbel exemplaar aan deze boekerij toe te vertrouwen.

M. Melis Maris van St Truiden, gewaagt van het spelen, in katholieke kringen, met vrouwenrollen. Hij zegt dat het volk meer genegen is om vertooningen bij te wonen, waar de vrouwenrollen waarlijk vervuld worden. — In Tongeren is reeds een stap in dien zin gedaan. — Wat zou er — vraagt hij — in andere steden kunnen gedaan worden onder dit oogpunt ?

M. J. Vanden Eynde, hoogstudent, stelt voor, dat het « Davidsfonds » eene richting aanneme in dezen zin. Welke weg moeten de Katholieken inslaan,onder opzicht van spelen met vrouwenrollen ? Hij vraagt dat het Hoofdbestuur deze kwestie ter studie legge en de te nemen gedragslijn aanduide. — Dit voorstel wordt aangenomen en het hoofdbestuur wordt gelast dergelijke studie op de tafel zijner werkzaamheden te schrijven.

Dit punt afgehandeld zijnde, krijgt *M. J. Vanden Eynde* het woord, om zijn verslag voor te dragen over « De Vlaamsche kunstkamer en de Vlaamsche kunstnijverheid.

E. H. Cuppens doet uitschijnen, dat de hedendaagsche kerken niet meer zoo rijk zijn als in de middeleeuwen. Hij laakt de doenwijze van sommige kerkbesturen, die *te veel* willen aankoopen voor *weinig* geld. — Hij uit den wensch dat de Vlamingen samenspannen om kunstwerken voort te brengen. Hij zou willen, dat er een bond gesticht werde, die geldelijk zou ondersteund worden door elke afdeeling van het

« Davidsfonds » en die zijne inkomsten zou besteden om kunstwerken aan te koopen voor arme kerken of kunstmodellen, die daarna zouden afgedrukt worden en aan goedkoopen prijs te verkrijgen gesteld.

M. Vanden Eynde is van gevoelen, dat de goede kunstenaars niet gemakkelijk in de kerken binnen gelaten worden, alwaar de Lucasscholen het monopool schijnen te bezitten. Er zou dus, in de seminaries meer aan de kunstopleiding der jonge priesters moeten gewerkt worden.

E. H. Walgrave, spreekt in den zin van den E.H. Cuppens over het verspreiden van afgietsels en afdruksels van kunstmodellen.

E. H. Vlerick van Aalst, verdedigt de St Lucasscholen. Hij spoort iedereen aan, niet altijd te beknibbelen wat op een ander gebeurt, maar met ons eigen zelven te beginnen. Laat ons, zegt hij, uit onze huizen de wankunst verdrijven en ze versieren met de voortbrengsels onzer Vlaamsche kunstenaars op alle gebied.

De *Z. E. Heer Evers*, legt het volgend besluit neer : « Het Congres van het Davidsfonds wenscht, dat door het hoofdbestuur aangedrongen worde bij de Broeders der Christelijke scholen, opdat in de St Lucasscholen van het Vlaamsche land, het Vlaamsch als voertaal van 't onderwijs ingevoerd worde. » (Aangenomen).

Hierbij sluit deze afdeeling hare werkzaamheden.

Het Feestmaal

Rond 5 ure vergaderden de Congresleden, ten getalle van meer dan 150, rond de lief opgesmukte tafels der schoon versierde feestzaal van het O. L. Vrouw-collegie.

De Eeretafel was voorgezeten door M. D. Claes, die de werkzaamheden van het Congres zoo opperbest geleid had. Aan zijne rechterzijde was gezeten, de Algemeene Voorzitter van het Davidsfonds, *de Heer Minister Helleputte.*

Wij bemerkten er nog : Mgr Senator Keesen, Zeer Eerw. Heer Kanunnik Hoogleeraar Laminne, Volksvertegenwoordiger C. Desmaisières, Zeer Eerw. Heer Pastoor Boelen, Heeren : Fl. Deploige, Ceelen, Jos. Delvoie, Quintens, Fr. Schaetzen, Karel Willems, provincieraadsleden ; den Zeer Eerw. Heer Theunissen, pastoor-deken van Tongeren ; MM. Zeegers en Modave, schepenen der stad ; Zeer Eerw. Heer Lemmens, enz.

— De spijskaart was op uitmuntende wijze samengesteld, even als de wijnkaart ; beide hoe aanlokkend ook, bleven beneden de waarheid voor wat de fijne uitvoering der gerechten, en de opgediende dranken betrof.

Tongeren had woord gehouden en zijne genoodigden op keurige wijze onthaald.

De heildronken namen al spoedig aanvang.

De sympatische Voorzitter, M. *D. Claes* dronk op verhevene wijze en in gevoelvolle woorden aan Z. H. den Paus en Z. M. den Koning. Hij deed uitschijnen, dat de Vlamingen altijd gehecht zijn geweest aan hunne geestelijke en wereldlijke overheid.

De voorzitter der Tongersche afdeeling en van het inrichtings-Comiteit, M. Nic. Theelen, stelde den heildronk voor aan M. Helleputte. Hij drukte den wensch uit, dat minister Helleputte altoos zou mogen steunen op den machtigen en krachtig uitgedrukten wil van het Vlaamsche volk, om zekerder in hooger kring de rechten van het Vlaamsche volk te kunnen verdedigen.

De Heer Minister Helleputte antwoordde, op de hem eigen geestdriftige wijze en nagenoeg in deze bewoordingen:

Mijnheeren,

« 't Is altijd met een groot genoegen, dat ik kom in het « arrondissement Tongeren-Maeseyck.

« De heildronk van M. Theelen heeft mij diep getroffen. « Hij heeft gesproken van hetgeen, ons volksvertegenwoordi- « gers, het nauwst aan het hart moet liggen : De verstand- « houding met ons volk.

« Ik meen het zoo. Op deze vergadering viert men de liefde « voor de Vlaamsche moedertaal.

« Wij zijn het allen eens, Mijnheeren, om te zeggen, dat in de « getrouwheid aan onze taal de toekomst berust van ons volk. « In de maatschappij bestaat te veel verschil tusschen de « burgers : de eenen gebieden, de anderen moeten gehoor- « zamen.

« Op taalgebied staan zij gelijk. Ik zeg dan ook, dat de « taal de sterkste steun is der vaderlandsliefde.

« De burgers van een land voelen eerst dat zij zonen zijn « van een zelfde Vaderland, wanneer zij dezelfde taal spreken.

« Overal heeft een volk, éene taal. Hier alleen is het anders. « Wij behoeven in ons land geen vreemden invloed te onder- « gaan !

« Al het kwaad dat wij hier te betreuren hebben spruit niet « uit onzen aard, noch groeit uit onzen grond !

« De gelijkheid alleen bestaat op deze wereld voor de taal « en den godsdienst.

« 't Is op de toekomst van het vlaamsche volk dat ik een « dronk wil instellen, op dat Vlaamsche volk, dat toch nog « zijn eigen aard heeft weten te bewaren en dat niet sterven « wil, maar leven en zegepralen ».

Lange toejuichingen begroetten deze mêesleepende rede, waar wij slechts de groote lijnen van weergegeven hebben.

Vervolgens bracht de *Heer Theelen* nog eene bezondere hulde, namens het Congres, aan Mgr Keesen, Volksver-

tegenwoordiger M. Desmaisières, den Z. Eerw. Heer Deken Theunissen en de vlaamschgezinde provincieraadsleden.

Mgr Keesen antwoordde zeer gepast en sprak over de eerste flaminganten in Limburg. Hij verhief het werk van deze aanspanners, werk dat tot grondslag diende der Vlaamsche beweging van nu.

De Zeer Eerw. Heer *Kanunnik Evers*, stelt de gezondheid in der inrichtings-commissie van Tongeren, die op zoo merkwaardige wijze het tweede Congres heeft doen gelukken. Hij dankt de voornaamste medewerkers, niet vergetende den Z. E. Heer Deken Theunissen, die de schatten zijner prachtige kathedraal zoo bereidwillig ten toon stelde voor de congressisten, en den Zeer Eerw. Heer Bestierder Lemmens, die zulke gulle gastvrijheid geschonken had in zijn wel ingericht collegie.

De Zeer Eerw. Heer *Theunissen* antwoordt in naam van het inrichtingscomiteit. Hij bedankt allen voor de eer aangedaan, naar Tongeren te zijn gekomen om het voorbeeld te geven van Vlaamsche overtuiging. Hij belooft, dat de lessen zullen vrucht dragen en dat — wanneer nogmaals een Vlaamsch congres te Tongeren zal gehouden worden — de heeren congresleden de stad vervlaamscht zullen weervinden. Hij eindigt met eene bijzondere hulde te brengen aan M. Nic. Theelen, den grondlegger der Vlaamsche beweging in Tongeren en den Heer Em. Van Grieken, zijnen trouwen medehelper.

De Heer *E. J. Ossenblok*, hoofdbestuurlid, richt eenige vleiende en welverdiende woorden tot de vertegenwoordigers der Nederlandsche en Belgische drukpers, die met zooveel belangstelling dit congres had gevolgd.

De vriendelijke medewerker van den Rotterdamschen « Tijd », M. *Kuyser* van Maestricht, wist op de hoffelijkste en pittigste wijze namens zijne collega's te antwoorden.

Nog geruimen tijd bleef de vreugde van het gezellig samen zijn duren, tot dat eindelijk iedereen, opgetogen en voldaan, naar het lokaal der Concordia toog waar

Het Groot Avond-Concert,

onder de leiding van Meester Duysens, bestierder der koninklijke harmonie « Concordia » en leeraar aan het Luiker conservatorium, moest plaats hebben. Het lukte wonderwel.

De dames van Tongeren zongen drie koren, schoon, met veel éénheid, met veel goeden maak, en met bijzonder gevoel ! — 't Was heerlijk.

De klarinetspelers : MM. Crutzen en Franckin, evenals de violonist M. Antoine, speelden meesterlijk. Meesterlijk ook was de begeleiding van M. Duysens. M. Herman Baccaert, gaf menig begeesterend Vlaamsch lied ten gehoore met zijne stem die krachtig orgelt en welke hij ten volle meester is. Ook was zijn bijval treffend.

Wat zeggen van Mejuffer J. Rodhain,dat haar niet bewezen werd door dat oorverdoovend gejuich en dat herhaalden nog herhaald teruggeroep ?

Hare ziel zingt met haar. Zij gevoelt fijn en sterk en doet u gevoelen wat zij zingt.

Er zijn zangeressen wier stem krachtiger is, zeker ; wij hoorden er geene, die lieflijker zingt, en zoo goed elke sylbe weet te doen verstaan en genieten.

Nog onder de bekoorlijkheid van dezen heerlijken kunstavond, toog 't volk, congressisten en burgers der stad, naar de zalen van « De Helm », alwaar een « gezellige avond » gesleten werd, nog gezelliger dan daags te voren.

Men verbroederde er toch zoo hartelijk, het was of — nu het scheidingsuur sloeg — men toch niet scheiden kon.

Vergeten wij niet te zeggen, dat Mejuffer Janssens van Oostende, aan deze beide avonden toch zooveel lieflijkheid

bijzette, door haar fraaie en frissche zangen, zoo hartelijk toegejuicht.

En scheiden moest men toch, maar na het dikwijls herhaald :« Tot weerziens allen in Tongeren ! Tot weerziens allen »! Deze wensch lag niet alleen op aller lippen, maar kwam toch zoo recht uit aller harten en drukte zich zoo rechtzinnig en gevoelig uit in den warmen handdruk, waarmede iedereen scheidde.

3 SEPTEMBER

Congres van Kerkzang

Vele onzer congressisten hadden, dezen dag, Tongeren verlaten. Talrijke anderen waren hunne plaats komen innemen en — in dichten groep — bezochten andermaal den rijken en vermaarden schat onzer hoofdkerk.

De hoogmis van half-tien, door de leden van St Gregoriusbond van het dekenaat Tongeren, en onder de vaardige leiding van den Wel Eerw. Pater Camiel, o. m., werd volmaakt schoon uitgevoerd.

Daarna toog eenieder naar de « Concordia », alwaar de groote zaal weldra gevuld was door liefhebbers van schoonen kerkzang.

— De Z. E. H. Kan. Broux, Visitator der Kloostergemeenten van 't Bisdom Luik, Voorzitter van dit congres, hield, in sierlijke en verhevene taal, de rede, waarin hij schilderde, hoe noodzakelijk schoone, welgepaste zang in de kerk is.

De zang moet er uiterst verzorgd zijn. Hij moet het harte hooger voeren, tot God, aan Wien er hulde door hem wordt gebracht.

— Mijnheer Frans Vranken, kapelmeester te Tongeren, en bestuurder van den Bond, leverde een merkwaardig verslag over de verbetering, sinds ettelijke jaren, in Limburg, bekomen in den kerkzang.

Na hem sprak M. O. Depuydt, leeraar der Lemmensschool van Mechelen, over het orgel, dat volgens hem, voor den kerkzang niet eene hoofdzaak, slechts eene bijzaak moet zijn.

M. Prof. Depuydt wees er heel snedig op hoe weinig stichtend het is in Gods huis voor de geloovigen het orgel te doen dienen tot allerlei fantaisieuitvoeringen, tot lawijtmakerij en maar al te vaak, tot persoonlijk genoegen van den organist.

— In de kerk moet alles geschieden ter eere Gods, zoo ook de zang, zoo ook vooral het orgel.

— Na een zaakrijke rede van M. J. Corswarem, leeraar van den bond, over « het Schoone in de uitvoering van den Kerkzang », werden, onder bestier van den Eerw. Pater Camiel, door de zangers van den bond en door velen der aanwezigen, verschillige deelen uit eene nieuwe *requiemmis* gezongen. Daarna werd de vergadering gesloten en eindigde dit congres op zijne beurt met een gezellig middagmaal, wààr veel broederlijkheid en gezelligheid heerschten.

* * *

Zeggen wij, ten slotte, een enkel woordje lof over de tentoonstelling van Vlaamsche kunst, door M. Jef Vanden Eynde, Voorzitter van het « Vlaamsch Studentenverbond » te Leuven, ingericht in de zalen van het Gasthof « Alléeverte ».

Deze tentoonstelling was eene nieuwigheid. Zij viel zeer in den smaak, en kreeg een aantal bezoekers.

M. Vanden Eynde zal op dien weg vooruit, en bij het eerste groot Vlaamsch feest, zijn wij zeker hem weder te vinden met dit schoone werk, — vermeerderd en verbeterd — dat niets anders kan dan goed stichten op het verheven terrein der kunst.

Aankondigingen

Het hoofdbestuur van het Davidsfonds aanveerdt aankondigingen voor al de boekwerken, die in 't vervolg door zijn toedoen zullen uitgegeven worden.

Om voor handel en nijverheid de belangrijkheid te doen uitschijnen van die aankondigingen zal het genoeg zijn te doen opmerken dat de boekwerken, door het Davidsfonds uitgegeven, gedrukt worden op 6700 afdruksels, die door duizende en duizende lezers het gansche land door gelezen en herlezen worden.

PRIJS

Eene	bladzijde	één maal	20	fr
1/2	»	»	12	fr.
1/4	»	»	7	fr.
Eene	bladzijde	één geheel jaar	75	fr.
1/2	»	»	40	fr.
1/4	»	»	25	fr.

(In een jaar verschijnen doorgaans vijf boekwerken).

De leden van het Davidsfonds bekomen op die prijzen 20 per honderd korting.

Voor alles wat de aankondigingen betreft, zich te wenden tot den drukker van het Davidsfonds, in de *Boterstraat*, *36*, *te Yper* (*West-Vl.*).

GETTY RESEARCH INSTITUTE
3 3125 01499 4301

Lijst der uitgaven van het Davidsfonds

Verkrijgbaar, voor zoo verre zij niet uitgeput zijn, bij **K. PEETERS**, *Boekhandelaar, Naamschestraat, 20, te Leuven.*

1. J. Brouwers, Z.: Eerste algemeene Vergadering. — 2. Dr J. R. Snieders: De Geuzen in de Kempen, 2 Deelen. — 3. Dr P. Alberdingk Thijm: Een Blik op de Vlaamsche Lettervruchten. — 4. D. Claes: Nijverheid en Christendom, enz. — 5. J. Brouwers,: Het lager Onderwijs in Zweden, enz. — 6. Guido Gezelle: Kerkhofblommen (2e uitgaaf).— 7. J. Bols: Reisje door Zwitserland. — 8. Dr P. Alberdingk Thijm: De vroolijke Historie van Marnix en zijne vrienden. — 9. P. V. Bets: De Pacificatie of bevrediging van Gent. — 10. J. Brouwers,Z.: Verslag.—11.Mgr Dupanloup: Het kind, vertaald door D.Claes.— 12. Aug. Reichensperger: Over monumentale Schilderkunst. — 13. Kan. Martens: Voordrachten van natuurwet. aard. — 14. Dr P. Alberdingk-Thijm: Spiegel van Nederlandsche Letteren. — 15. Eerw. heer Claeys: Gemengde Gedichten. — 16. — A. D. Crake, B. A.: Æmilius. — 17-18. Dr J. R. Snieders: De Goochelaar, 2 Deelen. — 19. H. Formby: Het Klein Romeinsch Martelaarb., met pl. — 20. Kan. Martens: Reizen naar de Noordpool. — 21-22. Fr. De Potter: De Advertentie in de Nieuwsbladen. 2 d. — 23. Arn. Maes: Reis naar Midden-Afrika. — 24. Jaarboek van het Davidsfonds voor 1880. — 25. Dr A. Snieders: Alleen in de wereld. — 26. Ad. Duclos: Onze helden van 1302. — 27. Novellen en Verhalen. — 28. Jaarboek voor 1881. — 29-30. Dr J. R. Snieders: De Scheerslijper, 2 D. — 31. Dr Moroy en Prof. J. van den Weghe: Het Leven en de Werken van Kanunnik J. B. David. — 32. Jaarboek voor 1882. — 33. Dr A. Snieders: Zoo werd hij rijk. — 34. Onderrichtingen over den Landbouw. — 35. Kan. Martens: De Opkomst der Stoomtuigen. — 36. Jaarboek voor 1883. — 37-38. J. Plancquaert: De Franschen in Vlaanderen,2 Deelen.—39. Altum: De Vogel en zijn Leven,vert.door Fr. de Potter. — 40. Jaarboek voor 1884. — 41. H. A. Roëll: De nieuwe Burgemeester. — 42. Dr A. Snieders: De Nachtraven. — 43. Kan. Martens: Op vacantie in Engeland.—44. Jaarboek voor 1885. — 45. Oomen: Reis naar Rome en Jerusalem. — 46. Dr J. R. Snieders: Zonder God. — 47. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie. 1e Deel. — 48. Jaarboek voor 1886. — 49. H. Staes: De Soldaten van Christus. — 50. Hilda Ram: Bloemen en Bladeren, Gedichten. — 51. G. Gezelle: The Song of Hiawatha, overgedicht in 't Vlaamsch. — 52. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie, 2e Deel. — 53. Jaarboek voor 1887. — 54. F. de Hert, S. J.: De Vuurbergen. — 55. Mej. E. Belpaire: Uit het Leven. — 56. Dr A. Snieders: Fata Morgana. — 57. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie, 3e deel. — 58. Jaarboek voor 1888. — 59. Kan. Martens: In Schotland. — 60. H. Staes: Een duivelsch Huwelijk. — 61. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie, 4e Deel. — 62. Jaarboek voor 1889. — 63. F. van den Acker: Een Hoekje van de Ardennen. — 64. A. H. Roëll: De Vassalen van Vlaanderen en de Ronden van Henegouw. — 65. S. M. Coninckx: Dichtwerken. — 66. Kanunnik J. David: Vaderlandsche Historie, 5e Deel. — 67. Jaarboek voor 1890. — 68. Dr A. Snieders: Onze Boeren. — 69. R. Millecam: Reus Finhard, 1e Deel. — 70. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie 6e Deel. — 71. Jaarboek voor 1891. — 72. Millecam: Reus Finhard en Liederic van Buc. 2e Deel. — 73. J. Buerbaum: Uit ons Volk. — 74. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie, 7e Deel (1e aflevering). — 75. Dr Claeys en de Ceuleneer: Het Vlaamsch op het Conges van Mechelen. — 76. Jaarboek voor 1892. — 77. Aloïes Walgrave: De Broeders. — 78. Sevens: De Fransche Revolutie in Vlaanderen. — 79. Van Speybrouck: Cristoffel Colombus. — 80. Kan. J. David:

Vaderlandsche Historie, (7e Deel 2e afl.) — 81. Jaarboek voor 1893. — 82. Kan. Martens: Het Water. — 83. Dr A. Snieders: Dit zijn Sniederiën. — 84. J. David: Vaderlandsche Historie, 8e Deel (1e afl.) — 85. Jaarboek voor 1894. — 86. E. Vliebergh: De Boeren en de maatschappelijke Zaak. — 87. Buerbaum: Neel Ceusters. — 88. Hilda Ram: Nog een Klaverken. — 89. J. David: Vaderlandsche Historie, 8e Deel, (2e afl.) — 90. Jaarboek voor 1895. — 91. Th. Sevens.: Het Socialismus in België. — 92. Van Speybroek: Het Vlaamsche Neerhof. — 93. Liederboek. — 94. J. David: Vaderlandsche Historie, 9e Deel (1e afl.) — 95. Jaarboek voor 1896. — 96. Mengelingen. I. — 97. J. Melchior: De Jeneverplaag. — 98. Cam. Willems: Rubens. — 99. P. Danco: Ook een Ideaal. — 100. J. David: Vaderlandsche Historie, 9e Deel. (2e aflevering). — 101. Jaarboek voor 1897. — 102. Mengelingen. II. — 103. J. B. Martens: Electriciteit en Magnetisme. — 104. E. de Grave: Brem en Varen. — 105. J. David: Vaderl. Historie, 10e Deel, (1e aflevering). — 106. Jaarboek voor 1898. 107. Besloten tijd. — 108. Mengelingen. III. — 109. A. Snieders: Scherpenheuvel. — 110. Gedenkboek der Davidsfeesten. — 111. Jaarboek voor 1899. — 112. Mengelingen. IV. — 113. Dit is een suyverlick boecxken, inhoudend Nederlandsche liederen, met klavierbegeleiding van Fl. van Duyse. — 114. J. David: Vaderlandsche Historie, 10e Deel, (2e aflevering). — 115. Boerenkrijg 4 platen. — 116. P. de Mey: Reisindrukken (Afrika). — 117. Jaarboek voor 1900. — 118. Mengelingen. V. — 119. Edg. Pattijn: Een Klaasavond in het Meetjesland. — 120. Julius van der Voort: Over William Shakespeare. — 121. R. Vermandere: Op droog Zaad. — 122. Jaarboek van 1901. — 123. Mengelingen. VI. — 124. Martens: Reis in Ierland. — 125. Sevens: Reisjes in Zuid-Vlaanderen. — 126. Jaarboek voor 1902. — 127. Mengelingen, VII. — 128. E. de Gryse: Ons roemrijk 1302. — 129. E. de Gryse: De Vlamingen te Kortrijk in 1302. — 130. Em. de Visschere: Naar Groeninge. — 131. H. Staes: Droevige dagen. — 132. A. van Houcke, Grondbeginselen van de Geschiedenis der Bouwkunst, I. Heidensche Bouwkunst. — 133. Bert van Metteneyen: Naar den afgrond. — 134. Jaarboek voor 1903. — 135. Joseph von Eichendorff: Uit het leven van eenen Wildzang. — 136. A. van Houcke: Grondbeginselen van de geschiedenis der Bouwkunst II. Christene Bouwkunst. — 137. Kanunnik Martens: Schetsen uit de Dierenwereld (de Zoogdieren). — 138. K. van Caeneghem: Onze Boeren verheerlijkt.—139. Jaarboek voor 1904.—140. Odilon Demarré: Vertellingen. — 141 Marie von Ekensteen: Vrede den Arme, vertaald door E. Soens. — 142. Jaarboek voor 1905. — 143. Kan. J. David: Vaderlandsche Historie, 11e deel (1e aflevering.)—144. Bert van Mettenyen: De Wraak van den Schoolmeester. — 145. H. J. Iserbyt: Vogels. — 146. Jaarboek voor 1906—147. A. Jeurissen: Broeder Bertus.—148. A. van Houcke: Grondbeginselen van de geschiedenis der Bouwkunst, III. Moderne Bouwkunst. — 149. Handelingen van het Congres van het Davidsfonds te Lier. — 150. Hulde van het Davidsfonds aan Guido Gezelle. — 151. Frans De Potter: Huiselijke Godsdienst onzer Vaderen. — 152 J. Brinckman: Kasper-Oom en ik. Hooger-op! — 153. Geschiedenis van Belgie, door Dr G. Habets. Voortzetting van David's Vaderlandsche Geschiedenis (11e deel, 2e aflevering). — 154. Gerhard Hoischen: Veronica bij de Kribbe en onder het Kruis, vrij naar het hoogduitsch bewerkt door P. Ladislas Kerkhove, Minderbroeder. — 155. Jaarboek voor 1908. — 156. E. Vliebergh: De Kempen. — 157. Handelingen van het congres van 't Davidsfonds te Tongeren.
